

1837

КУЋА НАШЕ МЛАДОСТИ

**ЧАЧАНСКА ГИМНАЗИЈА У
СЕЋАЊИМА СВОЈИХ ПРОФЕСОРА
И ЂАКА**

**КЊИГУ ПРИРЕДИО
ВЛАДИМИР ДИМИТРИЈЕВИЋ**

2017

На вратиима ове књије

О ЛУБИЛЕЈУ И ЗЛАТУ СЕЋАЊА

Књига коју читалац држи у рукама настала је поводом једног јубилеја: стоосамдесетогодишњице оснивања Гимназије у Чачку. Сваки јубилеј је повод за сећање; а сећање је човеков најближи и најдражи завичај, унутарњи простор у коме се обнављамо и проналазимо себе на путевима на којима смо били лепши, светлији и радоснији него сада. Знамо да је Достојевски у „Браћи Карамазовима” рекао да можда читав човеков живот зависи од неколико лепих успомена из детињства. Зато смо решили да читаоцима понудимо једну књигу која нас враћа у перивоје осамнаест десетлећа нашег памћења, осталог нам у наслеђе од професора и ђака ове школе.

О тајни светлости гимназијског памћења говорио је, поздрављајући вршњаке своје генерације, незаборавни наш стилиста, професор Бошко Ћаловић, и сам у непролазном календару школе: „Опет смо заједно да оживимо оно што нас све време спаја откад смо се, сад већ давно, одселили из наше школе, нашег духовног завичаја, на све стране света.

Где смо стигли и да ли смо нашли „себе вољене”, да ли смо оно што смо сањали додирнули рукама и да ли смо се изгубили у загонеткама живота, сазнаћемо тек када стигнемо на „крај пута што никуд не води”.

Овде смо, више него игде, обасјани обманом да нам сунце излази и кад залази.

Овде отварамо врата која се не затварају.

Овде смо ми којих више нема.

По ходницима још одјекују наши кораци и кораци наших професора. На клупама су још наша имена, формуле, обрасци, преводи, ликови и многа чуда наших знаних и незнаних зографа.

Овде, као да нисмо отишли, опет можемо да видимо сунце, сишло са кубета Страцимирове цркве или високих кровова наше школе, како се на прозору смеје или плаче. /.../

Данас је, у нашем сећању, и дим од угља из старих пећи за зимских дана као мирис тамјана, а учионице, ходници и сале су као света места.

Њега су удисали и њима су ходали, као и ми, они којих више нема, а који живе у нашим причама као да је време прошло време садашње: Маргита, Драгиша, Лука, Бацо, Сергије, Докман, Ристо, Мишко Боровски, Мица, Клара, Мила, Богдан... Сва света имена, све празници у нашем школском календару.

Тамо смо, у том времену и свету, ми којих више нема.

А ево, сада, овде, после много година и нас којих има.

Овде можемо, ми којих има, да обманемо време које нам се све чешће смеје и да видимо своје некадашње лице, иако већ одавно у огледалу уместо свог гледамо неки туђи лик.

Иако је време многим савило леђа, увећало стомак, оплевило косу, повадило зубе, исписало азбуку бора, изменило оптику, успорило ход, а ускоро ће нам ставити и

штап у руке, ипак на овом месту мање видимо себе садашње, а више себе прошле, мање свет изван ових зидова, а више свет међу овим зидовима.

Овде нас све охрабрује као да смо на почетку, као да је све пред нама, као да нам се путеви тек отварају, овде смо опет витки, светлооки, бујнокоси, на лицу нам се смеје „хармоника с два реда дугмета од порцулана”, „лева нам да у граду нема топола” и све је „зелено, зелено, волим те, зелено”.

Овде нема одлазака.

Ово је кућа наше младости.

Гимназија је у старих Грка била место где су се неговале вештине телесног вежбања, а касније је порасла до средишта духовног живота младих. И ми смо, у знаку своје школе, „корачали према себи као своје циљу” тим путем: од телесног ка духовном. Сада јој се враћамо супротним путем, док нас време исушује и просипа, да њено звоно опет запева у нама и да Морава опет зајубори у нама. Враћамо се од духовног ка телесном, од главе ка телу. Враћамо се да оно што је било опет буде.

Гимназија је кућа наше младости.

Она је наша прва љубав.

Она је наша најлепша реч.

У њој смо сви на броју. И они из клупа и они иза катедри.

Онима који сада нису а јесу са нама, који су мртви али који су живи, окрећемо се и овим поводом с љубављу и захвалношћу: „Слава им!” Тако професор Ђаловић.

Ова књига је, баш због тога, и похвала живима и једно велико „Слава им” и „Бог да им душу прости” покојницима.

У њу можете ући да се одморите од шума и хуке времена, и да се освежите водом из задужбинског источника свих који су своја сећања приложили у заједничку ризницу.

Шта ћете прочитати?

У уводу књиге, дали смо кратку историју Гимназије у Чачку из пера професора српског језика и књижевности, Слободана Николића. Одмах после тога су пред читаоцем сећања професора на дане проведене у Гимназији. Пре свега, ту се записи Наде Арсенијевић, славне професорке немачког језика, која је описала своје дане међу колегама и ученицима са пуно симпатија и тачних запажања. Предавач и дугогодишњи директор Гимназије, Лука Војводић, написао је за живота књигу мемоара, из којих су издвојени делови карактеристични за живот и рад наше школе, нарочито у Другом светском рату, кад су професори настојали да заштите своје ученике од страха окупиције и грађанског рата.

Једна од живих легенди наше зборнице је и математичар Љубомир – Шаја Радивојевић, коме је посвећено поглавље „Са Шајом из дана у дан”. Професорка српског језика и књижевности Александра Мишић својевремено је с њим направила разговор, који је увод у ово поглавље. Затим иду Шајини прилози: његово сећање на болне поделе 1941–1945, које су оставиле дубок траг на послератним генерацијама; разговор са песником Ранком Симовићем, поводом Ранкове књиге о Нади Арсенијевић, која

је својим присуством у учионици обасјала многе младости; омаж Русима Ковбаску, Балковоју и Боровском, професорима без којих се не може замислити наша микро-историја; ту је и песма професора Перка Гузине, дугогодишњег просветног инспектора, „Бреза у кавани Таково”, са његовим записом о тој песми (ове славне чачанске кафане више нема; тамо је сада, наравно, банка). Затим смо донели и сећања професора енглеског језика у пензији, Слободана Р. Стефановића, на дане модернизације наставе страних језика, средином седамдесетих година прошлог века.

Ту су и успомене бивших ђака. Текст о песнику Момчилу Настасијевићу настао је на основу његове биографије коју је написао Милутин П. Деврња, кроз призму сећања Настасијевићеве браће и сестара. Затим су дате успомене једног ђака из 1941. године, као и познатог режисера Пурише Ђорђевића. Радош Тодоровић и Миодраг Јаћимовић нас подсећају на ратно и послератно време школе. Ту су прилози драгоценог памтиоца, песника и педагога Ранка Симовића, и, наравно, духовног гардисте (припадника најбољих наших школских одреда), ђака и професора Предрага О. Ђурчића, многима драгог Ђурета; у тим успоменама „светли вечно проживљено”.

После разноликих сећања више генерација, дали смо и одломак из романа „Унутрашњи видици” Душка Јевтовића, као и запис о витезу доброте, професору Миловану – Мињи Урошевићу, који је оставила његова ученица, а садашња професорка француског и латинског језика, Иванка Танкосић.

А онда иде „Шаљива историја школе”, где смо „под један кров” сакупили анегдоте, шале и ђачке и професорске бисере из разних епоха – предратне, послератне, садашње. Јер, без хумора нема живота. А школа је увек била и биће живот.

Надамо се да ће ова књига постати само увод у још многе и многе наслове који ће до нас, као пролећни потоци, дотећи из прошлости што оживи сваког 1. септембра, кад се ђаци и професори скупе да једни другима дају себе, и да заједно крену ка циљу – надилажењу сопствене ограничености љубављу и мудрошћу.

Нека дело које читалац држи у рукама буде један од водича на том путовању.

Приређивач,
учи школске
2017/2018. године

Post scriptum захвалности

Захваљујем својим драгим ђацима, ученицима IIб, IIс, IVб и IVв школске 2016/2017. који су помогли у прекуцавању текстових за ову књију.

Такође, благодарим свим бившим и садашњим професорима и ђацима који су дали прилоге за овај зборник.

ИСТОРИЈА ГИМНАЗИЈЕ У ЧАЧКУ

Међаши нашег трајања

У Студеничком типику који је Св. Сава писао у периоду 1207–1215. године помиње се игуман Богородице Градачке, задужбине његовог стрица кнеза Страцимира. Ако је Страцимир умро пре 1190. године, онда је црква Богородице Градачке у Чачку старија од Студенице и у 13. веку била је међу четири „краљевска” манастира. Можда је помињући Богородицу Градачку Свети Сава имао на уму да том „Малом граду” или „Градцу”, како је Чачак називан у доба Немањића, као уосталом и у целој Србији, недостају и школе да би учврстила своје темеље. Од времена првог српског учитеља проћи ће шест векова голготе, страдања, борбе за опстанак док у нашој земљи и нашем граду није почело отварање првих школа.

Назив Чачак, у смислу насеља у близини манастира Градац, први пут се помиње 1408. године. Од пада српске државе 1459. више се не помиње Градац, већ само Чачак. Више података о граду Чачку имамо тек у 18. веку. Тако је, нпр. 1718. године град припао Аустрији и услед сталних борби између Аустријанаца и Турака остао без становника. Током 1735. у Чачку је оживела црква, али је већ 1739. град пао под турску управу и црква је поново претворена у џамију. Крајем 18. века Чачак је „... варошица са 18 хришћанских и 35 турских кућа, које су биле све од дрвета... Кроз саму варош су текла три потока, преко којих су била изграђена 4 дрвена и 2 камена моста. Пут за Љубић и даље за Рудник водио је преко врло солидног дрвеног моста на Морави, који је био дуг 140, а широк 6 корака...”.

Готово сигурно се може тврдити да је у Чачку 1809. постојала школа. Фебруара те године Карађорђе пише у Чачак: „Што сте за обучавање младежи примили понуду и жељу настојашњег учитеља Вашег, то сте добро учинили, јер је и то потреба велика, а и полза ће бити таква, надамо се.” После

слома Првог српског устанка, затишје је било кратко. Већ 1815. године, на Цвети, Милош Обреновић је позвао у борбу за коначно ослобођење од турске власти. Главне борбе биле су на Чачку и на Руднику. У тим борбама посебно су се истакли Лазар Мутап, Арсеније Лома и Танаско Рајић. Уз Милоша и хиљаде устаника жељних слободе, ова тројица су обележила Други српски устанак и поставили пут ка коначном ослобођењу. Игром судбине или промислом Божјим, данашња зграда Гимназије оивичена је улицама великог жупана Страцимира, Мутаповом, Ломином и Рајићевом, и као да то симболизује да ова школа, са свим својим наставницима и ученицима, треба да чува дух слободе и љубави према својој земљи, као што су то чинили и ови великани.

О школи која се помиње у Чачку 1809. нема ближих података, али већ 1826. у Чачку постоји један учитељ који је имао 30 ученика. Та школа се налазила „на путу од Старе цркве ка вароши”. Чачак је тада имао око 120 српских и турских домова.

Хатишерифом из 1830. Србија постаје вазална држава, турска власт се укида и већ 1833. Турци су принуђени да напусте земљу. По четврти пут од свог постанка на Страцимировој цркви огласила су се звона, 6. септембра 1834. године. У Чачку је од 1831. било седиште ужичког епископа Нићифора Максимовића. После смрти кнеза Васе Поповића 1832. за обор-кнеза Пожешке нахије постављен је брат кнеза Милоша, Господар Јован Обреновић. Током 1834. кнез Милош дели целу територију Србије на пет „сердарстава”, а седиште Рашког сердарства било је у Чачку. Рашки „велики сердар” је Господар Јован, који од 1834. године стално живи у Чачку где је 1835. саградио себи двор. У двору, или конаку Јована Обреновића, у периоду пред Други светски рат била је смештена Школска поликлиника.

Тридесетих година 19. века у Чачку као средишту сердарства и епископије, са једном основном школом, постојао је одређен духовни живот. Постоје записи да је на двору Јована Обреновића било људи који су знали немачки језик, да су примане немачке новине и да је било и литерарних покушаја. Током 1835. у Чачку је постављен први лекар, извесни Карл Кузман, а њега је нешто касније заменио Карл Белони.

Све у свему, тих тридесетих година 19. века сазрела је ситуација да Чачак добије, поред основне, и једну „правитељствену” школу коју ће издржавати држава. У Србији је већ 1808. основана „Велика школа”, а Хатишериф је дао Србима право да могу „постављати у земљи својој печатње књига, болнице за своје болеснике и школе ради воспитанија деце своје”. Прва књига штампана је у Србији 1832, а прве новине 1834.

У свом писму Кнезу Милошу од 12. априла 1832. Вук Караџић пише „...да би ваљало, осим Велике школе у Београду, уредити таке три школе: једну у Шумадији, другу доље преко Мораве, а трећу горе преко Колубаре”. Ове три главне школе односиле су се: „горе, преко Колубаре” на Шабац, „преко Мораве” на Зајечар и „у Шумадији” на Чачак. Даља, практична, реализација ове Вукове замисли конкретизована је 22. августа 1836. кроз „План за школе како имају постојати”. Овај план је нека врста закона о школама и предвидео је да гимназија у Чачку буде главна школа са две класе.

Настава је почела у јесен (највероватније на Митровдан) 1837. са два наставника и два ученика. Први наставници били су Живојин Керечки и Тодор Живковић, а први ученици Лука Миловановић из Драгачевског села Вирова и Јевтимије Јовановић из Чачка. Обојица су касније постали учитељи и радили у својим местима. Нема трагова где је у почетку била смештена гимназија, али је највероватније то била зграда коју је подигао за школу Јован Обреновић на месту где се данас налази зграда СО Чачак. Услови рада у школи били су недовољни, без потребног намештаја, опреме и уџбеника. Уџбеници су више служили наставницима, него ученицима, јер је наставник обично читао и диктирао, а ученици су писали.

Због слабог успеха и малог броја ученика школа је 23. јула 1838. сједињена са „другом нормалном класом” и одлуком од 9. септембра 1839. укинута и премештена у Ужице. У то време Чачак је имао око 800 становника и у старијој класи нормалне школе 11 ученика, а у млађој класи 69 ученика. Упркос томе, није било ученика за четвороразредну гимназију, највероватније зато што су родитељи децу радије давали у манастире, и зато што школовани људи у то доба у Србији нису били цењени.

Кнез, судије, капетани, били су неписмени, а сам Милош Обреновић чиновнике је третирао као своје слуге. Ипак, све обавезе према школи коју је сам народ издржавао су испуњаване, из чега професор Драгомир Поповић закључује „... да је народ волео школу као државну потребу, али је децу нерадо давао тамо”.

Од 1840. године владика Ниђифор Максимовић тражи да се школа врати у Чачак, ради „пјенија при богослуженију”, јер се гимназија не сме одвајати од седишта Епископије. Упорношћу епископа Максимовића, у јесен 1842. Полугимназија ужичка се премешта у Чачак. Школске 1842/43. отворен је само први разред, а већ 1844/45. школа је била троразредна. Тада је школа имала два наставника за три разреда. Павле Ђукић је радио са првим, а Алекса Чварковић са другим и трећим разредом. За свој рад они су похваљени, јер је успех ученика био добар.

Ипак, упркос добром раду и успеху 1845. полугимназија из Чачка премештена је у Крагујевац. Начелнику округа чачанског наређено је да одмах саопшти професорима да се спреме за пут и крајем августа 1845. професори су са својим ученицима кренули пешке за Крагујевац да тамо наставе рад. Тако је Чачак у периоду од 1845. до 1869. остао без гимназије. Од 1842. до 1845. школа је радила у истој згради у којој је и започела рад 1837.

Иначе, у школама у Србији школска слава Св. Сава обележава се од 1840. године. Од 1850. године у нашим школама се учи латински језик. Велике новине у образовање у Србији донео је Закон о устројенију књажескосрбске гимназије од 15. септембра 1853. Овај Закон је поставио гимназију са седам разреда и увео звање директор Гимназије и Наставнички савет, забранио диктирање као метод рада и увео скалу оцењивања од 1 до 5.

Закон о устројству гимназија од 16. септембра 1863. свео је гимназију на шест разреда и дефинисао је да је „гимназија училиште у ком се младеж полезним знањима обучава у поглавитој цели да се за слушање виших наука спреми”. Овај Закон први пут је увео у наставу физику и хемију. Десет година после овога Закона, Закон из 1873. опет враћа гимназију као седморазредну.

Почетком јуна 1869. Одбор Чачанске општине упућује молбу Министарству просвете да се у Чачку отвори „реална школа”. Молба је заведена у Министарству просвете 9. јуна 1869. године, а већ 11. јуна је предложено Државном савету да је одобри, а 16. јуна је издан указ о оснивању два разреда гимназије у Чачку почев од школске 1869/70. Школске 1869/70. радио је само први разред, а од 1870/71. и први и други разред. Тај први разред имао је 51 ученика и можда то најбоље објашњава и жељу града и брзо реаговање Министарства да се школа у Чачку поново отвори. Иначе, у школској 1869/70. школа је била у згради до Среског суда, а 1870/71. године најпре у Господар Јовановој улици бр. 18, па у кући Фердинанда Крена – изнад хотела „Касина”. Све већи број ученика наметао је потребу подизања зграде Гимназије и чачанска општина је у јесен 1875. завршила зидање гимназијске зграде у којој је школа била до 1927. Та зграда је данашња зграда Општине Чачак.

После изградње нове, лепе и удобне зграде, отварање нових разреда ишло је релативно брзо. У августу 1878. отворен је трећи разред, а годину дана касније и четврти. Школске 1878/79. школа је примила и прве ученице, четири укупно, и тиме постала мешовита гимназија. Отварањем четвртог разреда школа је прерасла у тзв. Нижу гимназију.

Почетком 1880. чачанска општина упутила је молбу Министарству просвете да се у Чачку оснује и пети разред. Без обзира на све ваљане разлоге, Министарство је остало неумољиво и на поновљене молбе током 1881. Тек током 1890. и 1891. поново се тражи од Министарства отварање петог разреда. Овога пута све је завршено веома лако. Можда и захваљујући томе што је тада Министар просвете био Андра Николић, некадашњи професор српског језика у чачанској Гимназији. Августа 1892. отворен је пети, а следеће године и шести разред. У августу 1894. отворен је и седми разред и све до 1898. школа је радила са седам разреда и имала је ранг Више гимназије. Почетком августа 1898. укинут је седми разред и школа је остала као шесторазредна, под називом „Гимназија Господара Јована Обреновића”. Под овим називом школа је радила све до 1904. године, а затим као Гимназија у Чачку. Иначе, у овом периоду број часова по разредима је био од 29 у

првом до 21 у осталим разредима недељно, и био је 2–10 часова мањи него крајем осамдесетих година 19. века.

Први извештај о раду школе штампан је школске 1879/80, под називом „Годишње оцене” и то је урађено још за 1880/81. и школску 1883/84. Од 1897. редовно су штампани Извештаји за све школске године. Наредбу за то прописало је Министарство 27. маја 1897. године, па чак и дало нацрт извештаја и прописало рубрике.

Иначе, у последњој деценији 19. века број ученика у Гимназији био је од 196, школске 1889/90, до 314 школске 1896/97. Крајем 19. века Чачак је имао око 4.000 становника и овај број ученика је био изузетно велики.

У 20. век чачанска Гимназија ушла је као шесторазредна, са основном жељом да постане потпуна, осморазредна гимназија и добије нову зграду која ће бити функционална и омогућити да се и даље повећава број ученика. Проћи ће пуних 20 година и 1919. биће отворен седми, а 1920. и осми разред и тако ће се остварити сан многих Чачана да град добије потпуну, осморазредну гимназију. Што се тиче нове зграде, свест о њеној потреби јавила се већ 1905. године. Општина чачанска је основала фонд за зидање гимназијске зграде, али чести ратови су ометали почетак градње. У јесен 1913. почели су припремни радови, а у пролеће 1914. кад су подигнути темељи и почело зидање, рат је све обуставио. После завршетка Првог светског рата, ранији фонд је допуњен државном помоћи и зидање је настављено у пролеће 1924. Зграда је довршена у лето 1927. а усељена је у августу. На Митровдан 1927. извршено је освећење зграде уз присуство изасланика Њ.В. Краља, изасланика Министарства просвете, епископа жичког г. Јефрема и многобројних гостију. Занимљиво је да је првобитни план предвидео зидање само два спрата, али је после подигнут још један. У тексту који је поводом освећења нове зграде Гимназије у Чачку објавила Политика 1. новембра 1927. каже се да је то „...најлепша зграда у Чачку и највећа, ...ово је пуна гимназија и једина у Рашкој области са близу 1.000 ученика...”.

После изградње нове зграде школа је нагло повећавала број ученика. Пред Други светски рат Чачак је имао око 12.000 становника, а Гимназија је нпр. 1937/38. уписала 1.335 ученика у

28 одељења и имала је 46 наставника. У јесен 1937, тј. 16. и 17. октобра, школа је свечано прославила сто година постојања. У изузетно свечаној атмосфери, уз присуство г. Војка Чвркића, министра пошта и телеграфа, иначе ћака чачанске гимназије, бана Дринске бановине г. Лукић Предрага, народног посланика г. Станковић Светолика, председника општине чачанске г. Радојка Солујића, изасланика Њ.В. Краља пуковника г. Божидара Топаловића, министра просвете г. Магарашевића, многих угледних грађана и гостију, наставници и ученици су обележили овај редак јубилеј. Службу и парастос у чачанској цркви је служио г. Др Николај Велимировић, епископ жички, који је том приликом честитао овај јубилеј наставницима и ученицима школе. Затим се прешло у Гимназију где је свечано откривена спомен плоча Њ.В. Краља Петра II. Плочу је открио изасланик Њ.В. Краља, а пригодан говор је одржао директор Гимназије г. Марковић. После те свечаности, у свечаној сали школе наставницима и ученицима јубилеј су честитали министар просвете г. Магарашевић, у име Српске академије наука др Јован Радонић, у име Београдског универзитета г. Веселин Чајкановић. Том приликом министар просвете је директору Гимназије уручио орден Св. Саве I реда, којим је одликована чачанска Гимназија. Прослава стогодишњице чачанске Гимназије протекла је у великој радости и одушевљењу и присуствовало јој је, у оба дана, око 7.000 грађана. Занимљиво је да је другог дана прославе у присуству високих гостију извршено освећење нове основне школе у Чачку „Војвода Степа“ (Данас је то Основна школа „Милица Павловић“).

Причу о спомен плочи која је откривена на стогодишњицу чачанске Гимназије, од те јесени 1937. до данашњих дана, преносимо из сећања професора наше школе, покојног Бошка Ђаловића: *„Свако знамење, ња и сїомен њлоча у нашој школи, има своју љричу и честїо казује мање о себи а више о људима и времену када је настїала. А ња љрича има, скоро увек, и свейле и ѡамне сїране. Свейле њочињу од њеној оїткривања 1937. њодине да би у име намесника краља Пеїтра како је школа сїо њодина, односно чийїав век, служила „младима за њонос и њодсїрек да исїрају у узвишеном раду за добро оїтаџбине и народа.“*

Тамне сѝранице њене ѝриче ѝоворе о времену раѝном када су је на зле руке, ѝружене из мрака ѝлава са кукастѝм крсѝом на челу, ишчуѝале из зида и сакриле у заборав. Не зна се да ли је самовала ѝод ѝрашином на ѝавану школе или у њеном ѝодруму.

Зачудо нису је ослободили ни ослободиоци са црвеном звездом на челу. Можда и збоѝ озлоѝлашене речи КРАЉ, јер је била једна од свейѝих речи „снаѝа ѝоражених у револуцији”. А можда и збоѝ нове вере да исѝорија ѝочиње од њих.

Свиѝање у овој ѝричи ѝочело је ѝоследњих ѝодина ѝрошлоѝ века када сам се обрео у срѝском свейѝилишѝу изван Србије – манастиру Хиландару. Суочен са ѝрекором, али у облику ѝиѝања, ѝадашњеѝ иѝумана Василија, чији је корен у нашем завичају, да ли смо са школскоѝ ѝавана скинули ѝлочу и враѝили је на њено месѝо, засѝидео сам се своѝ незнања иако сам мноѝо ѝодина ѝровео у овој школи и као ученик и као ѝрофесор. Схваѝио сам ѝада да ѝоред кривице ѝуѝања и кривице заборава ѝосѝоји и кривица незнања. Моја кривица.

Када сам се враѝио, оѝкрио сам да ѝлоча чами у школском деѝоу. Није се знало како и када се нашла ѝу. О њој се, изѝледа није смело ѝовориѝи. Захѝевао сам на седницама Насѝавничкоѝ веѝа да се ѝлоча враѝи на своје месѝо, да се не сѝиди-мо своје исѝорије, да будемо досѝојни своје школе.

То је ишло сѝоро, уз ѝише оѝѝоре нечињења, све док у сарадњи са Владимиром Милојевиѝем, и још неким ѝрофесорима ове школе, ѝлоча није враѝена на месѝо одакле је ишчуѝана.

Међуѝим, и ѝо месѝо је остѝало заѝонейка. Нико од бивших ученика наше школе, у њој и у ѝраду, иако у јесени живоѝа када се не зна више, није са сиѝурношѝу знао ѝде је ѝо месѝо. Најзад је закључено, на основу једва ѝримейѝних ожиљака на малѝеру, да је била ѝде је и сада, на зиду куда воде сѝейенице у некадашњу свечану, а сада ѝорњу фискулѝурну салу.

Обнови ѝлоче (скинуѝи је слој корозије и ѝозлађена су слова) обавио је о свом ѝроошкѝу ѝ. Милан Маринковиѝ, власник фирме „Граниѝ” из Чачка 2000. ѝодине. Од ѝада је заѝочео њен нови живоѝ.

*Сад нам њена злайна слова не дају да саїнемо їлаве и ми-
немо, већ нам їричају о школи їласније неїо далеке 1937. їодї-
не. И мноїо више.”*

У периоду после Другог светског рата школа је радила углавном као класична гимназија са природно-математичким и друштвено-језичким смером. У периоду од 1977. до 1990., у време тзв. усмереног образовања, када је практично укинута гимназија, школа је радила као ООУР „Мешовитих струка”. Ипак, у последњој деценији 20. века и у 21., свој трећи век постојања, школа је ушла као Гимназија у Чачку.

Историја чачанске Гимназије до сада је три пута систематски обрађивана. У извештају „Гимназије Господара Јована Обреновића” у Чачку за школску 1900/01. објављен је рад професора наше школе Петра Велимировића који је веома студиозно приказао историјат школе у периоду од 1837–1900.

Други веома успешан рад о историји школе учинио је професор наше школе Драгомир Поповић 1939. када је објавио историјат школе у периоду од 1837–1937. у Споменици стогодишњице чачанске Гимназије заједно са другим прилозима.

Трећи, веома опширан приказ историје школе, наглашено идеологизован, учинили су поводом стогодишњице постојања школе др Андрија Б. К. Стојковић и др Бранко Ковачевић.

Сви ови радови сведоче о изузетној историји чачанске Гимназије која је саставни део историје града Чачка и државе Србије. У том смислу читава поглавља и теме заслужују посебна и детаљна изучавања што је стални задатак садашњих и будућих генерација наставника и ученика Гимназије у Чачку.

У свој трећи век постојања, односно у XXI век, Гимназија у Чачку је ушла као класична гимназија са природно-математичким и друштвено-језичким смером и са циљем који је одувек имала – да успешно припреми ученике за наставак школовања.

Због изузетног доприноса развоју образовања и културе на свесрпском културном простору, Гимназија у Чачку је почетком 2005. године добила *Вукову наїрагу* која јој је уручена на свечаности у згради Председништва Србије. Ово признање су примили тадашњи професори и ученици школе, али оно припада свим генерацијама радника и ученика школе који су

вршили културну мисију свих претходних година њеног постојања и деловања.

Исте те 2005. године обновљена је традиција излажења школских листова, покретањем и припремом првог броја школског гласила професора и ученика школе под називом *Гимназион*. Први школски лист покренут је далеке 1905. године и цео наредни век протекао је у покретању неколико школских гласила која су, нажалост, врло кратко трајала. У том смислу је идеја једне групе професора који су крајем 2004. и почетком 2005. године припремили и објавили први број *Гимназиона*, била да се обнови та традиција, али и да се на почетку XXI века за поколења сачува све што се свакодневно дешава у животу наше школе. Идеја је врло брзо прихваћена од стране других професора и ученика, тако да *Гимназион* непрекидно излази већ 13 година и у реализацији сваког његовог броја учествује око 15 професора и 50 ученика. До сада је штампано 16 бројева, а лист је два пута проглашаван за најбољи школски лист у Србији. У пролеће 2015. обележено је првих 10 година непрекидног излажења *Гимназиона* и то је била прилика да се, поред захвалности професорима и ученицима који су до сада писали и доприносили његовом квалитету, захвалимо и родитељима ученика који су разумели значај овог подухвата и који финансијски, уплатом тзв. „родитељског динара”, помажу да систематски решавамо највећи проблем за сваки школски лист.

У оквиру активности којима смо током 2007. године обележили 170 година од оснивања наше школе, некадашњу учионицу бр. 19 преуредили смо, по нацртима архитекте Милоша Милосављевића, бившег ученика Гимназије, у *Свечану собу* и мултимедијалну учионицу. У тој својеврсној спомен-соби чувају се вредни предмети из историје школе: Извештај о раду школе из 1897. године (тада је и уведена обавеза да све школе у Србији имају Годишњи извештај), затим Орден Светог Саве I реда који је школа добила 1937. приликом обележавања стогодишњице од свог оснивања, плакета Вукове награде из 2005, као и вредне публикације и предмети које су нам у наслеђе оставили бивши професори и ученици.

С друге стране, *Свечана соба* са 75 места готово свакодневно се користи за разна предавања и скупове којима Гимназија потврђује своју образовно-васпитну и културну улогу.

Последујући модерним идејама, насталим након Првог светског рата, а које су се тицале устројавања новог вида школе у чијем раду би учествовали и ђачки родитељи, Гимназија је школске 1930/1931. године основала *Заједницу дома и школе*. Њен циљ је био припремање за живот јачањем интелектуалних, моралних, естетских и телесних способности. Осим тога, *Заједница* је организовала и многобројна предавања из свих области науке, историје, философије и уметности, а предавачи су у почетку били сами професори школе, да би касније то били значајнији културни посленици тадашње Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Упоредо са својом основном делатношћу, Заједница је објављивала књиге у оквиру посебне едиције у *Штампарии Стивана Мајића*. Након десет година рада, Други светски рат прекида племенита настојања овог удружења.

Пре неких 5–6 година, после упечатљиво дуге паузе од 70 година, обновљена је делатност *Заједнице дома и школе* која гимназијалцима и грађанству нуди барем једну од својих старих делатности – организовање предавања о књижевним, философским, историјским, верским и другим темама. Међу значајнијим предавачима у последње време истичу се академик Димитрије Стефановић, професор др Ђорђе Трифунковић, игуман студенички Тихон, ђакон Ненад Илић, философ Томислав Новаковић, културолог Невена Миљановић, теолог др Дарко Крстић, професор др Драган Станић (Иван Негришорац), проф. др Слободан Антонић, историчари др Александра Пећинар и др Дејан Јечменица, археолог др Дејан Радичевић...

Током 2012, када је Гимназија обележила 175 година од свог оснивања, главна активност била је усмерена на уређење тзв. Малог (или женског) дворишта. Тај посао је започет још 2005, када је наткривена велика бина, а током 2011. је, по нацртима архитекте Ђорђа Луковића, бившег ученика школе, започето завршно уређење тог дела школског простора које је довршено 2012. године. Захваљујући средствима буџета Општине Чачак,

средствима родитеља ученика школе, али и онима које је обезбедила сама школа, удахнут је нови живот згради Гимназије и овај простор је претворен у понос свих ученика и професора. Сав материјал потребан за уређење Малог дворишта унели су сами ученици и на тај начин уградили себе у историју школе.

Некадашње Мало двориште, старијим гимназијалцима познато и као Женско, добило је ново рухо и намену. У њему се одржавају: Берза књига на почетку сваке школске године, изложбе кућних љубимаца с пролећа, завршни дан матураната, као и свечана додела диплома матурантима, добротворни концерти, књижевне вечери, општи родитељски састанци... Оно представља својеврстан спој *stoe poikile* (украшени стоички трем) и „*еџикурејској врџи*“, што даје посебан дух и школи и онима који ту свакодневно уче, раде или се одмарају.

Већ десетак година Гимназија организује јединствени догађај, заправо мали празник у граду – доделу диплома матурантима. Том приликом се јавно награђују најуспешнији ученици из свих области и проглашава ђак генерације. Фотографије најбољих красе нашу школу.

Гимназија је препознатљива и по озбиљно и одговорно организованим екскурзијама ученика. Свака генерација има прилику да на почетку друге године упозна класичну Грчку и посети добар део онога о чему учи током прве године из историје, књижевности и ликовне уметности, а да на крају треће године доживи чар класичне римске цивилизације и хуманистичке италијанске традиције. То је сасвим довољно да се допуне сазнања о ономе о чему се учи у школи, али и да се код ученика подстакне свест о значају путовања и упознавања света.

Сарадња са родитељима са сваком новом генерацијом почиње општим родитељским састанком на којем се и родитељи и ученици упознају са општим правилима школе и оним што их у њој очекује, а та сарадња се успешно наставља у наредне четири године. Сарадња са ученицима се остварује путем *Ђачкој џарламентџа* који предлаже и уз савете и подршку колектива остварује своје замисли које немају само школски, већ и шири друштвено-корисни значај, али и путем разноврсних предавања које организује *Клуб младих исџраживача*

Гимназијалац под будним оком професора биологије. Предавања предочавају сами ученици или реномирани гости из свих области значајних за живот наше средине, али и шире.

У Гимназији од 2005. године постоји *Фонд др Реља И. Недељковића* који је у нашој школи обновио традицију доделе Светосавских награда. Иначе, др Реља И. Недељковић је далеке 1937. добио Светосавску награду у Гимназији у Чачку, а потиче из породице која је дала једног од прва два ученика школе 1837. године. Сваке године из његовог Фонда се у оквиру Светосавске академије додељују новчане награде за по једног најбољег ученика из сваког разреда за претходну школску годину.

Ученици наше школе традиционално остварују одличне резултате из свих предмета и на свим нивоима такмичења у организацији Министарства просвете и науке, али и на спортским такмичењима. Готово сваке школске године преко 5% ученика учествује на државним такмичењима, а многи освајају једно од прва три места. Матуранти су добро припремљени за наставак школовања, о чему сведоче високи резултати на пријемним испитима за све факултете.

Захваљујући ангажовању професора, радника школе, родитеља и ученика, свакодневно се ради на уређењу школског простора и побољшању услова рада у школи.

Од школске 2015/2016. године наставу у Гимназији похађају и ученици седмог и осмог разреда основне школе надарени за математику. Ове године је прва генерација тих ученика полагала малу матуру управо у Гимназији.

У овој 2017. години, када обележавамо 180 година од оснивања школе, желели смо да направимо спој традиције, на коју смо изузетно поносни, и онога што је главна одлика савремености. Наиме, успевамо да започнемо реализацију идеје о томе да поједине учионице у нашој школи именујемо по знаменитим професорима и ученицима Гимназије, да представимо само део бивших ђака (данас успешних у разним делатностима), да објавимо књигу о анегдотској историји школе (сећања ђака и професора), да афирмишемо стваралачке могућности садашњих генерација професора и ученика, као и идеју о томе да има смисла радити на образовању и просвећивању младих људи.

Овим смо потврдили стару истину којом се Свети Сава, пре осам векова, руководио у свом раду. Наиме, после аскетског живота, Свети је схватио да не значи много само *„себе сīасиїи аскеїизмом, већ је мноїо важније сīасиїи мноїе од заблуде у светиу”*. Следећи тај наук, Гимназија у Чачку већ 180 година, кроз три века, ради на трагу онога што нам је Светитељ оставио у духовно наслеђе.

Полазећи од тога да постоје три стуба на којима почива добра школа – препознатљиви професори и ученици, добра организација рада и највиша аутономија – а самим тим и одговорност школе за квалитет сопствене делатности, Гимназија у Чачку учвршћује те основе развијајући сарадњу, поверење и љубав према знању између професора, ученика и њихових родитеља, на корист свих и опште добро целог друштва.

Слободан Николић

УСПОМЕНЕ БИВШИХ ПРОФЕСОРА

Успомене Наде Арсенијевић

Нада С. Арсенијевић

професор немачкој и српској језика

(1920–2007)

Нада Арсенијевић предавала је немачки и српски језик у Мушкој гимназији од 1938. па до 1950. године. Оставила је неизбрисив траг и као личност и као професор од које су ученици највише добили и коју смо, као и њеног супруга Станимира, професора хемије, до њихове смрти уважавали и поштовали. При уласку у учионицу, професорка Нада обраћала се својим ученицима речима на немачком језику: „Es freut mich Sie zu sehen” (Радујем се што вас видим). Биста професорке Наде налази се у спомен-соби наше школе. Књигу о њој објавио је др Ранко Симовић.

Сећања на живот и рад у лепом граду Чачку и његовој Гимназији

Кад сам већ решила да пишем о свом позиву, сматрам да треба, бар унеколико, да прикажем своје претходно сазнање о њему. То моје претходно обавештење било је од пресудног значаја за моју одлуку да се посветим просветном раду. Велику љубав према позиву просветног радника стекла сам у родитељском дому, учитељској породици. Ту се уједно развијала и љубав према Србији, а нарочито према Шумадији, и то првенствено слушањем прича о лепоти њених крајева, као и о особеностима њених људи у које спадају искреност, отвореност, гостопримство и велика љубав према слободи. У тим њиховим казивањима исказана је, у ствари, и њихова жеља да им деца живе и раде управо у тим крајевима. На мене су њихова казивања оставила дубок и трајан утисак. Са таквим сазнањем и одушевљењем стигла сам у град Чачак; добити

место у просвети у тада чувеној чачанској Гимназији, била је права срећа за мене.

Колико се сећам, дан је био сунчан и леп, тако да сам, сва озарена, и по пријатном времену, стигла у моје ново одређиште. Убрзо сам се сместила, уз помоћ оних који су ме сачекали, у једној дивној породици, скромној и честитој породици Бајић. Сутрадан сам се јавила на дужност. Све околности су ми погодовале. У лепој згради Гимназије свесрдно ме је примио тадашњи директор Драгомир Марковић. Исто тако су ми добродошлицу пожелели сви чланови великог колегијума који су тада били на окупу. Са стрепњом сам, међутим, очекивала сусрет са мојим будућим ђацима, будућим ученицима и, посебно, ученицама. Мислила сам на то како женско око све детаљније запажа и процењује и како ће ме, баш због тога, прихватити.

Убрзо сам увидела да сам непотребно стрепела. Ти први сусрети оставили су неизбрисив утисак и остали у трајном сећању. Стекла сам утисак да прате сваку моју реч и да су све очи упрте у мене; понашање им је било изузетно, пуно неког достојанства. Вероватно су – када сад о томе размишљам – осетили неку присност, управо моју љубав према њима и моју жељу да им пренесем много тога што знам и што мислим да и они треба да усвоје.

Познато је како је млад човек пун себе, како верује да много зна, па и да може све замишљено и да оствари. Вероватно сам и ја, представљајући се, оставила такав утисак; то је њима свакако импоновало, па су ме са одушевљењем прихватили. Вероватно је младост, поред осталог, и зато незаборавна и лепа. Сумње се у животу, као и недоумице, јављају касније, што је свакако позитивно и добро, јер се о свему дубље размишља, а и знање допуњује.

На часовима сам заиста настојала да ученици стекну што боље познавање немачког језика, и то путем јасних, добро припремљених и, по могућности, занимљивих примера, уз додатно градиво да га тако и неосетно усвоје. Све то ради упознавања свих оних језичких тешкоћа које су на том путу неминовне и на тај начин су лакше савладиве. Мислим да су таква моја тумачења помогла да ученици схвате саму суштину

овог, за нас доста тешког језика, нарочито услед сложених синтаксичких структура, па и самих речи које су често веома дуге. Сећам се како је једном приликом, на самом часу, један малишан подигао руку и упитао ме зашто то и не напишем. Њему се, наиме, учинило да је тако обрађено градиво из граматике сасвим јасно и разумљиво. Припремајући се за час, увек сам стварно размишљала о томе какве примере треба дати да би се схватила суштина одређене језичке појаве. И тај гест тог ђачића подстакао ме је да, бар унеколико, прибележим успешни део наставног процеса. Касније сам, уз све детаљније белешке, а и уз додатна нова сазнања и умешнија тумачења, имала солидну основу за писање чланака који су објављивани у педагошким часописима широм земље. Првенствено су такви чланци нашили своје место у београдском часопису „Настава и васпитање”, а затим у часописима сличне садржине у Новом Саду, Сарајеву и Подгорици. На тој основи настала је касније „Методика наставе немачког језика”, као и његова граматика која је доживела девет издања.

Јасно и приступачно представљање не само тежих језичких обележја већ и сама обрада текста служили су као подстицај, као права мотивација ученицима да свесрдно прихвате овај предмет. Да бих илустровала тај ентузијазам својих ученика, описаћу један, за мене веома пресудан доживљај. Наиме, на час ми је дошао управо инспектор из Београда, и то стручњак за немачки језик. То је била прилика да се оцени мој дотадашњи рад. Инспектор је био мој некадашњи професор у Женској гимназији у Осијеку. Професор др Антун Хурм био је познат по многим радовима на пољу германистике, а немачки језик му је био матерњи. Запамтила сам га као строгог професора који је захтевао увек више него што се тражило програмом. Имао је, додуше, и разлога за то, за вођење такве наставе, па и за строгоћу. У том граду су многи говорили немачким језиком, па тако и многи ученици. Осталим ученицима био је то језик утолико познат што су га бар разумевали. Нас неколицина нисмо га уопште знале. У ту школу сам дошла из српског краја Славоније где ми је отац био учитељ. Професор Хурм, међутим, мало или готово нимало, није обраћао пажњу на нас, већ се обраћао само оном већем делу ученица. Требало

је уложити много труда, много напорног рада да би се могла пратити професорова излагања, а и да би се стекло довољно знања за читање одређене литературе.

На часу, уз присуство инспектора, све је текло не може бити боље. Не знам да ли су моји ученици осетили мој страх, па су хтели да ми помогну, или су стварно савладали пређено градиво, тако да су се готово такмичили у одговорима. Није било питања на које нису дали позитиван одговор. Инспектор је био задовољан, чак задивљен знањем ученика. Пред директором Марковићем истакао је, ето, да је то и његова заслуга, јер је он поставио темеље моме познавању немачког језика. Била сам срећна и задовољна што су моји ученици оставили тако добар утисак. Колико сам могла закључити, били су срећни и моји ученици. Сетила сам се тада добре изреке познатог хуманисте Алберта Швајцера који је рекао: „Срећа је једина ствар која се удвостручује деобом”. Тада се појачало и моје самопоуздање и уверење да сам на добром путу и да на њему треба истрајати.

Заинтересованост за изучавање овог језика подстакла је и мене да уз погодан текст увек и нешто додам у виду приче о аутору чланка или нешто слично томе. Успех није изостао и испољавао се првенствено на матури, којој је готово редовно присуствовао и изасланик Министарства просвете. Његова оцена имала је утицаја и на моју оцену која је, на моју срећу, увек била на висини.

Потврду за јасноћу тумачења градива овог предмета, односно немачког језика, нашла сам касније и писмено потврђену. У својој књизи „Писма из мале вароши”, наш познати филмски стваралац Пуриша Ђорђевић на једном месту каже: „Госпођа Мамузић... предаје конјунктив имперфекта да га и коњ разуме.”

Заинтересованост за изучавање немачког језика владала је и онда када прилике за свесрдну наставу нису биле повољне. То је време Другог светског рата који нам је нанео толико зла. Пошто сам и сама осетила последице тог рата – изгубила сам у Крагујевцу 1941. године рођеног брата, такође просветног радника, избеглицу из Хрватске, оца троје деце, једно још у колевци – морало се то одразити и на мој рад. Настојала сам,

а мислим, и успевала сам, да се то видно не осети на предавањима. То је било могуће, јер сам увек сматрала да стране језике уопште, па тако и немачки језик, треба изучавати из културних и научних разлога, а не политичких. Осим тога, веровала сам, као уосталом и други, да је погубна немачка политика пролазна и да мора пропасти, а да тековине науке и културе имају трајну вредност; њих треба упознавати и усвајати у одређеној мери. И данас мислим да нисам ишла погрешним путем што сам готово неизмењеним начином рада тумачила немачке тековине дате у текстовима тадашњих уџбеника. И ти моји ученици из тог времена уверили су се да им је овај језик био од користи било при служењу њиме у стручној и научној литератури, било писањем њиме својих радова. Многи од њих извештавали су ме о томе; неки су ме извештавали и писменим путем. Тим језиком могли су да се служе, јер су савладали сложене синтаксичке структуре немачког писаног језика. Студиозно сам их упућивала у начин њиховог решавања. Примера ради, поменућу неке од њих који су могли и који су искористили то своје знање, како за праћење потребне им литературе, тако и за писање својих стручних и научних радова; у њих спадају: Милена Јовановић, професор Технолошко-металуршког факултета; Добривоје Јовановић, професор Саобраћајног факултета и аутор више научних радова; Драган Бојовић, научник у Винчи; Јевто Јевтовић, доктор и кустос Народног музеја; Сретен Протић, виши саветник у ПТТ-у и стваралац на пољу телекомуникација, једно време асистент на Електротехничком факултету у Београду; затим академик Миленко Шушић и академик Зоран Максимовић. Немачки језик је студирао наш познати публициста и новинар Миодраг Максимовић, чији чланци из минулих времена стално излазе у листу „Политика“; и др Живорад Јањић, аутор књиге „Споменица 24. генерације матураната Гимназије у Чачку“, служио се немачким језиком при раду.

Упознавање сложених синтаксичких структура било је неопходно у то време, тј. пре и после Другог светског рата, јер се тај језик изучавао на темељу одговарајућих чланака у тадашњим уџбеницима. Говорном језику се посвећивало мање пажње, али није у потпуности ни занемариван.

Данас су потребе за комуникацијом наметнуле управо солидно усвајање тог језика. Познато је, међутим, да је он сиромашнији у речима и изразима, а једноставнији је и у погледу синтаксичких структура. Сада је управо зато и могућност његовог пребацивања утолико већа. Реч или неки краћи израз лако се примени у говору, што је свакако на штету матерњег језика. Непотребна примена туђих речи зауставља развој српског језика и осиромашује га. Сведоци смо данас те помаме за страним речима не само у говору, чак се може рећи, мање у говору, а више у писању. У томе се чак и претерало, тако да се јављају написи чак и на роби и радњама, често и неразумљиви или погрешно употребљени. Тај продор се може смањити, па и зауставити, управо дејством школе. Првенствено се мора више пажње поклонити васпитном дејству наставе матерњег језика и књижевности, и то буђењем љубави према целокупном градиву тог предмета, а исто тако и дејством наставе страног језика. Ако се то не постигне, доћи ће до омаловажавања матерњег језика, па и до отуђења.

После Другог светског рата предавала сам неколико година српски језик и књижевност. Са одушевљењем сам водила ту наставу, јер је тако могло да дође до изражаја моје убеђење да је неопходно гајити и развијати љубав према свом језику и свим културним тековинама свога народа, а преко њих развијати и љубав према таквим тековинама других народа. То у чачанском крају и није било тако тешко; ту се, пре свега, ценио просветни радник, па је и његов утицај могао бити велики, ту се лепо и правилно говори, а осим тога, поклања се и доста пажње културним тековинама. То сам запазила одмах по доласку у град Чачак. Ту су се сваке недеље одржавала, у великој сали Гимназије, одређена предавања. Сала је, на моје дивљење, увек била пуна. Предавачи су били угледни културни и научни ствараоци; заинтересованост је била заиста велика.

Када сам увидела да моји ученици с пажњом прате моје излагање, било из језика било из књижевности, нарочито начин обраде књижевног дела, наставила сам да идем тим путем, иако се он није у потпуности слагао са идејним схватањем тог времена. Унеколико ми је и приговорено, али је, срећом по мене, остало без неких последица. Пут је, била сам убеђена, био

исправан. Циљ ми је био да ученици схвате не само одређено дело већ да пожелеле да га читају, па можда и да га набаве, задрже у својој библиотеци. Мислим и данас да је циљ овог предмета нарочито важно истаћи, јер је неопходно пробудити љубав према матерњој речи и према књижевном делу свога народа. Само тако се развија и гаји љубав и према својој земљи и према свом народу.

Водећи наставни процес српског језика и књижевности, осећала сам потребу да истрајем на слободном путу избора начина рада. Тежила сам да сачувам ту слободу сличну оној коју је тражио песник Милан Ђурчин, додуше, на другом пољу делатности; ипак у захтеву има сличности када каже:

„Пустите ме како ја хоћу!

А дух тражи увек ново,
И тражи да буде свој.
Ритам ће кроз музику речи
Пробити себи путе,
И отићи у прави крај;
У песми закони ћуте –
Пустите осећај!”

Потврду да је моје тумачење књижевних дела било корисно и подстицајно нашла сам касније у многобројним признањима оних чачанских ученика који су нешто створили и том приликом позивали се и на мене, а више њих и на нас обоје, тј. на мог супруга, иако им је предавао хемију. Међутим, и ту се може утицати на правилно, па и лепо казивање. Неки су таква признања изражавали у посвети својих књига које су нам поклањали. Не одвајајући једне од других, навешћу неке од њих: Владан Василијевић, познати правник и аутор више научних дела; Миодраг Јаћимовић, књижевник из Чачка, познат по делима већином из наше прошлости; Недељко Јешић, уредник Образовног програма Телевизије Београд, познат по разговорима на телевизији са старим ратницима; Милан Ђаловић, професор Електротехничког факултета у Београду, аутор је више научних радова и двотомне књиге „Регулација

електроенергетских система”; академик Момчило Ристић, познати научни радник и оснивач Београдске школе синтеровања и др.

Међу онима који су исказали своју захвалност у интервјуима морам истаћи песника Ранка Симовића, и великог радника на пољу културе, Радомира Станића.

Песник Ранко Симовић, према својим исказима у више прилика, тврди да је љубав према српском језику и књижевности осетио на мојим часовима, па каже: „Моје надобудне дневничке белешке из 1948. године пуне су утисака о ширини и вештини њених предавања и управљања часом и њеној ерудицији којом је држала нашу пажњу”. Затим, поводом мог приказа једне његове збирке песама, нашао је за сходно да напише ове редове: „Госпођа Нада Арсенијевић написала је најлепши и најзначајнији приказ једне моје књиге песама на који сам поносан. То је коначно она висока прелазна оцена из српског језика и књижевности која надмашује све оне из школског дневника”. У посвети те књиге Симовић напомиње да књигу примимо „од захвалног ученика који је језик учио и од њих”.

Лепим речима изразио је своје признање и Радомир Станић у разговору са публицистом и познатим новинаром Милошем Јевтићем, који је тај разговор објавио у књизи „Источници Радомира Станића”. Употребљено је за то ове речи: „Тако присну везу са ученицима нико није могао да успостави као она. Њена вештина којом нас је учила српском језику и књижевности остала је у овој школи ненадмашена. Дошавши у Чачак, са супругом Станимиром, угледним професором хемије, открила је чаролију лепог и правилног говора чачанских ученика – како је она говорила ‘књижевног изражавања’ – и развила љубав према матерњем језику и књижевности.”

Мислим да сам љубав према српском језику и књижевности пробудила и гајила представљањем књижевних дела наших писаца, а унеколико и страних кад нису били предвиђени програмом. Ученици треба, бар мало, да сазнају о светским великанима, како књижевним ствараоцима тако и о научницима. Заинтересовани ученици потражиће сигурно њихова дела у жељи да их боље упознају.

Морам на крају да признам да сам до неких потврда о свом раду дошла тек сада, па ми то дође као неки дар, неки поклон од срца дат. То прија у овим позним годинама када се своде резултати пређеног животног пута и рада.

Везаност за град Чачак никад, у ствари, и није ишчезла, није нестала. Она се нарочито испољила ових дана, поводом промоције књиге новинара Милоша Јевтића „Живот са хемијом – разговори са Станимиром Арсенијевићем”. Сала Библиотеке града Београда била је пуна, и то првенствено Чачана, односно наших некадашњих ученика. Необично дирљиви били су ти сусрети. Истицали су и том приликом нашу способност да у њима развијемо љубав према раду и стваралаштву уопште. Да је рад животна неопходност потврђује и наша велика књижевница Исидора Секулић: „Рад је фундаментални нагон који има да траје до саме смрти”. Она је и по раду и по схватању стваралаштва била култна личност.

МИШЉЕЊЕ ПРОФЕСОРКЕ НАДЕ АРСЕНИЈЕВИЋ О НЕКИМ СВОЈИМ КОЛЕГАМА У ГИМНАЗИЈИ

(из књиге „Професор Нада С. Арсенијевић – животи и рад”, Београд, 2004)

Пишање Р. Симовића:

Ја ћу вам поменути већину професора чачанске Гимназије који су у њој радили у време када сте тамо били Ви и Ваш сујруџ. Да ли бисте хтели да ми о неким од њих, које сте више познавали, кажете по неку карактеристику, анегдоту и сл.? Ово је важно, јер више пошто да и нема њихових савременика (наравно, нема ни њих), а лепо је да их поменемо и сачувамо пошто и о њима, јер се сазнања љубе.

Одговори Наде Арсенијевић:

О њима, и њиховом раду и животу, изнећу оно што сам запамтила. Неки наставници били су ми ближи, а са неким су владали углавном колегијални односи. Иако политички доста различити, ипак се то није видно у раду и комуникацији испољавало.

За време рата, директор чачанске гимназије био је **Томо Вукотић**. Изгледа да је волео да буде директор, што је неким сметало; мени није. Очигледно је био поштен човек, добронамеран и брижан. Објективан је био у оценивању наставника. Често је обилазио часове и, као узгред, одржавао краћа или дужа предавања ђацима. Бојао се, мислим с разлогом, да не почине неки изгред и не изазову тада још веома опасног окупатора. Нисам тада знала какву оцену ми је дао, али сам касније, не знам којом приликом, дошла до тих података. Тако сам сазнала да у рубрици о раду пише: „Постиже одличан успех како у настави, тако и у васпитању”. За моју спремину наводи следеће речи: „Одлично познаје свој предмет као и дужности наставника.” (20. март 1944). Мислим да се тако односио и према другима. Уосталом, нико није, колико знам, порекао његову објективност и добронамерност.

Мени близак је био **Чедомир Вукичевић**, професор француског језика, познат као солидан просветни радник. Пошто је потекао из скромне, веома сиромашне породице, остао јој је привржен целог живота. С њим су тада живеле мајка и сестра. Имао је доста богату француску библиотеку, па ми је радо позајмљивао француске књиге. Тада сам се добро могла служити тим језиком, а он се томе радовао, јер је волео тај језик.

Јелена Рајић, такође професор француског језика, била је прави франкофил. Није јој било увек право што ђаци воле да уче и немачки језик. Међутим, није имала непријатељски став према мени; ништа није предузимала да се смањи број ученика које воле и прате наставу немачког.

Миленко Милин, професор разних предмета, не знам тачно шта му је био главни предмет. Знам само да је био широко образован човек, могло би се рећи – интелектуалац првог реда. Познавао је, колико знам, и немачки језик. Виолина му је често била у руци, па је понекад, у то тешко време, помоћу ње и нешто зарађивао.

За Миленка Милина удала се **Мирјана Радовановић**, звана **Клара**. Била је професор латинског језика, предавала га је успешно; ђаци су је поштовали и волели. Ускоро је остала удовица.

Милица Благојевић-Јањић, професор физике, била је одличан студент и тиме се поносила. Ревносно је обављала своје наставничке дужности, мислим и савесно. Била је задовољна својим радом, а и животом.

Миленко Стевовић, професор српског језика, био је омиљен и као професор, а и иначе као народни човек. Познавао је многе људе, не само у Чачку, већ и у околини. Мене је прихватио као младог и перспективног просветног радника. Одмах ми је препоручио да се ангажујем на Народном универзитету у Чачку (не знам тачно како се звао). Наиме, веома често, у великој и лепој сали школе, одржавана су предавања. Била су увек интересантна и сала је била пуна. Мене је замолио проф. Стевовић најпре да будем на каси, а касније да дочекујем и испраћам предаваче. Обично су то били професори Универзитета у Београду, познати научници и јавни радници. Сећам се да сам жалила оне који не дођу на предавања и не

чују паметну реч одабраних стручњака. Ксенија Атанасијевић одржала је једно такво предавање из филозофије. С. Стефановић је говорио о Виктору Игоу и његовим делима; утисак је био незабораван. Професор Алојз Шмаус се такође појавио као предавач и многи други.

Чачани су увек желели да се уздижу, јер су умели да цене не само добру књигу, већ и лепу реч. Када су у питању ђаци М. Стевовић се о ђацима бринуо као родитељ о својој деци. Као такав остао је у моме сећању. Била сам му захвална што ме је свесрдно прихватио и увео ме у тај део рада, мени веома пријатан.

Ђорђе Краљ, професор српског језика и књижевности, био је избеглица из Хрватске, огорчен на тамошње прилике и забринут за своју породицу. Тамо је оставио супругу са малим сином Петром. Петар Краљ је данас глумац првог реда, истакнут, обдарен и веома ангажован као рецитатор – у томе је ненадмашан.

Иван Балковој, професор математике – страх и трепет, али и веома цењен, иако је био неумољив. У Гимназији је био познат као Баца, а то је значило да сваког ђака чека тешка обавеза, тј. врхунско познавање овог предмета. Постизао је заиста велики успех и био по томе познат.

Даница Балковој, професор географије, била је сушта супротност од свог супруга Ивана. Добра, можда и преблага као наставник, омиљена, освајала је својом добротом и питошошћу. Син јој је био све на свету, а био је одличан ђак, па и њен понос.

Драгољуб Живановић, професор математике, био је такође строг и тражио је много, верујући да је математика најважнији предмет. Деловао је мало изгубљено, али то је била само варка. Био је и болешљив, па је због тога деловао изнурено и уморно.

Живан Вулић, сликар. Као одличан сликар, излагао је више пута у Београду. Подстицао је талентоване ученике да се посвете сликарству. Колико ми је познато, имао је управо у томе доста успеха, али не знам да ли и захвалности.

Милан Туцовић, свештеник. Предавао је веронауку. Био је угледан и поштован, не само као вероучитељ, већ и као сарадник хуманитарног друштва Црвени крст. Чиме се замерио новим властима, не знам и не могу да претпоставим, познајући

га само по његовим добрим делима. Деловао је импозантно, висок, прав, уредан и веома угледан.

Драгутин Булић, свештеник. Предавао је веронауку, али је деловао, колико се тада знало, политички активно. Причао је једног дана како му је у кућу упао један младић и он га је упитао да ли је дошао да га убије. Не знам шта је младић одговорио, али није остварио своју намеру, одустао је. То је обавио неко други, и то после извесног времена. Причало се да је Булић припадао Љотићевом покрету. То сам сазнала, али нисам ништа примећивала. Не знам тачно разлог убиства; вероватно је политички.

Стеван Краљ, професор, не знам тачно кога предмета, али се сећам једног разговора с њим, и то у зборници, где је радо боравио. Био је избеглица, као и Ђорђе Краљ, али је неповољно становао и бедно се хранио. Једном приликом ми је рекао како не може да оствари ни своју најмању жељу, да сваког дана попије бар шољу млека. Данас је то непојмљиво, али тада је, у оскудици и немаштини, заиста тако било.

Божидар Муњић, вероучитељ, обављао је ревностно своје обавезе у школи и као такав био је поштован и цењен. Није се упуштао у дискусије с колегама који су били другог мишљења о вери уопште. Био је обазрив и веома скроман човек.

Михаило Боровски, професор, не знам тачно кога предмета, али знам један веома занимљив догађај у вези с њим. Тада су се одржавала, готово непрекидно, предавања о штетности вере. Слушајући једно такво предавање, осетио се побуђеним да се супростави таквом мишљењу. Да би образложио своје мишљење, изашао је пред скуп (а било је много људи, ваљда и из других школа), прекрстио се и рекао: „Ја се своје православне вере не могу одрећи.” Рекао је то готово плачним гласом и вратио се на своје место. Код једних је изазвао дивљење, јер је то велика смелост, нарочито у то време, а код других презир и неку врсту ниподаштавања. Пошто је био веома добронамеран и скроман човек, прошло је то без неких последица. Дуго се, са симпатијама, причало о тој његовој смелости.

Ристо Ристовић, професор историје, био је на великим мукама. Њему је ново тумачење историје било непознато, или га није ни схватао, а вероватно није ни прихватао. Међутим,

било је ђака који су га доводили у забуну. Љутио се и тешко сналазио у свему томе – тужио се често на несхватање историјских догађаја. Требало је тада говорити о народноослободилачкој борби, о офанзивама, а он је дошао из заробљеништва са старим поимањем историје, готово и не знајући како то и зашто сад није добро.

Дара Војводић, професор француског језика, била је веома спремна, знала је француски, учећи га непосредно на извору. Била је широко образована и веома добра са свима. Никада није наметала своје знање и није се борила само за свој предмет. Била је широкогрудна и веома толерантна.

Кирил Свинарски, професор француског језика, предавао га је свесрдно, а могао је, јер је располагао огромним знањем. Наиме, Руси су много волели француски језик, па су га и у кући употребљавали. Тако је Кирил још у родитељском дому знао, не само свој матерњи језик – руски, већ исто толико и француски. Касније је то познавање два језика искористио као симултани преводилац и тако помогао многим нашим политичарима. Одликован је више пута, а кажу да је био и незаменљив у том свом новом занимању.

Радмила Томић, професор француског језика, била је вредна и савесна у раду, али никако није одобравала учење немачког језика. Додуше, она је само начелно о томе говорила – мене није никад нападала, иако јој је сметало што ме ђаци цене и воле, а предајем њој мрски језик, немачки. Није имала разумевања за такво резоновање ђака, а ни моје.

Говорећи о професорима чачанске гимназије за време рата, али и после њега, не могу да не кажем коју реч о директору **Луки Војводићу**. По струци је био историчар, али је познавао и суштину других предмета. Та његова широка образованост омогућила му је и да објективно оцени рад сваког наставника. Често је обилазио часове и дивио се увек успешној интерпретацији градива. Имао је обичај и да то саопшти. Био је веома толерантан и увек спреман да помогне, ако устреба. У школи је добро одржавао ред и извршавање свих наставничких дужности. Избегавао је конфликте, тако да је све текло у најбољем реду. Био је објективан у оцењивању наставника и чини ми се да ту није било приговора.

Маргита Радовић, професор српског језика и књижевности, није била мени директор, па не могу о том њеном раду ништа да кажем. Могу само да дам опште мишљење које је тада владало о њој, не само у школи, већ и у граду. Спадала је у ред врских предавача књижевних дела чиме је придобијала ученике да заволе књигу и да је радо читају. За свој рад на том пољу похваљивана је више пута, а такође и одликована.

Огњен Радовић, професор германистике, није био у истој школи са мном, већ у другој у Чачку. О њему могу да кажем онолико колико је створио на пољу германистике, и то првенствено онда када је примљен на групу за немачки језик и књижевност на германистици у Београду. Предавао је немачки језик који је одлично познавао. Издао је, колико је мени познато, уџбеник за студенте германистике, и то уз објашњење тежих речи и посебних израза. Веома је уважаван и као преводилац са немачког језика. О њему, дакле, као о германисти, знам све повољно.

Сећања Луке Војводића

Лука П. Војводић

*професор историје и директор Гимназије у Чачку
(1898–2001)*

Рођен је у 19. веку, умро у 21, а ево како је живео саставивши три века.

Рођен је на Св. Луку 1898. године у Горњој Морачи, у планинској забити без пута, у близини извора реке Мораче. Основну школу је завршио у Драговића пољу. Родитељи сиромашни, отац одлази на печалбу у Америку да би школовао синове, где ради најтеже послове у рудницима Охаја, али опет нема довољно новца да се оба сина школују, па млађи, Лука, паузира три године. Затим се уписује у гимназију и похађа је у Колашину, Пећи, Подгорици и Никшићу, у зависности од тога која је од тих школа имала више разреде. До школа одлази пешице, а преко школске године станује по туђим кућама. До Пећи пешачи два до три дана, ноћи по хановима и катунима, кад није зима – и под ведрим небом. Кроз Ругово опасност од одметнутих Арбанаса, кроз црногорске планине од великог снега и чопора вукова. Увек био одличан ђак. И гимназију завршава са прекидима због ратова.

У Балканским ратовима, његова генерација има задужење да гони стоку за исхрану војске која је под Скадром. У Први светски рат одлази из седмог разреда гимназије. Тек је напунио 17 година и завршио војну обуку три месеца. Командант Колашинског одреда дочекује га речима: „Млад си, ђак си, ниси завршио комплетну обуку, а овде се ратује о свом руху и круху. Иди кући!” Он каже: „Нисам млад, узео сам већ осамнаесту” – и остаје. Учествовао је у страшној Мојковачкој бици и преживео. После капитулације Црне Горе помаже комитама, па бива ухапшен, али га ослободи „Шваба” из њихове жандармерије који је, у ствари, био Чех или Словак, научио језик и спријатељио се са тим народом. Касније буде одведен са свим одраслим мушкарцима у Подгорицу, одакле

су их депортовали у логоре у Мађарској. Лука употреби мало лукавство да превари стражара и побегне. Скривао се по ка-тунима неко време, а онда се вратио у своје село. Пред крај и после завршетка рата радио је у одборима који су припремали зборове за агитацију уједињења Србије и Црне Горе.

Гимназију је завршио 1922. године и отишао у Београд на студије. Жеља му је била да студира математику – ту је у шко-ли увек био најбољи. Међутим, новца за њега није било, ста-рији брат је већ студирао. Зато завршава абитуријентски курс при Трговачкој академији и запошљава се у Министарству фи-нансија. На Филозофском факултету уписује групу за Општу историју, Историју Срба и Југословенску књижевност, јер је то могао да студира уз рад.

По завршеним студијама напусти боље плаћени посао и оде у Призрен у гимназију, јер је волео професорски позив. После две године одлази у Тетово, где упознаје своју супругу Дарин-ку, професорку француског језика, и где му се роде две ћерке. Поред рада у Гимназији предавао је и био хонорарни управник Женске стручне школе, био је председник Певачког друштва „Бинички” и члан управе Соколског друштва „Просветар”. Био је покретач и уредник недељних новина „Глас Полога” које су излазиле све до Другог светског рата.

Године 1941, Србима нема опстанка у Тетову и он са поро-дицом као избеглица стиже у Чачак где добија посао профе-сора у Мушкој гимназији.

После ослобођења у мају 1945. године постављен је за ди-ректора Мушке гимназије у Чачку и на том положају био је до 1948. године. Године 1953. постављен је за просветног инспек-тора Градског одбора у Чачку, а 1955. постаје директор Мешо-вите гимназије у Чачку и на том положају остаје до пензиони-сања 1959. Није волео да буде директор и инспектор, волео је да буде професор, да ради са децом. Чак је и молио да га смене, што је изазивало чуђење, јер су се „везе” обично потезале за супротни смер. Одговарали су му да би то била деградација за њега, али он није делио то мишљење. Кад би неки професор био спречен да одржи час, он би узимао дневник и одлазио у разред да га замени и уживао је у томе. Памтио је све своје ђаке и знао је шта су у животу постали и постигли. Није волео

да се ђаци критикују; говорио је: „И код најгорег ученика има нешто што је добро и то треба открити и хвалити и подстицати га да заволи школу и учење. Ако неком стално говорите да не ваља, он на крају и неће ваљати.” Стално су га посећивали његови ученици и из Чачка и из Тетова!

После пензионисања радио је у Историјском архиву у Чачку. Прикупљао је материјал и регистровао документа о Народноослободилачком покрету и активности Другог равногорског четничког корпуса на територији Чачанског округа. Био је и члан комисије за оцену „Хроника села”.

Пре Другог светског рата одликован је Орденом Св. Саве петог реда, а 1955. године Орденом рада трећег реда.

Године 1967. сели се у Београд.

Био је активан и у позној старости. Као стогодишњак држао је предавања на Симпозијуму о Балканским ратовима и Симпозијуму поводом прославе пробоја Солунског фронта, одржаном у Дому војске Југославије у организацији Удружења старих ратника 1912–1920. и потомака. Поменуто удружење га ангажује поводом разних прослава, јубилеја, посећује школе, манастир Раковицу, гарнизон, организује му се пријем на ВМА... Он стално понавља: „Лепо је сећати се прошлости и не заборављати је, али је боље окренути се будућности.”

У деведесет седмој години објављује у Берлину књигу „Словенски владари на Балкану – хронолошки подсетник 819–1945”. Књига је имала три издања, од којих једно двојезично (српски и немачки). Овај хронолошки подсетник написао је једног лета у Берлину без помоћне литературе, „из главе”, на инсистирање пријатеља и фамилије који су желели да обнове своје знање историје, и њима је дистрибуирана. Издавач је Галерија „Милан”, власништво његовог зета М. Нешића.

Доживео је осам ратова на нашим просторима: два балканска, два светска и четири југословенска. Тешко је поднео распад Југославије. Бомбардовање 1999. године затиче га у Београду; станује у општини Раковица чији је део Стражевица највише бомбардован део Београда. Терке му организују евакуацију у Берлин, али он одбија да иде: „Не могу да се склањам у земљу која нас бомбардује!”

Умро је у марту 2001. године и сахрањен је у Београду. У матичним књигама града Чачка уписан је у књигу држављанства. По националности је Србин. Има две ћерке, унука, унуку и три праунука.

Предложено је да једна улица у београдској општини Раковица понесе његово име, али то још није реализовано¹.

Ранка Војводић

НАПОМЕНА:

Осамдесетих година 20. века, Лука Војводић почиње да пише „Сећања”, неку врсту дневника по сећању, писаног за најближу породицу. После његове смрти (доживео је 100 година), на захтев породице, пријатеља и бивших ђака, његове кћерке Душица (лекар) и Ранка (дипломирани физичар) објавиле су ову књигу. У њој посебно место заузима поглавље о Лукином боравку у Чачку, као и о његовом службовању у Гимназији (стр. 431 до 590). У овим сећањима на службовање у Гимназији занимљива су запажања Луке Војводића о колегама с којима је радио, а нарочито о Михаилу Стјепановичу Боровском.

---

¹ Бивша улица Скојевска нова сада је Улица Луке Војводића у Раковици у Београду. Има 15 хиљада становника (нап. прир.)

СЕЋАЊА ЛУКЕ ВОЈВОДИЋА НА НЕКЕ ПРОФЕСОРЕ ЧАЧАНСКЕ ГИМНАЗИЈЕ

(из књиге „Сећања”, Београд, 2007. год.)

Даринки (Лукиној супрузи, нап. прир.) у Тетову су говорили: „Госпођо Војводић, вас ће и вашу децу Бугари убити зато што сте Српкиња, зашто не кажете да сте Црногорка, ваш муж је Црногорац.” Одговарала је: „Мој муж није Црногорац, он је Србин из Црне Горе, па не могу ни ја бити Црногорка.” „Па реците онда да сте Македонка, ваш отац, господин Сима, рођени је Тетовац.” „Мој отац јесте рођен у Тетову, али је Србин из Македоније и био је један од првих српских учитеља у Македонији, па ни ја не могу бити Македонка.” „Па кад је тако, сви знамо да вам је мајка била Немаица, реците да сте Немаица.” „Моја мајка је увек говорила да је она Српкиња православне вере, па нећу ја говорити друго.”, одговарала је Даринка. Због неизвесности, секирације, брига и страха, Даринка је много ослабила, па су руке почеле да јој се тресу и у Чачак је стигла са само 45 килограма!

*

Директор Марковић чита наредбу и упутство Министарства просвете и Месне специјалне полиције. Би неких приговора на те наредбе, али се не сећам ко их стави (проф. Миленко Стевовић?). „Зар у овим временима наше погибије и страдања, ми треба да изгонимо децу из школе и да их обележавамо као непријатеље, па да их покупе и одведу у логоре?” Већина професора се слаже са овим мишљењем. Одлука се имала применити на ученике од IV до VII разреда.

Била је на седници Наставничког већа мучна ситуација: тражило се кажњавање без саслушавања, без неких опипљивих доказа, казнити ученике казном искључења као припаднике илегалних организација значи да их оптужујемо и дајемо

полицији и окупаторским властима повод и материјал да их хапсе, терају у логоре, па и да их ликвидирају. На предлог професора Миленка Стевовића веће је одбило захтев инспектора, са образложењем: „Не може се судити без саслушања и доказа, ни давати полицији сагласност да са овим ученицима поступа као са одметницима, то нам наш позив васпитача, ни наша савест не дозвољава.” Инспектор је и даље настојао да се нека одлука мора донети, јер је то био и усмени, поред писменог, захтев Министарства просвете и он се мора са неким позитивним резултатом вратити и реферисати. Ако се не донесе одлука о кажњавању, полиција ће сигурно почети да хапси и наставнике и обележити их као мецене илегалних организација. Веће није попустило, били смо сви „да без саслушања нема кажњавања”, а захтевали смо да полиција пусти ухапшене (њима би се давала могућност да побегну и негде се склоне).

*

Лука Војводић у својим „Сећањима” о Миленку Стевовићу каже: „Стевовић је старином из Санџака, па се његов дед почетком 19. века преселио (управо побегао) у Србију. Стевовић је био као професор добар педагог и методичар, струка му је била француски, али је стално предавао српски језик и књижевност и ђаци су га ценили и као човека и као наставника, био је прави народни човек, разумевао је ученике и њихове проблеме и према њима заузимао правилан став и однос. Учествовао је у свим хуманим и културним акцијама и у школи и у граду и био активан радник у њима. По годинама био је десетак година старији од мене, а у Чачанској гимназији је провео свој службенички век. Није се слагао са комунистичким системом власти иако је био социјалистички оријентисан. Умро је убрзо по пензионисању, чини ми се 1950. године...”

*

Убрзо по ослобођењу Чачка в.д. директора гимназије, професор Тома Вукотић, био је суспендован са дужности као сарадник окупатора и човек који је злоупотребљавао свој положај

и спречавао школску омладину да се укључује у редове бораца НОР и поведен је против њега преки судски процес на коме је осуђен на казну губитка службе и грађанских права у трајању од једне године. Вукотић јесте да је идеолошки био против комунистичке партије, није се слагао са системом бољшевичке владавине, али му се није могло приписати да је сарађивао са окупатором, он је био „велики” Србин, патриота, настојао је да сачува школску омладину од непотребне борбе, „да је сачува, јер ће по завршетку рата бити потребна српском народу”, како је он говорио. Извођењем њега на преки суд желело се вршити неко застрашивање, био им је потребан неки „жртвени јарац”, а иако није било доказа о његовој кривици, ипак му је изречена казна, која му је после шест месеци опроштена – помилован је и у Шапцу добио запослење. Узалуд смо Гане, Бодулић и ја на суђењу, као сведоци на које се позивао, доказивали да Тома није био експонент окупатора, а не поможе ни исказ Маргите Радовић која се јави да говори на суђењу и рече судији да је Тома успео да сачува омладину и „да вам је преда”, а њен исказ био је бурно поздрављен баш од школске омладине која је испунила салу и балкон Учитељског дома у ком је суђење било.

*

Да овде наведем један случај на дан Божића: професор биологије Радивоје Докмановић затекао је у једној учионици скоро половину ученика (VI или VII разреда), а на табли је било написано: „Срећан Божић, Христос се роди!” „Не примам честитке од Турака, да сте прави хришћани, ви не бисте данас дошли у школу, што су урадили многи ваши другови”, одговорио је професор када је честитку прочитао. Докмановић је био верски чврсто опредељен, о Божићу и Св. Сави на часовима нити је обрађивао нову лекцију, нити оцењивао и пропитивао ученике, говорио је ученицима о биолошким процесима, али ван школског програма и наглашавао: „Ја сам хришћанин, за мене је празник нерадни дан, али према прописима морам присуствовати на часу.” Своју славу, Св. Николу, славио је по свим прописима православне цркве и због свог става био је критикован преко „Чачанског гласа”.

*

Школске 1944/45. године директор је била Маргита Радовић, са њом сам се у свему слагао, она је, иако је по годинама службе била старија од мене, очекивала да ја дајем предлоге и доносим одлуке о општим школским проблемима. Била је то културна особа, одличан педагог и стручњак (српски језик и књижевност), добар човек, одличан колега и сарадник, јако цењена у свом колективу и код ученица. На положај директора Женске гимназије она ће поново доћи школске 1948/49. године и са тог положаја отићи у пензију. Када сам ја радио у Градском народном одбору, професор Маргита била је, као одборник, председник Просветног савета, па смо и том приликом добро сарађивали.

*

...а Милица Јањић остала је благајник тих фондова. Она је све те штедне књижице и књиге благајне врло уредно водила, па је на тој дужности остала и после мог пензионисања. Милица је по струци физичар, била је изузетно педантна у обављању административних послова, а таква је била и у обављању наставничке дужности. Имала је невероватну способност да врло брзо запамти име и лик ученика, па чак и распоред седења у клупама. Као разредни старешина старала се о ученицима из свог одељења као да су њена деца, а била је амбициозна и желела је да њено одељење по успеху и владању буде међу првима. Ја сам ту њену уредност ценио и био сам сигуран да ће посао који јој се повери да обавља савесно и тачно. Сведочанства њеног одељења потписивао сам без контроле, у току оба директоровања код ње у дневнику и уписници никад није било пропуста, као ни у одржавању седница разредног већа. Ђаци нису били одушевљени што је она имала особину брзог упознавања, али су је зато као разредног старешину обожаваали.

Када сам већ од колектива рекао реч-две о Милици Јањић, да кажем нешто о још једном колеги који ми је у оба периода мог директоровања био и сарадник и наставник коме је школа, како се у народу каже, „била на срцу”, за њу и о њој бринуо се као да му је рођена кућа. То је професор биологије Радивоје Докмановић, Сремац по рођењу, у Сремским Карловцима био ђак Класичне гимназије, а по завршетку студија једно време и професор у њој. То учење у Карловачкој гимназији и службовање у њој, у којој је и дисциплина и настава била на високом нивоу, утицали су на њега и оставили траг на његов став и држање у погледу наставничког позива и дужности. За њега ученици у гимназији, својим понашањем у школи, на улици и на разним манифестацијама, морају строго водити рачуна да се не огреше о „Правила о владању ученика” и примене тих правила држао се „ко пијан плота”. Није могао да схвати да су ратне прилике и промене у друштвено-политичком животу утицале на другачије гледање на дужности ученика и њихове односе према наставницима, да ученик у школи није као војник у касарни, ван школе ученик је под надзором своје омладинске организације, он је један од фактора који треба да учествује у животу школе, равноправно са својим наставницима. За пушење, или остајање на улици ван одређеног времена (у то време ученици су могли лети остајати на корзоу до 9 сати увече, а зими до 8 сати), за одлазак у кафану Докмановић је предлагао највеће казне, а ако би се то поновило, тражио је искључење из школе. Чување школског намештаја, одржавање чистоће, понашање у учионици и дворишту, обавезе према ваншколским дужностима (хор, оркестар, свечаности) све је то морало да буде онако како је некад било у Карловачкој гимназији. Докмановић је био одличан познавалац своје струке, беспрекоран методичар, до крајњих граница активан у стварању кабинета за биологију и снабдевању истог са училима, па је у једном собичку, који је био уз фискултурну салу, оформио радионицу за израду слика потребних за извођење наставе и ту, углавном, он радио, а и по неки ученик кога је то интересовало, а био је способан да квалитетно ради те слике и цртеже. Докмановић се није могао

одвићи од навике да недељом и празником иде у цркву, па је због тога био критикован од просветних власти „како ће професор биологије у гимназији својим ставом пружити пример ученицима о марксистичком схватању друштва, када он сваке недеље иде у цркву, па наговара и ученике, оне из нижих разреда, да иду на литургију, па је чак покушао и хор да организује.”

*

И Михаило Стјепанович Боровски, Рус, теолог, био је наставник руског језика у Мушкој гимназији, а после и у Гимназији. Он, Михаило, и ја сусрели смо се у Министарству просвете у Одељењу за средње школе почетком школске 1945/46. године. Ја сам дошао да тражим наставнике, а Михаило неко место у школи. Улазим ја у персонално одељење и видим млађи човек, сувише скромно и снисходљиво разговара са шефом, који му одговара: „Шта ја да радим са вама, где да вас поставим? Ви сте Рус, могли бисте да предајете руски језик, али ви сте теолог.” Ја чим чух да се ради о руском језику, пре него се обратих и рекох зашто сам дошао у Министарство, рекох: „Дајте га мени у Мушку гимназију у Чачку, ми немамо наставника за руски језик”. И када Боровски одговори да пристаје, би решено да добије место у Чачку. Боровски је, мислим у Приштини, имао једну годину службе као наставник веронауке, а својих теолошких навика није се могао отрести, а као „руски човек” имао је широку душу и став према човеку, а по природи био је и помало плашљив. Иначе, Боровски је добро познавао руску књижевност, руски језик му је матерњи, али није у почетку имао рутину у предавању предмета, па је на неким ситницама и сувише инсистирао, „досађивао” како су говорили ученици, а није схватао ни то да су у поратном периоду ученици постали важан фактор у животу школе и да и они имају реч у једном делу њеног живота. Теолог, а мало и смушен и плашљив, што су ученици одмах уочили, давало је то повода ученицима да са наставником ступају у препирку, да измишљају разна питања, само да би се на часу мање радило и задавало, а они, префригани мангупчићи, својим начином седења у клупи, устајањем на прозивку, тражењем да изађу

са часа због физиолошких потреба, јачим искашљавањем, или дошаптавањем, нервирали су Боровског, па је он често из једног одељења седмог разреда са часа долазио код мене, „не могу да одржим час, неће да се смире”. Ја са њим пођем да прекорим ученике и затражим дисциплину, а и упозорим их да је сваки неодржан час штета за њих, мање ће научити језик једног великог народа који има огромна достигнућа у свим врстама науке. Ученици би се изговарали да се они исто понашају на свим часовима, па се други професори не жале на њих, не могу седети као кипови, они су живи људи, професор Боровски треба да их разуме. Знао сам да није тако, да су намерно нервирали Боровског да би се развила препирка, а за рад остајало мало времена. Знао сам и ко даје тон за овакво понашање: три-четири ученика – нису били нерадници, али били су „шаљивчине”, пристојни мангупчићи, уживали су кад могу да подвале, а та подвала није имала неке трагичне последице. Једном сам их позвао да дођу код мене у канцеларију на разговор. У том разговору, иза затворених врата, како се то каже у дипломатској служби, дознао сам праву истину о атмосфери на часовима руског језика у овом одељењу. Признали су да су немирни, да намерно чине поступке који би нервирали „Миша” (како су прозвали Боровског, а тај надимак ће се код Боровског усталити), да он ситничари и гњави, не разуме да се руски тек од скоро учи, а он тражи да говоре руски, а осетили су да је он мек човек и да неће „терати мак на конач”.

Да после ових наведених згода и незгода наставник – ученици, поменем и имена наставника који су били врсни наставници, уживали поверење и поштовање ученика, а о којима ћу, „ако стигнем”, у посебном одељку мојих „Сећања” писати, а то су: Станимир и Нада Арсенијевић, Раша Симовић, Чеда и Рамила Николић, Иван Балковој, Мила Миленковић, Злата Павловић и, већ помињани, Докмановић и Јањић и други који су ми били сарадници у Мушкој гимназији када сам био директор.

(Нажалост, Лука Војводић „није стигао” да напише шта мисли и о овим поменутиим колегама. – Примедба приређивача, Ранка Симовића).

Са Шајом из дана у дан

У ПОСЕТИ ЉУБОМИРУ РАДИВОЈЕВИЋУ ШАЈИ, ПРОФЕСОРУ МАТЕМАТИКЕ У ПЕНЗИЈИ

Професора Љубомира Радивојевића можда је неко од бивших ученика Гимназије и заборавио, али математичара Шаје ће се сетити одмах. Колеге га памте по духовитости и вечитој спремности за добру шалу, али и као великог професионалца и заљубљеника у свој посао. У Гимназији је предавао читаве 34 године, до пензије у коју је отишао 1997. године. Разговор започињемо у његовом дому и то, о чему би другом, него о математици, великој љубави професора Шаје.

- *Професоре, чињеница је да се многи ђаци њлаше мате-
матике. Због чега је она вечити баук и какав је Ваш
сјава о овој науци?*

– Математика је у ствари широки комплекс идеја. Нема струке у којој она није присутна. То је логички процес размишљања. Што се страхова тиче, искуство ме је научило да је за успех неопходан рад у континуитету. Математика једноставно не допушта прескакање делова градива. Ако ученик испусти неку партију, у њега се увлачи страх, губи самопоуздање и логично је да се јавља слабији успех. Значи, потребан је само редован рад и математика вам може пружити задовољство, као решавање укрштених речи. У математици има много поезије, само је треба осетити.

- *Како сје одабрали професију?*

– У чачанској Гимназији службовали су многи истакнути и поштовани професори. У време мог школовања било је одличних професора: Михаило Боровски, Станимир и Нада Арсенијевић, Најдановић, Балковој и други. Професор Боровски, човек широке руске душе, поседовао је способност да воли и према ученицима се односио као родитељ. Био ми је разредни старешина, образован, љубитељ литературе и музике. Вечито је бринуо да ли ћу успети у животу. Нада Арсенијевић

је предавала српски и немачки језик. Била је лепа природна појава, као дуга после кише. Поседовала је најлепше људске особине и стручне квалитете идеалног професора. Она и њен супруг Станислав, професор хемије, били су изузетан пар, потпуно одани свом послу. Професор Иван Балковој предавао је математику и физику и несумњиво највише допринео афирмацији математичке наставе. Био је духовит, стручан и великог ауторитета. Ови професори пресудно су утицали да изаберем позив просветног радника.

• *Како су њекли школски дани и стиудије?*

– Гимназијски дани ме подсећају на прве изласке на корзо, матинеа и игранке, али и на одредбу да ученици после 20 часова не смеју бити у граду. Бројни су били одласци на литерарне вечери, учествовање у дебатном клубу, бављење спортом, као и одласци на радне акције. Остао је жал што су наше генерацијске другарице биле одвојене од нас, јер је постојала Мушка и Женска гимназија. Док сам студирао, поред математике волео сам и поезију, одлазио на књижевне вечери, позоришне и филмске представе и, наравно, фудбалске утакмице. Због свега тога морам признати да сам прилично продужио студије, али сам у међувремену решио да положим животни испит и 1958. године оженио сам се Радмилом.

• *Колеје којих се најрадије сећаише...*

– Трагични догађаји који су се дешавали у нашим породицама за време Другог светског рата зближили су Владислава – Вапу, Раденка – Кашчеја и мене. Са Раденком сам се дружио и на студијама, а касније нас је живот поново зближио – радили смо у истој школи. Раденко и ја као професори, а Владе – Вапа као директор. У то време школа је била строга и веома захтевна, а велику помоћ имали смо у подршци родитеља. Нажалост, Раденка више нема међу нама, а Владе и ја настављамо дружење не заборављајући никад нашег друга Кашчеја.

• *Слободно време – некад и сад.*

– У младости сам играо фудбал, касније кошарку. Бављење спортом ми је омогућило да стекнем дивне другове, али и радне навике. Водио сам и шаховску секцију школе. Имали смо мушку и женску екипу и у то време постизали одличне

результате на такмичењима. Шаховски мечеви између колега Миње Урошевића и мене изазивали су увек велико интересовање колега. Стварала се ведро атмосфера, падале су досетке и вицеви грађени на лицу места. То су били дивни тренуци у којима је најмање важан био резултат меча. Данас ми здравствено стање не дозвољава да се много ангажујем. Доста читам и пишем кратке приче које делим пријатељима. Дружим се и даље са колегама Предрагом О. Ђурчићем, Лалом Јовановићем и Небојшом Нинковићем.

- *Испричајте нам неки занимљив догађај из Ваше каријере.*

– Наравно, било их је много, али ево једног везаног за мој надимак. Једног дана дошла је мајка мог ученика и испред канцеларије тражила професора Шалина. Никако није могла да се сети мог правог имена. Професор Цицварић, који се ту затекао, рече јој: „Знате шта, има нас више шалина овде. Можете ли да нам кажете нешто ближе?” „Па, како да вам кажем, Шалин, он воли да се шали” (жена је била са села, а тамо ова реч има друго значење него у граду). „Па ви мислите на професора Шају!”, узвикну Циле. „Да, да, Шалин, Шаја”, рече она. Цицварић уђе у канцеларију и гласно рече: „Позива се шалин Шаја, тражи га родитељ.” Жена се поче извињавати, а ја јој рех: „Нисте много погрешили.”

- *Младим колеџама бисте ѿоручили...*

– Занимање просветног радника је веома племенито и одговорно. Оно тражи да се човек целим својим бићем посвети позиву. Мора уважавати младе личности својих ученика, објективно процењивати њихово знање и наводити их на креативност. Подразумева се да професор стално мора радити на сопственом усавршавању, како стручном, тако и васпитном, како би оставио позитиван траг у школи. Само тако ће допринети да чачанска Гимназија остане међу водећим и цењеним школама у Србији.

Разговор водила Александра Мишић, ѿрофесор српској језика и књижевности у Гимназији.

Објављено у „Гимназиону”, 2009. године

НАШЕ ТРАГИЧНЕ ПОДЕЛЕ – ПОСЛЕДИЦЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

Били смо један комшилук, једна улица, једна варош. Између богатих, средње имућних и сиромашних није се осећала материјална разлика, јер су између нас владали велико уважавање и поштовање. Једном речју, у то време се живело веома тихо и мирно, те се чинило да ту атмосферу ништа не може да поремети. У једној таквој улици, Улици Цара Лазара, живе су породице Матовић, Ерић, Булић, Петровић, Азањац и Радивојевић. У згради до улице била је породица трговца Јездимира Матовића – супруга Наталија, ћерка Радмила и синови Рако, Стево и Владе. У другој половини зграде били су удова Гина Ерић, ћерка Ружа, унука Лела, а у једној соби се настанио поп Драгутин Булић са сином Србољубом. Булић је пре тога службовао у околини Чачка (супруга му је убијена под неразјашњеним околностима). У дворишту је била бака Љубица Петровић, баба Влада Поповића Вапе, а до ње Драгић Радивојевић, болничар, супруга Велика, ћерка Славка и синови Тодор, Павле и Љубомир. До њих је била породица Азањац са синовима Радославом и Душаном, који су се пред рат или у току рата одселили.

Прве комшије из суседног дворишта биле су породице Јакова и Раде Брушије. Јаков је био индустријалац и власник чувеног млина, а у истом дворишту била је породица Петровић са синовима Рашом и Милом.

Преко пута, најближе комшије биле су породице Јанаћка Ђорђевића, општинског службеника (супруга Милица, ћерка Вера и син Младомир – Пуриша), затим Риста Јокановића, сарача (супруга Љубица, синови Лале и Жико и ћерка Дана), а до њих породица Илије Вучетића, архивара (супруга Деса, синови Мишо и Мики и сестре Зага и Милица).

Тишина која је владала у граду била је нарушена почетком Другог светског рата. Немци су за веома кратко време окупирали нашу земљу, што је био почетак ремећења комшијских односа и великог разилажења. Окупација се тешко подносила. На помолу су били устанак и кобне, драстичне поделе на партизане, четнике и љотићевце. Кренуле су идеологије, које су пролазне као што су и оркански ветрови. После неуспелог устанка и повратка Немаца на територију Ужичке републике, у Војно-техничком заводу у Чачку формиран је преки суд који ће судити партизанима и њиховим симпатизерима. У то време је поп Булић, као један од водећих љотићеваца, имао велику моћ. Успео је да спасе Пуришу, Рака, Лала Јоканца, Миша и још неке, али је многе послао у смрт. Мора брата Павла – Шора послао је у логор на Бањицу, одакле је он интерниран у Норвешку, где је страдао крајем 1942. године. Велики утицај на попу Булића имала је Гина Ерић, коју су партизани, због многих нечасних радњи, стрељали првог дана ослобођења. Домаћи издајници су крајем 1941. године стрељали Радослава Рада Азањца и Ђорђа Калињина, док је Радов брат Душан после повратка из Норвешке, где је био у логору, почео да се бави публицистиком. Поп Булић је страдао 30. јула 1942. године у атентату који је извела једна група четника. Стеван Матовић је као партизан заробљен и спроведен у Ваљево. Када су их Немци постројили, непосредно пред стрељање, немачки командант им се обратио речима: „Ко је комуниста, нека изађе испред строја!” Први је изашао наш комшија Стеван Матовић и упркос идеологији херојски страдао. Јакова Брушију Немци су 1942. године стрељали у Јајинцима. Мој други брат Тошо био је четник, али су на њега гледали са неповерењем, због брата који је био у партизанима и због тога што је наша породица сматрана „црвеном”, те је од својих убијен 1943. у селу Бањица код Чачка. У једној изненадној рацији, наводно због убијеног Немца, похапсили су сто грађана и 10. октобра 1943. стрељали их испред Топаловог брда, близу касарне. У тој групи страдалника био је и наш комшија Мишо Вучетић.

Слична страдања имали су и други комшилуци, друге улице, као и у околна села. Ове наше поделе и страдања могу се,

на неки начин, поредити са поделама и страдањима у Октобарској револуцији у Русији, које је у једној песми описала Марина Цветајева (наводим последњи стих те песме):

*„Био је бео – сада је црвен;
Крв ња је оцрвенела.
Био је црвен – сада је бео:
Смрт ња је избелела.”*

Да ли ће Срби у неким новим искушењима најзад бити јединствени или ће опет узгајати кобну традицију подела?

Не верујем да може да настане уређење у коме би сви људи пристојно живели. Јер, човек је променљив параметар, а правда, као највиши појам душе, и истина, као најдубље осећање ума, скоро да су напустиле ову несрећном натопљену планету.

ШАЈИН РАЗГОВОР СА РАНКОМ СИМОВИЋЕМ
ПОВОДОМ ЊЕГОВЕ КЊИГЕ
„НАДА АРСЕНИЈЕВИЋ – ЖИВОТ И РАД“

Не само да си имао привилегију, већ и обавезу да – у име свих генерација којима је предавао брачни пар Арсенијевић – напишеш ову књигу. Професор Нада била је природна појава, као дуга после кише. Она је зрачила свим тоновима људске душе. Можда је имала среће да предаје генерацијама које су из својих патријархалних породица носиле у себи најбоље особине, биле пуне идеала и умеле да уважавају образоване и јаке личности и да им се диве. Она и њен супруг су непоновљив и диван пример не само професорима, већ и људима разних струка, да професији треба бити потпуно одан, укључујући велику љубав и стручност у послу. Одушевљен сам твојом књигом, јер си направио диван портрет једног професора, који треба да буде узор младим поколењима. Имам утисак да посебно наша генерација, тј. једна повећа група, као да је од професора Наде наследила неке гене, не само стручне, већ и људске. Није случајно да сте ти и Ацо Ристовић постали песници, Шуле је такође у литератури иако је по струци лекар, а у просвети Лале, Туре и ја. Код мене је једна изванредна комбинација утицаја професора Наде и Балковоја. Тек сада, читајући о професору Нади, препознао сам неке особине несвесно наслеђене (на наредни час доносио сам свеске урађеног писменог задатка, волео свој предмет и уважавао ученике, и најсрећнији сам био када сам у разреду са ученицима). То осећање чини ме срећним, јер када сам улазио као професор у наше гимназијско здање, размишљао сам о томе да ли ја заслужујем да будем професор у школи у којој су предавали професори попут Наде, Сица, Балковоја и многих других. Због тога сам све учинио, како у стручном погледу, тако и у људским особинама, да оправдам поверење које ми је указано. Та сумња пратила ме је кроз читав радни век и мотивисала да много радим на свом усавршавању. Приликом испраћаја у

пензију, обратио сам се колегиницама и колегама речима: „Када сам улазио у ово наше здање на почетку своје професорске каријере, питао сам се да ли ћу успети да оправдам указано поверење. Ваш испраћај, ваше уважавање моје личности, као и мишљење многих мојих бивших ученика, дају ми за право да имам утисак да сам успешно обавио своју мисију професора. На крају вам морам рећи – да волите свој позив, да уважавате младе личности и да учините све да реноме чачанске Гимназије буде на завидном нивоу. Сви смо ми црепови овог здања, а они су изложени трајању; наилази време када почињу да прокишњавају и треба их заменити. У овом тренутку одласка у пензију, ја осећам да прокишњавам.”

Твоја посвета за мене значи највеће признање које сам добио, поготово што долази од афирмисаног песника и мог драгог генерацијског друга. Али, имам неверицу да сам ја заиста заслужио овакву дивну посвету.

Посвета на књизи

Ранко Симовић „Професор Нада С. Арсенијевић – живот и рад”

„Драгом
Љ. Радивојевићу Шаји,
дивном другу, врсном професору,
уметнику малих форми: анегдота,
вицева, зезалица, смеха, језичком
чистунцу и зналцу
во вјеки одан му Ранко Симовић

На Сретење 2005. Београд

ОМАЖ РУСИМА ПРОФЕСОРИМА ЧАЧАНСКЕ ГИМНАЗИЈЕ

ПРЕДГОВОР

„Суза је велика река двадесетог века!”

Радмила Барбарез,
професор руског језика

Рајнови и револуције су бољубни за човечанство, јер доводе до великих страдања становништва као и разарања значајних људских остварења. Ту треба изузети оштрабинске рајнове и проресивне револуције, јер су они углавном изнуђени. У Русији 1917/1918. када је избила Октобарска револуција, руски народ је био зашечен, обезглављен, улашен, збуњен и завладала је велика неизвесност. У таквој ситуацији многи Руси, да би избежали страдања, побегли су излаз у изражењу друге домовине. Они представљају знамен једне траичне епохе. Русија је у њима остала многа присунија него земља коју су напустили. Толико је била Русија, коју су носили у себи, стварна и због тога им је заувек остала у срцу и души. Требало је том народу помоћи, па је тадашња Краљевина Југославија, првенствено Србија, прихватила Русе овореног срца, јер смо на неки начин убуђени једни на друге. Везује нас словенско порекло, православна црква и традиција наших народа. Не само да смо их прихватили, већ омогућили да могу да се школују и запошљавају. Међу Русима било је доста образованих разних струка: универзитетских професора, и професора средњих школа, инжењера, архивиста, лекара, уметника и других. Брзо су се сродили са нашим народом и својим пребалишвом учинили добро, не само стварајући материјална добра већ и активно помажући духовно васкрсење Србије у образовању и култури. Руски неимари саградили су у Београду многе велелепне грађевине. Професори на Универзитету у Београду као и професори у гимназијама и другим средњим школама својим учењем подигли су ниво образовања и културе. Велики

је дојринос и њихових лекара у нашим болницама. Њиховим радом дојринели су да је Србија у њом љериоду доживела љроцвај и најредак. Сви изражавамо искрене жеље и љоруке да не смемо заборавети браћу, којој су судбински врљилози усисали душе и осећења, а историјски вејрови их одували из ољацбине. Ценимо ље људе који имају две ољацбине, Русију и Србију. Најсвељлије сунце је била и остљала брајска љубав два наша народа. Како у Беољраду, љако и у мнољим љрадовима Србије, ља и у Чачку било је достља царских Руса и љородица. За разлику од белољардејске војске, која је љод љринудом сарађивала са окуљајљором, љрофесори, инжењери, и остљали били су нељљтрални и бавили се својим занимањима. Од руских љородица били су Бондаренко, Ересенков, Енвалд, Бокаров и друљи. Од љрофесора који су радили у чачанској Гимназији били су Александра Рудицина, која је љредавала француски језик, Кирил Свинарски, љакође љредавао француски језик, Всеволод Судзиловски – црљљање, Ђорђе Ковбаско – лајљински језик, Леонид Енвалд – хемију, Анаљолије Красовски – лајљински језик и историју, Јосиљ Срабољник – физику, Бранислава Декљероваја Держанскаја – љимнастљику, Иван Балковој – маљемајљику, Михаил Боровски – руски језик. Ја љу љоворити о љројљици љрофесора, од којих су ми Иван Балковој и Михаил Боровски љредавали, док ми љрофесор Ђорђе Ковбаско није љредавао.

Ђорђе Ковбаско

љрофесор лајљинскољ језика

(1894–1941)

Родитељи професора Ковбаска су у дужем периоду живели у Варшави, где се он и родио 25. децембра 1894. године. Основну школу и Гимназију завршио је у Варшави, а онда прелазе у Москву. На филозофским факултетима у Москви и Ростову на Дону студирао је на групи историја, где је дипломирао 1918. године. Тада је Октобарска револуција била у пуном замаху и он је био преплашен новим догађајима. Код њега се створила нека несигурност. Неке ствари из неког разлога имају

моћ да надживе тренутак у коме су настале и да се преселе у друго време и нађу пут до људи. Тако је размишљао професор Ковбаско када је одлучио да 1920. напусти Русију и крене у потрагу за новом домовином. У Србији је нашао људе који су га срдечно и топло прихватили. Службовао је у Куманову у периоду 1921–1928. године, затим у Призрену од 1928. до 1932. године и, најзад, у Чачку од 1932. до 1939. године. Оженио се српкињом Будимком, али нису имали деце.

За време службовања у чачанској Гимназији предавао је латински језик. Предавања су му била методична и врло занимљива, али је важио за једног од строжих професора. Водио је шаховску секцију школе. На неколико година пред Други светски рат у чачанској Гимназији било је доста талентованих шахиста који су се окупљали код бојацијске радње Милосава Рисимовића, оца Владимировог и Богићевог. Ту, у дворишту, била је једна клупа и сто где су се одигравали шаховски дуели у коме су учествовали браћа Рисимовић, Зоран Максимовић, Павле Радивојевић, Богосав Ковачевић Кркин, Бранко Тошић, Лале Мићовић, Милан Спасојевић Жућко, Срећко Недељковић, Драгослав Огњановић и други. Из неког разлога, негде уочи рата, група шахиста, која се састајала код Рисимовића преселила се у двориште Које Јовановића. Већина шахиста који су се окупљали у ова два места били су гимназијалци и чланови шаховске секције школе. Секцију је веома успешно водио професор Ковбаско, јер је поседовао организацијске способности. Најпре је организовао турнир од 150 учесника. Поделио их је по старосним групама. Затим је организовао турнир од 32 учесника. Од познатих учесника били су: Михаило Митровић (касније наш чувени архитекта), Александар Николић (лекар), Владимир Рисимовић (инжењер електротехнике), Богосав Ковачевић (инжењер електротехнике и доктор техничких наука), Бућо Обреновић (инжењер грађевине). Потом је организовао симултанку, коју је играо наш познати фудбалер и шаховски мајстор Љубинко Мајсторовић, на 25 табли. Партије су добили П. Радивојевић (VII разред) и В. Радјочић (V разред), З. Максимовић (VII разред) и Љ. Глишић (VIII разред).

С обзиром да је професор Ковбаско добио премештај за Крагујевац 1939. године шаховску секцију је једно време водио Љубинко Мајсторовић, шаховска легенда Чачка у послератном периоду. Мајсторовић је већину гимназијалаца укључио у Шаховски клуб „Борац”, који је у то време имао изузетне резултате.

Професор Ковбаско је становао преко пута кафане „Цар Лазар”, где је понекад свраћао и играо карте у друштву са Мишом Златићем, шустером, и Пилетом, молером. Када је добијао имао је обичај да каже: „Њу, ви ништа не знајете, зато платите пиво.”

Носио је наочаре, такозване цвикере, увек се елегантно облачио, а лети је имао снежно бело одело и мирис љубичице вукао се са њим. Био је активан члан управе Фудбалског клуба „Борац”. Једном приликом гледајући утакмицу два подмлатка, угледао је Пуришу Ђорђевића (касније нашег познатог филмског режисера) како игра за подмладак „Борца”. Већ на следећем часу прозвао је Пуришу и саопштио му казну рекавши: „Ви знајете да је играње фудбала забрањено за гимназијалце?”

Његов ученик, познати ивањички лекар, примаријус Александар Аца Николић (рођен 1921. године) и данас се живо сећа професора Ковбаска:

„Ђорђе Ковбаско ми је предавао латински језик у петом разреду Гимназије. Предавања је комбиновао са разним причама и имао одличан однос са ђацима, трудећи се да нас што више оспособи за језик. Имао је обичај да подели одељење на онолико група колико има часова у недељи. Сваког часа држао је предавања и испитивао. Почињао је са причама невезаним за школу, о догађајима из његовог живота. Затим би испредавао предвиђено градиво, а потом почео испитивање. Прозвао би четвртину ђака (имали смо четири часа латинског језика седмично) и почињао са испитивањем речи из речника. Када неко не зна задату реч одмах добије оцену. Наравно, недовољну. Ко то прође – иде даље, чита текст, онда преводи. Уколико не успе, пропада. На крају од целе групе састављене од четвртине ученика (а то је 7–8 ђака) остане један. На тај начин професор испита целу групу. И тако сваког часа. Одељење се, хтело – не хтело, навикло на његов начин рада. Што се тиче оцењивања,

углавном је давао јединице онима који тога дана нису позитивно одговорили. Ретко ко је имао позитивну оцену у групи.

Једног дана смо губили два часа пре подне и нашло се слободног времена. Решимо да одемо на игралиште. У то време у чачанској Гимназији ђаци нису смели да играју фудбал. Било је забрањено. На игралишту „Јединства” поделили смо се на два тима и играли утакмицу. Управо тада се на вратима игралишта појавио професор Ђорђе Ковбаско. Ми почнемо да бежимо. Један наш друг заглавио се на трибинама, па није могао ни лево ни десно, а професор викне: „Ниш не треба, видим Миљка Стојића.” Потом је изашао са игралишта. Сутрадан на часу прозове га и пита ко је све био на игралишту. Именовани „играчи” су излазили из клупа. Све играче је поделио на две групе: леву и десну – једну код врата, а другу крај прозора. Онда нам је рекао да испишемо за сваки час по неколико страница текста (деклинације, конјугације...). Неки су били мање, неки више кажњени. Следећи час је те наше записе погледао и поцепао. То смо требали да радимо месец дана, па су ђаци користили индиго. Када би то приметио, поцепао би радове, па смо морали поново да пишемо.

Када је чачанска Гимназија била гост Гимназије у Скопљу на екскурзији одржана је утакмица између скопске и чачанске Гимназије. Ђорђе Ковбаско је био са наставницима на утакмици и навијао за Чачак. Када су Скопљанци водили са 2:1, Мирко Крњић, ђак чачанске Гимназије, имао је шансу. Ђорђе Ковбаско му је довикнуо: „Крњић даш гол, не пишеш казну”. Знали смо да је пре тога био кажњен да препише целу историју. И, стварно, Крњић је дао гол и спасао се казне.

Његова супруга Будимка Ковбаско је више пута обећавала да одведе наше одељење у Крушевац, одакле је она. С обзиром да се то одлагало видели смо да од тога неће бити ништа. Последњи пут нам је рекла: „Идући пут идемо у Крушевац, па макар падале секире са неба.” Била је професор историје. Онда један ученик нацрта воз са секирама на табли пред час историје.

Ђорђе Ковбаско је стрељан у Шумарицама иако су Немци хтели да га као Руса ослободе. Одбио је Марисава Петровића, Љотићевца, и стрељан је са ђацима.”

У Крагујевцу је Ђорђе Ковбаско службовао само две године, јер је 1941. године избио рат који је нашој земљи донео велика страдања. И управо Немци врше велику рацију у Крагујевцу и околини и одводе га са ђацима у Шумарице. Испоставиће се да ће оне бити једно од највећих стратишта у Србији. У тој рацији Немци су извели једно одељење из крагујевачке Гимназије на челу са његовим професором Ђорђем Ковбаском. Немци су му као коректном емигранту понудили да уђе у њихов ауто, што је он одбио и наљутио немачког официра, који га је песницом ударио по глави и разбио му цвикере. Професору Ђорђу Ковбаском и његовим ученицима то је био последњи час, јер су их одмах после тога стрељали. Памтићемо њега, ученике и све оне који су се херојски држали тог трагичног 21. октобра 1941. године. Сваке године тог кобног октобра долазе чланови фамилије, ученици многих школа, да посете хумке стрељаних и одају пошту и освеже сећање на њихово херојско држање а као по неком правилу, редовно пада киша, и као да капи кише представљају сузе свих нас, који их никада нећемо заборавити.

Када сам 1963. године ступио на службу у чачанску Гимназију, као професор математике, с одушевљење сам прихватио да руководим радом њене шаховске секције. Мотив је био личне природе, желео сам да се овим чином одужим успоменом на мога брата Павла Шора, врло активног члана шаховске секције ове исте школе, коју је пре Другог светског рата с великом преданошћу водио професор Ђорђе Ковбаско. Павле је спадао у ужу групу најталентованијих шахиста у тој секцији, али није имао среће да свој таленат потпуно испоји, пошто је као антифашистички борац крајем 1941. године одведен у Бањички логор, а одатле интерниран у Норвешку, и тамо у логору Корген уморен у својој деветнаестој години. Истовремено чинило ми је част што ћу на овај начин да наставим дело професора Ковбаска, који је такође трагично завршио: стрељан је са својим ђацима у Крагујевцу, где је премештен уочи рата.

Иван Иванович Балковој

професор математики

(1897–1976)

Иван Балковој је рођен 1897. године у Первозваноски (Украјина) у руској православној, сиромашној породици. Пошто је релативно рано остао без оца он се школовао захваљујући старијем брату Пјотру. Основну школу и гимназију завршио је у Харкову. Уписао је грађевински факултет, али је убрзо избио Први светски рат и Русија се нашла у ратном вихору, а он се јавља у добровољце у Петербургу, где похађа скраћену обуку. Одлази на фронт у Буковину где као командант батерије ратује све до револуције 1918. године. Балковој доноси одлуку да остане веран заклетви коју је дао Русији и цару и приступа армији Дењикина, али су под наступима црвеног маршала Буђонија били поражени и сатерани на Крим. Поражену војску и део преплашеног народа енглески и француски бродови евакуишу у Галипоље у неку врсту привременог пребивалишта.

Краљевина Југославија, поготову краљ Александар Карађорђевић, имала је пуно разумевања за руске избеглице зато им је дозвољено да уђу у нашу земљу и не само да уђу већ да могу и да се школују и запошљавају. Иван Балковој сазнаје за Србију где живи православни, сродан народ и опредељује се за нову домовину – Србију. Као војно лице запошљава се у Граничној јединици, у реону Вирпазара. Осећајући да војска није његово животно опредељење прихвата државну стипендију и уписује се на Филозофски факултет у Београду, група математика. После успешног завршетка студија 1928. године прво запошљење добија у Ваљеву. У Ваљеву је касније била постављена Даница Константиновић за професора географије. Даница потиче из познате породице Константиновић из Чачка. Судбина је да заједно раде у ваљевској Гимназији, да се временом јаве обостране симпатије, које су крунисане браком. Млади супружници 1934. године добијају сина Владимира, па су неколико година имали проблема око гајења детета с обзиром да су обоје радили. Они одлучују да се обратe

Министарству просвете са молбом да буду премештени у Чачак наводећи разлог и њихова молба буде прихваћена, па они 1938. прелазе у Чачак и буду постављени за професоре реалне гимназије у Чачку.

Током активне службе Иван Балковој је предавао математику, махом вишим разредима. Своје ђаке учио је да мисле и логички закључују наводећи их да сами схвате да се математика не може савладати учењем напамет. Увек се залагао да своје предавање прилагоди оном што је било у настави математике. Био је одличан педагог, врло захтеван, строг, али веома правичан. Ученици су га веома ценили, поштовали, а имао је дара за хумор. Његови ученици су га из милоште звали професор Баџо.

Те 1952. године сам завршио осми разред гимназије и почео да се спремам за полагање велике матуре, која је у то време била веома тешка. Наиме, полагало се шест предмета, пред комисијом, уз по три писмена задатка (математика, српски, немачки). Професор Балковој нам је предавао математику и дао нам да прорадимо шездесетак питања. Како сам се у то време бавио спортом и био активан играч кошаркашког клуба „Железничар” из Чачка нисам стигао да обрадим сва питања. Писмени сам урадио за позитивну оцену, али сам на усменом тотално подбацио. Био сам срећан када сам положио матуру, али ме је копкало како сам се провукао из математике. Касније сам сазнао да, када сам ја био у питању, пресудни су били професор Балковој и снажан утицај Наде Арсенијевић, која је била изванредан професор. Мало дуже сам студирао, дипломирао и почео да радим као професор математике у чачанској Гимназији и тако ми се жеља испунила.

После пензионисања професора је ангажовала Техничка школа у Чачку, код које се јавила потреба за професором математике. Једном приликом пошао сам у посебну просторију да оперем руке и тамо, на опште изненађење затекао мог драгог професора Балковоја. После обостраног поздрављања обратио ми се речима: „Знате ли, млади колега, да ученици Техничке школе не верују да је коси пресек ваљка крива која се зове елипса?” Пошто сам узео чашу ваљкастог облика, напунио је до пола и накрену јасно се оцртала елипса. „Професоре,

реците редару да вам донесе ваљкасту чашу напуњену до пола и да накренувши чашу покаже својим друговима.” „Млади колега, то је изванредно”, рекао је Баца, што је за мене значило велико признање.

После неколико година по други пут одлази у пензију. Иван Балковој био је радан и динамичан човек, увек у покрету. Уживао је у природи као и сви Руси. У млађим данима препешачио је готово целу околину Чачка. Касније је редовно шетао поред Мораве бедемом, а често су му правиле друштво његове унукe Маја и Ивана. Деда је њима за узврат правио друштво поред великог, плавог Дунава, јер је његов син Владимир Вова, са породицом живео у Новом Саду. Професор је волео да чита руске класике и вредна дела српске и светске литературе. Омиљен песник био му је Пушкин. Наш познати филмски режисер Пуриша Ђорђевић је рекао: „Професор Балковој предавао је математику као да рецитије стихове Пушкина.” Волео је класичну музику, оперу и руске народне песме. У пензији је радио око баште, али се знало да сваки дан следи кафа и слатко у друштву његове супруге Данице, а затим попуњавање укрштених речи из новина.

Умро је 25. јануара 1976. године у Чачку, а два дана касније, на Светог Саву, сахрањен на чачанском гробљу. У организацији сахране, поред чланова породице, учествовали су професори чачанске Гимназије Предраг Ђурчић, Милован Урошевић и Љубомир Радивојевић. Његове бивше колеге, ђаци и грађани дошли су на сахрану упркос хладноћи и снегу, који је непрекидно вејао, баш као што је можда вејао у далекој Украјини када се родио Иван Балковој. У име колега чачанске Гимназије, бивших ђака и грађана од професора се опростио професор Предраг О. Ђурчић. Истог дана сахрањен је и наш суграђанин, познати академски сликар и вајар Драган Ђирковић.

Михаил Степанович Боровски

професор руској језика

(1908–1982)

Професор Михаил Боровски рођен је у малом месту Света Олга, код далеког Владивостока. Детињство и дечаштво провео је у свом родном месту. Његово одрастање било је веома тешко, јер је ускоро избио Први светски рат, а после три године и Октобарска револуција. У тим условима за живот је било веома тешко, јер је завладала немаштина, глад и беда. Када је стасао као младић, одлучио је да напусти опоре мирисе своје степе, решивши да потражи нову домовину, носећи у свом срцу и души вољену Русију. Нашао се у Кини где је провео две године, а онда се запутио ка Европи. Пут му је личио на Голготу, која је била испуњена великим тешкоћама и мукама, док није стигао у нашу земљу, Краљевину Југославију.

Овде треба рећи да је наша земља свесрдно прихватила емигранте из Русије и омогућила им да се школују и запошљавају. Боровски се обрео у Сарајеву, где се уписао на Теолошки факултет и успешно га завршио. Прво запослење било је у Приштини, где се није дуго задржао. Одлази у Београд, у Министарство просвете, да би нашао ново запослење. Службеник који је радио по том питању непрекидно је убеђивао Боровског да он као теолог не може да предаје руски језик у гимназији. Ту се стицајем околности нашао директор чачанске Гимназије, који је управо тражио професора руског језика за своју школу и он се обратио службенику рекавши: „Дајте ви мени њега, он ће предавати руски језик у чачанској Гимназији.” Тако је Боровски 1945. године почео службовање у Чачку и на тај начин је благе и опоре мирисе степе заменио моравским пејзажима и примио их као своје најрођеније.

Био је ожећен Марусјом, али нису имали децу. Поседовао је високо образовање и интересовао се за многе области а нарочито за математику. Имао сам среће да ми у три наврата буде разредни старешина и да као личност широке руске душе тако рећи родитељски брине о сваком ученику. Сазнао је

да сам остао без оца и веома се ангажовао и очински бринуо о мени често понављајући: „Њу, Љубомир, да ли ће од тебе нешто бити?” На то сам увек одговарао: „Поштовани професоре, ради се на томе.” У то време вера је била забрањена што је њега много погађало, тако да је деловао мало преплашено. Увек се трудио да предавања прилагоди ученицима, али, пошто у потпуности није овладао српским језиком то су ученици користили да праве мање несташлуке на његовим часовима.

Утисак који је оставио на мене професор Боровски због својих дивних особина, затим изванредни професор математике Иван Балковој и савршенство професорке Наде Арсенијевић у многоме су утицали да се одређим за будућег професора. Сходно томе, после матурирања уписао сам се у Београду на Природно-математички факултет – одсек математика. Како сам се тада интензивно бавио спортом (кошарком) то сам студије прилично одужио. Једног дана испред хотела „Москва” срео сам мог познаника, а касније великог пријатеља песника Бранислава Петровића Пајсија. Он је тада био бруцош, а ја увелико апсолвент. Причали смо о нашој школи и професорима кад он поче причу о професору Боровском:

– Једнога дана у наше одељење ушао је професор погну-те главе, плачних очију, отворио дневник, записао час, али је и даље плакао. Један мој друг се осмелио да пита професора зашто плаче, ко га је увредио. Професор кроз плач одговара: *Ноћас су ми убрали црну ружу. Ученик наставља: Зар с'ће ви за једну ружу њако жалосни? Професор наставља: Не њлачем ја за црном ружом већ за оним ко се усудио да је убере.* Написао сам песму у вези овог догађаја.

Растајући се, захвалио сам Пајсију што је написао песму за мог бившег разредног старешину.

Те 1958. године сам се оженио својом девојком Радмилом са којом сам добио сина Павла и тиме се обавезао да приведем студије крају. Када сам дипломирао, директор Фабрике хартије, Драган Ђирковић ме је запослио на једном радном месту у кадровском одељењу. Године 1963. сам конкурисао и примљен за професора математике у чачанској Гимназији. Имао сам велику трему кад сам први дан ушао у наставничку канцеларију, јер је још увек било пуно мојих бивших професора, међу којима

и професор Боровски. Сусрет са професором Боровским је био веома емотиван, јер се не зна ко се коме више обрадовао: ја што ћу бити млађи колега са мојим разредним, или професор Боровски који је у мом успеху видео и доста свог удела. Постали смо колеге, касније велики пријатељи, а на крају скоро другари јер смо се јако спријатељили. Као да је у мене усадио ону широку руску душу и обично смо на другарским вечерима седели заједно, певали руске песме и скупа плакали. Имао је невероватно образовање и интересовао се за многе области, нарочито за математику. Тако би често у слободном времену решавао математичке проблеме које је и сам састављао, чак се заинатио да реши проблем броја π . Био је тих и благе нарави, тако да су неки ученици на његовим часовима често правили несташлуке.

Било је пуно догодовштина на његов рачун од стране ученика или његових колега. Ево једне од њих. У једном одељењу, ушавши у учионицу, отворио је дневник и уписивао методску јединицу, а један ученик није приметио, држао је упаљен транзистор на коме се чула песма *И ѝројлакаће зора*. Професор је питао ко то тамо пева, а ученик, збунивши се, каже: „Мишо Ковач.” На то ће професор: „Мишо Ковач да се јави разредном старешини.”

Када је наш колектив 1973. године ишао на екскурзију у СССР, тачније у Москву, мени је тада пукао чир и нисам ишао, што ми је било много жао. Причао ми је колега Ђурчић шта је урадио професор Боровски када су стигли у Москву. Он је клекнуо, сагао се и пољубио своју Русију. У повратку се поново сагао и узео један крајичак љубљене земље да понесе. Овим је показао колико је та Русија у његовом срцу и души.

На једном предавању, коме је присуствовао и професор Боровски, говорило се о православној вери, која је у то време била забрањена. Професор Боровски је скупио снаге, устао и рекао: „Ја се никад нећу одрећи православне вере.” Присутни су се дивили његовој одважности. Боровски је прошао без икаквих последица. Тако се овог догађаја сећала професорка Нада Арсенијевић.

Приређен му је диван испраћај приликом одласка у пензију, а ја сам те вечери био веома нерасположен јер сам знао

да неће бити више нашег дивног дружења. Више пута смо га посетили колега Ђурчић и ја и он нас је са радошћу дочекивао са својом супругом. Једно време бисмо причали, а онда би професор Боровски узео гитару и уз њу са сетом отпевао неколико народних руских песама. Та његова гитара сада се налази у музеју чачанске Гимназије. Када је оболео и нашао се на интерном одељењу Чачанске болнице супруга и ја смо решили да га посетимо. На улазним вратима у болницу вратар нам није дао да уђемо, јер није било време посете. После дужег убеђивања ипак нас је пустио. Док смо се кретали према одељењу, сетио сам се како је обожавао моју супругу која га је вероватно подсећала на неку љубав из младости. Ја сам се осећао веома лоше, ноге су ми биле оловне и пре уласка имао сам велику трему. Кад смо ушли у собу, иако тешко болестан, на његовом лицу могла се приметити извесна радост, а поред кревета седела је његова супруга Марусја. После обостраног поздрављања започели смо разговор иако је тешко говорио. Причали смо углавном о школи, како би му мало одвукли пажњу, а он је о мени говорио све најбоље. У међувремену ушла је медицинска сестра која нас је упозорила да треба да напустимо одељење. Поздравили смо се са супругом и професором Боровским, коме је једна суза кренула низ лице. Идући ходником плакао сам као мало дете док су сузе падале на под, јер сам знао да је ово последње виђење са драгим професором.

Умро је после неколико дана 1982. године. Супрузи покојног Боровског све што је било потребно око сахране помогли смо колега Ђурчић и ја. У присуству великог броја његових бивших ученика и колега од покојног професора Боровског опростио се директор чачанске Гимназије Мирослав Поповић. Тако је отишао наш професор, који је са собом понео две вољене домовине, Русију и Србију.

УМЕСТО ПОГОВОРА

Овај невелики рукопис је посвећен нашим некадашњим суграђанима, чачанским Русима, који су били професори наше Гимназије: Ђорђу Ковбаску, Ивану Балковоју и Михаилу Боровском. Они су свако на свој начин оставили великог трага у нашој школи и многе генерације их памте као изванредне професоре и дивне личности. Делили су са нама и добро и зло и надасве љубили Србију и Русију као једну мајку. Они су оставили много дубљи траг него што се данас чини, а и приказује нама, углавном неупућеним потомцима.

Бреза у кавани „Таково“

Постоји једна бреза
у „Такову“.
Лепотом је надлепотила све
брезе.
Кад би је посекли,
одселио бих се из Чачка,
бих,
образа ми.
Постоји једна бреза
у „Такову“.
Стегно јој бело,
и јако,
као стегно оплођене жене,
а она расте
небу у облаке.
Постоји једна бреза
у „Такову“.
Кад се пробуди,
закикоћу се зеленобресне
латице
кикотом зеленим
по гранама,
а она расте
небу у облаке.
Постоји једна бреза
у „Такову“.
Кад заспи, од зеленог умора,
сигурно су помрли ветрови
негде у постојбини брезе,
а она расте
небу у облаке.

Постоји један Прле
и један Нес(бојша)
и један Ћуре
и један Миња
и један Кашчеј
и један Ацо и један Панто,
и један Шаја,
и други Ацо,
и један Циле,
и један Перко,
и један Слобо.
Прозивају овоземне
проблеме, као ђаке,
од Китаја до Америке,
и диљем све до Чачка,
и све опет остане како је било,
и како није било,
а бреза се зелено излежава
и зелено расте небу у облаке.
Постоји једна бреза
у „Такову”.
Лепотом је надлепотила све
брезе.
Кад би је посекли,
одселио бих се из Чачка,
бих,
образа ми.

Перко Гузина

УЗ ПЕСМУ „БРЕЗА У КАВАНИ ‘ТАКОВО’”

Уз кавану „Таково” у Чачку била је љетња башта, а у башти је била једна лепа бреза на којој су љети ноћивали врапци. Ту сам често друговао са десетак професора, претежно из Гимназије, па сам у част тога дружења и другарства написао ову песму, заправо овај лирски запис. Дао сам је за успомену песнику, публицисти и новинару Радовану М. Маринковићу. Он ју је објавио у „Чачанском гласу” 27. марта 1998. године, а песма је настала 19. јула 1981. Из „Гласа” сам фотокопирао ту песму па је шаћем теби – Љубомиру Радивојевићу Шаји, мом драгом другу, најдуховитијем Чачанину овога времена, пријатељски и с љубављу.

Љубомиру Радивојевићу Шаји, човеку од чојства, човеку благородне (племените) душе, човеку богатог духа, који је својим духовитостима, реагујући спонтано на свакодневне појаве и ситуације, уносио ведрину где год се налазио. Ти си просипао праве бисере од духовитости да би се људи, кад те чују, и „на гробљу исмијали”. Памтим те као најдуховитијег човека Чачка овога времена из последњих година 20. века. Твоје реакције на разне појаве, од најобичнијих до друштвених, нису никад биле злонамерне, али су у досетки, у вицу грађеном на лицу места, тачно оцртавале појаву, али тако духовито, да и онај ко је због нечега потиштен, морао да тугу преобрази у смех.

Драги Шаја, и кад нас нестане, и кад нас људи истисну из памћења, остаћемо у овој песми да се дружимо и другујемо и преко смрти и преко времена. Боже благи, шта ли ће ти пасти на памет кад ово прочиташ, коју ћеш духовитост истиснути из шајинске душе и главе.

Чачак, 13. мај 1999. године

Срдачно,
Перко Гузина, проф.

Успомене Слободана Стефановића

ЈЕЗИЧКА ЛАБОРАТОРИЈА

Лондон, 1. јул 1975. године. Аеродром Гетвик (Gatwick). 42 путника из Чачка слеће на лондонски аеродром у оквиру међународне размене омладине и студената. Дочекује нас Анди Андерсон (Andy Anderson), представник домаћина из малог места (2.500 становника) на северу Шкотске по имену Дингвол (Dingwall). Разгледаће Лондона а онда подземним пролазима, уз подигнуту руку вође пута, стижемо до железничке станице и улазимо у воз који ће нас одвести до нашег одредишта око 800 km удаљеног од Лондона. Удобан воз. Енди сваком госту дели лименку са освежавајућим пићем. Тада, у бившој Југославији, није било лименки. Домаћин и вођа пута са празном картонском кутијом улазе у први купе како би прикупили празне лименке. Отварамо врата првог купеа. Енди се хвата за главу. Нигде нема празних лименки. Наши уредни ђаци су их побацали кроз прозор. Није било оправдања. Само извињење. После дужег путовања стижемо у Дингвол и смештамо се у некадашњи замак који је адаптиран у женски интернат. Директорка, права Шкотица налик на оне које су долазиле у Србију за време Првог светског рата да лече рањене Србе. Пријем у Дингволском спортском центру који под једним кровом има салу у којој може да се игра и рукомет, 25 метарски базен за купање, диско клуб... Диско вече у спортском центру. Упознају се домаћини, младе Шкотланђанке и млади Шкотланђани са гостима из Чачка, углавном гимназијалцима. Игра је најбоља за тако нешто. На једном зиду велика зелена школска табла сва исписана разним коментарима, цртежима... Ту свако пише оно што жели. На зидовима нема ни слова. Боравак од 15 дана у Шкотској је протекао веома брзо. Сваки дан боравка је био испуњен нечим новим. Једнога дана смо ишли на Лох Нес (Loch Ness), језеро у коме по предању живи чудовиште Неса и

понекад се у чудним околностима појављује. Нису нисмо видели. До језера смо ишли веома узаним асфалтираним путем који на сваких 2 до 3 километра, а можда и мање, има проширење како би се два возила која иду у супротним смеровима мимоишла. Не, Шкоти уопште нису шкрти, иако се о њима тако прича. Када бих са Ендијем попио неко пиће никада ми није дозволио да платим. Касније, приликом њихове посете Чачку, водио сам их на вечеру у ондашњу популарну кафану „Ловац”. Док смо разговарали у пријатном кафанском амбијенту, један од гостију се искрао до шанка и платио сав трошак иако није знао ни реч српски, а ни конобари нису знали енглески. Нисам знао шта да радим од срамоте. Схватио сам да су они имали представу да смо ми врло сиромашни људи. Прошло је то некако. Неку годину касније Енди је био мој гост у Чачку. Водио сам га и на Копаоник на скијање. Ни ја њему нисам дозволио да плати било шта. Иначе, Енди, који је 1992. године постао члан шкотског парламента и водио бригу о преко 40 школа, прави је Шкот. Био је пресрећан када је у библиотеци, пратећи на микро филмовима своје породично стабло, видео да у женској линији није била ниједна Енглескиња.

1977. године у читавој Југославији почела је ера усмереног образовања. У трећем и четвртном разреду чачанске Гимназије била су различита усмерења са занимањима техничар за генетику и оплемењивање биљака, техничар за цитологију и цитогенетику, програмер, статистичар, новинар сарадник, преводилац сарадник и воћар-виноградар техничар. Са дистанце гледано ова усмерења су била добра и програми веома богати. Једина примедба на ову врсту образовања је Шуварово ситничарење око занимања. Повратак на програме некадашње гимназије је свакако био и остао велики корак уназад. У тадашњој преводилачкој струци у IV разреду ученици су у току пет радних дана имали 7 часова страног језика. У Гимназији је учионица број 37 претворена у савремену језичку лабораторију са 36 кабина. Свака кабина је имала магнетофон и слушалице. Руководио сам лабораторијом и сетио сам се оне зелене ишврљане табле у шкотском омладинском дому. Применио сам нешто слично у лабораторији. У сваку кабину сам ставио картоне димензија 14 × 18 cm и обележио их бројевима.

Ученици су на тим картонима слободно могли да пишу или цртају шта желе. Било је и духовитих констатација. Вулгарности није било. На једном је картону било написано „Волим те пре подне”, а испод тога „А ја тебе после подне”. Лабораторију су користили ученици свих страних језика који су тада постојали у Гимназији. Једнога дана је директор ондашњег Завода за уџбенике и наставна средства Томислав Богавац, приликом посете Гимназији, свратио у лабораторију и видевши да на страницама кабина и поклопцима магнетофона није било ништа исписано помислио је да се лабораторија не користи. Разуверен је. Уследио је позив да на београдском октобарском сајму књига одржим предавање о коришћењу лабораторије. Своје теме на предавању су имали и тадашњи писци уџбеника за енглески језик. Са престанком усмереног образовања нестало је и лабораторије.

ГИТАРА НА ЧАСОВИМА ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА

Од тамнопутог колеге са Мадагаскара, Камија Разанакута, сам у време једномесечног семинара у Бирмингему у Енглеској са посветом добио ноте песама које је певао тада чувени Хари Белафонте. Научио сам неколико песама и пред крај школске године отпевао те песме у једном одељењу. Тада су касетофони били права реткост, али су ученици снимили песме уз пратњу гитаре. Нисам знао да се то снима. Када су после часа пустили снимак рекао сам да певање није непристојно и после тога сам на крају сваке школске године доносио гитару на час и са ученицима певао познате енглеске мелодије. Касније сам у другом разреду приликом обраде кондиционалних реченица ученицима певао познату песму од Битлса „И ја је волим” (“And I Love Her”). Кључна реченица је била: „И када бисте видели моју драгу и ви бисте је заволели” (“And if you saw my love you’d love her too”). Чини ми се да су ученици, поред оваквих потенцијалних кондиционалних реченица, уз потребна објашњења лако савладали и остале врсте кондиционалних реченица. Да је било песама које би се примениле на неке друге граматичке партије гитара би на часовима била чешће. И овако, неким ученицима се после много година после завршеног гимназијског школовања, чини да је Бобо стално доносио гитару на час. Камо среће да је тако.

Јуна 2017. године

Слободан Р. Стефановић,
професор енглеског језика
у пензији

УСПОМЕНЕ БИВШИХ БАКА

МОМЧИЛО НАСТАСИЈЕВИЋ У ЧАЧКУ

Момчило Настасијевић, Горњомилановчанин, песник „Речи у камену”, средњошколско образовање добио је у Чачку, где је постојала шесторазредна Гимназија. Живео је у кући своје сестре од стрица и зета, терзије. Момчило је, у прво време, био тужан због растанка са породицом, али се ускоро навикао: његови су му често долазили у посету, а у дружио се са зетовим шегртима и калфама, углавном Драгачевцима, које је школарац волео и који су умели лепо да причају и још боље састављају подругљиве песмице на рачун неостварених циљева паланчана. Више се дружио са малим Драгачевцима него са гимназијалцима. Али, углавном је био усамљен у својој детињој јези („О, ићи мален кроз то таласање / и немати ни сличности ни споне / с људима који твог се пута клоне / о, чудно доба кад све у чежњу тоне / о, самавање”, певао је Рилке у песми „Детињство”). У раној причи „Страх”, Настасијевић је своје детињско доба оживео треперавим речима сећања:

„Моје детињство је протекло у страху и ћутању. Дошавши до убеђења да сам био оригинално дете, родитељи ми у том пронађоше очевидни предзнак моје велике будућности, и бојећи се да не поремете спонтани ток мога унутрашњег развоја, оставише ме самога себи. Тако у самом почетку свога живота остадох потпуно усамљен. За све што ме је опкољавало долазио сам до својих тумачења, не помишљајући да их проверим једним од оних индискретних питања којима деца доводе старије у забуну. Не, низашта нисам питао! Али зато нисам више умео правити разлику између стварног света и света моје детиње маште. Све што се око мене дешавало изгледало ми је као наставак једне бајке, која непрестано прелази из јаве у сан и која се никад неће завршити. Дању сам живео међу створењима и стварима у којима су се крила чудовишта или

добри духови; ноћу, међу бићима сна, која су у толикој мери узимала чисте облике стварности да сам им издевао имена, волео их или мрзео, бојао их се или господарио над њима... ”

То је било и доба када се будући песник прожео страхом од музике, као наговештајем смрти и нестајања, о чему је у причи „Страх” сведочио: „Биће вам чудно, али први страх сам осетио од музике. Слушајте! У предсобљу наше старе куће, пуне тамних, за мене неприступачних кутева, налазио се часовник, који је сваког дана, уместо откуцавања, свирао једну меланхоличну мелодију, сличну онима које се чују на верглу. На неколико секунди пре но што ће засвирати, чуло би се у његовом механизму неко крчање и зврјање – свакако, тумачио сам себи, знак да ће почети. За мене је најпре било неисказано уживање слушати музику тог аутомата. Али једнога дана када сам напрегнуто пратио миљење веће сказаљке, замишљајући је у машти као неку препотопну игличасту животињу, која једва показује знаке живота, трже ме зврјање механизма и, ја се престравих од помисли да ће сад, неминовно, за неколико секунди, стари часовник опет засвирати. Што се више приближавао одсудан тренутак, тај страх је растао до укочене ужаснутости... Тога дана, као да ме је нека демонска сила везала за часовник. Но чим би се чуло зврјање нагло бих запушио уши и лупао ногама о под, све док се не зачује први акорд, тада бих што ближе, што ближе пришао часовнику и, са ројевима жмараца низ леђа, похлепно слушао стару меланхоличну мелодију. То се понављало целог дана. Пре тога догађаја музика је за мене била пријатна и занимљива која се мора до краја слушати, и као таква учешће у мојим најчаробнијим сновима. Али после тога, она пређе на страну мрачних, демонских сила, које доносе највише уживање, али зато и уништавају...”

Плашећи се музике у несвесним дубинама свог бића, Момчило је у Чачку ипак научио да свира флауту (касније ће савладати и виолончело.) Волео је и да црта – остао је, из гимназијских дана, један цртеж дрвећа. Милутин Деврња о његовим чачанским даника пише и следеће: „У Чачку је Момчило озбиљно оболео од маларије. Та рана болест заувек је скупо стала Момчила. Отада је његово здравље увек у понечем трпело. Ради опоравка отац га је из Чачка преселио

у оближње планинско село Прељину са ове стране Мораве. На малој притоци Моравиној, Чемерници, отац Момчилов подизао је мост баш код саме Прељине. Отац и син опет су били заједно. У Прељини ће Момчило остати и кад отац за послом оде из ње. Прељина је удаљена на свега пет километара од Чачка. Момчило ће тај пут с дана на дан и у току две године прелазити пешице. По лепом или ружном времену, по сувом или раскаљаном путу. На путу сретаће сељаке пошле у град или на повратку из њега. Са њима ће Момчило водити честе и дуге успутне разговоре о животу села и сељака чији је он, у овом тренутку сажитељ био. Вероватно ће ти разговори још више везати Момчила за народни живот. Сем тога, и двогодишњи живот на селу, у кругу очевих радника и сељака, забележиће се у његовој души неизбрисивим траговима. Нарочито је волео једног очевог момка, Македонца, чијем је старању за очева одсуства био поверен. Вечери проведене са овим човеком с југа, остаће му најлепше успомене из детињства. На овом путовању од Чачка до Прељине Момчилу се догодио један необичан случај којег ће се дуго сећати и који до краја живота често спомињати. Враћајући се из Чачка после страшне олује и провале облака, требало је да пређе дрвени мост на страховито надошлој Чемерници чија је вода мост већ била преплавилa. Прелазак моста био је очигледно опасан. Нешто подаље на другој обали реке очекивао је Момчилов повратак онај радник – Македонац. Он је нешто Момчилу довикивао и давао знаке да Момчило у овом тренутку не прелази. Али је Момчило помало волео необичности и није хтео да пропусти zgodну прилику. Присуство омиљеног радника на другој страни ћуприје само га је охрабрило. Поплављени мост већ се приметно љуљао под притиском надошле реке. Момчило се само један тренутак колебао. Затим је магновено донео одлуку, загазио по мосту и за трен ока био је на другој страни. Али у истом тренутку када је Момчило стао на чврсто тле друге обале, мост се са страховитом ломљавом и треском срушио и био понет снажном водом реке. Сада се тек Момчило престравио и угледао у каквој се опасности непромишљено био изложио. Своје спасење доцније је приписивао моћи Привиђења и стога му је искрено био захвалан. Са уписом у

четврти разред гимназије, Момчило опет прелази на сталан боравак у Чачак. У Чачку ће он свршити шест разреда гимназије. У том времену Момчило мења своје станодавце. Прво време становаће код једног веома доброћудног попа који запажа Момчилову даровитост и, у разговору са Момчиловим рођацима, прориче Момчилу будућност великог човека. Мало касније настањује се код друге сестре од стрица и зета, богатог и веома занимљивог маловарошког трговца. Ове нове атмосфере у животу породица Момчилових нових станодаваца богатиће искуство Момчилово, ширити његова сазнања о правом животу људи и у души његовој гомилати онај материјал из кога ће Момчило веома успешно замесити своје књижевно тесто. Момчило сада неуморно вежба свирање на виолини и у флауту, два инструмента која је нарочито волео и на којима је још зарана отпочео обуку свирања. Отац Момчилов, у кога је било толико љубави за музику, стално настојава на солидном музичком образовању Момчилову. А и у Момчила је за музику било не мале љубави и преданости. Свирање у флауту учио је са страшћу правога виртуоза, тој својој љубави према флаути остаће одан до краја иако ће касније свирати доста озбиљно и друге инструменте. Свирком флауте допуњавао је нарочито радње својих драма на местима где згушеност разнордних акција онемогућава реч, а расплети су могућни само у муклом мистичном распредању. Свирка флауте тада је дозивала, готово магично, удар за дрешење чвора тешких људских спутаности. У петом и шестом разреду Момчило има већ репутацију доброг свирача. Његовој популарности међу школским друговима то много доприноси. А и иначе Момчило се истиче у школском животу. Он је међу првим ђацима Чачанске гимназије и има невероватно много смисла баш за егзактне науке: за математику понаособ. Он је проучева са пасијом готово. Његов тадашњи професор математике, сада директор једне београдске гимназије, увек жали што се Момчило није сасвим предао студијама из математике, држећи да би Момчило био сјајан научник – математичар. Ова околност и склоност за математику изгледаће чудна онима који Момчила помало као писца знају. Али не и онима који су ушли у оне fine сразмерности његова стила. Момчило се све до краја

живота, када му је време то допуштало, враћао математици и за њу сачувао будно интересовање. Међу својим најближим пријатељима имао је два-три математичара од којих се један, универзитетски човек, може сматрати као један од најдуховитијих досадашњих тумача Момчилова дела. Његова млађа сестра, г-ђица Славка Настасијевић, сада професор математике, у многоме има да захвали утицају Момчиловом што је изабрала баш ову област науке за своје стручно образовање. У књижевној дружини Чачанске гимназије, Момчило већ тада заузима средишно место. Већ тада пише, и у дружини се истиче не само као писац, него и као глумац, певач, свирач и – композитор. Наиме, Момчило је тада, по казивању његових, компоновао неке соло ствари за флауту. Ово доба Момчилова живота је доба његовог пуног расцвета, полета и уметничког рађања. Прве пажње које је према себи осетио у својој ђачкој књижевној дружини свакако су му учиниле примамљивом славу уметника. Тада је он још био далеко од сазнања страшне горчине те славе, и похвале које је добијао биле су му подстицај за даљи рад и стварање. Пут писца Момчила Настасијевића почео је још ту у крилу књижевне дружине Чачанске гимназије... /.../ Половину седмог разреда учи Момчило у Крагујевцу, а почетком 1912. године прелази на довршење седмог разреда у Београд. Овде се уписује у Прву мушку гимназију. У њој ће јуна 1913, после свршеног осмог разреда, и матурирати.”

Има ли трага Чачка и Чачана у делу Момчила Настасијевића? По свему судећи, има, и то у „Хроници моје вароши”, у којој је Горњи Милановац узведен до митског обрасца, и чији су становници, по Момчилу, несмајници и несмиреници, који би и полетели да им је крила. Несклони ждрању и пићу, они су метафизичари, опијени Тајном. Чачани су, изгледа, насликани у причи „Година”, оквирном тексту „Хронике”. Живе с оне стране воде („Преководци”) – Мораве, наравно. Дебели, срећни и антиметафизични. Ево их, у маларичном свом и устајалом месту: „Смеју нам се преко воде суседи (они што ако им за по цола не плива по ђувечу маст, не вреди ни почињати). – Зазјавате, веле, у облаке, па вам је и кров на кући ко капа на глави, све на’еро!... Какви смо да смо, дебела браћо, тек да

вам није нас, не бисте се умели ни чему насмејати. Све је тамо код њих у реду: варе им желуци на замераку; и по слојевима сланине, да се нешто човек престругати да као пањ, чисто би се избројало колико је коме година. Од потањег смо ми конца изаткани, и полетело би се да је крила. Нису нам од прејела насели вратови, да до у лонац једва досежемо погледом. И кад сте, божем, бивали по свету (одгега и патка до बारे), бар да вам се о кломпаве уши окачи, кад већ о тувљењу неком ни помена, ова мудра; товна је у Бога марва, у лој огрезао ко на поздраве у предвечерје благој не отпоздрави вести. Жабокречина им унаоколо, и устајала вода. Болештину тове. И што кроз ритове и врбаке, млаки мимо сунца, плазе неки задаси, то је она. На влагу им се увлачи у куће. За три лета пије живот, биљку од човека направи, бледу из мочвари. Навелико праве зелене ћасе. А ћумура већ напретек је, и да се разболи све живо. И бабе, нагнуте над болесником, сипају му на уво једини лек: „Па је вежи ликом, па је не дај ником. Па је вежи длаком, па је подај сваком! ””

Иако су „грозни” Чачани претворени у архетипске ликове људи земноумних, који не виде даље од носа и стомака, Момчило се с радошћу сећао својих младих година проведених у Чачку, у коме се песничково осећање света умногоме уобличило. О томе нам сведочи његов пријатељ, песник и књижевни критичар, Милутин Деврња, који је, скупа са Станиславом Винавером, уредио прво издање Настасијевићевих Сабраних дела (тзв. „Издање пријатеља”). Чачак и Момчило Настасијевић су се (што је права срећа!) срели на стваралачки начин, и тај сусрет има значење за све љубитеље књижевности: у овом граду је младовао човек који ће нашу поезију повести новим, непознатим, али светлим путевима „свеца српског језика”, како га је звао Станислав Винавер.

Владимир Димитријевић

ЂАК ИЗ 1941. ГОДИНЕ

У време првих разреда гимназије почели смо да се организујемо у мешане парове. Прве љубави. Проблеми на почетку су били у томе што су се наше девојке радије дружиле са старијим ђацима, а наше школске колегинице биле још „балаве”. Са одрастањем смо то уредили.

Место где смо се окупљали на игранке била је велика дворана Соколског дома. Ја сам имао тешкоће са игранкама. Понављање једнаких обрта и тачних „корака” убрзо ми је постало досадно. Тако се десило да дуго нисам имао партнерку.

Пред крај гимназије појавила се колегиница, која није марила што не волим игранке. Имала је две слабости. Била је старија од мене и пуштала је да око ње се врте старији момци. А друго, доносила је летке са садржином која се није могла проверити. Дакле, нисам био успешан са девојкама. Тешио сам се да ће бити на факултету боље. (Та моја гимназијска колегиница удала се после завршетка рата за генерала команданта армије. Такође колега из нашег разреда гимназије!)

У јуну 1928. добио сам брата Живка, кога сам са нестрпљењем чекао шест година.

У то време почеле су потешкоће у очевом послу. Говорило се да је наступила велика криза. Ниси могао да добијеш позајмљени новац. Људи нису имали новаца и престали су да купују робу. Следила је распродаја робе по сниженим ценама и затварање трговина. Убрзо су почеле банке да истерују дугове. Нарочито је било тешко, драстично тешко, са дужницима Хипотекарне банке. Знатан број дужника били су досељеници из села Драгачева и Јавора. Продали су земљу и доселили се у град. Започели су неки посао и почели да зидају кућу уз помоћ позајница код банака. Када је настала криза банка је инсистирала да се продају недовршене куће по ниским ценама.

Ево како се моја породица Михаиловић борила са кризом. На почетку је Војин имао трговину текстилом и радионицу одела. Посао је био у сопственим зградама, у центру града. Породица је имала двоспратну кућу са два стана на земљишту од 640 м². Позајмила је од Хипотекарне банке новац у вредности процењеној на 20% вредности куће. Није нам било једноставно да исплатимо дуг.

Кад је дошла фаза кризе и трговање постало недовољно да покрије трошкове, отац је продао велики локал и преселио се у мањи. Покушао је да набави јефтинију робу и оно што је најнужније. Нажалост, тај режим није дуго трајао. Банке су постале тако лоше да су укинуле мале текуће кредите за куповину робе од произвођача. Трговина је постала могућа само са готовином, које није било довољно. Знатан део бизниса у граду је убрзо нестало.

Породица Михаиловић се нашла пред тешким проблемом преживљавања и одржавања примерно високих потреба за младе.

Проблеми су постајали већи и тежи са окупацијом Немачке у време Другог светског рата.

Стални приход смо имали од издавања двособног стана. Тај приход није покривао наше потребе, али је био сталан. Војин је с времена на време кројио одела за нове занатлије. Следећи извор прихода смо реализовали кад смо се збили у једнособан стан. Олга је узимала на стан и храну једнога ђака, са села или из околних варошица, у време школске године. Родитељи ђака су плаћали често у намирницама.

У то време једна успешна хумана акција је направила на мене велики утисак.

Нека сиротиња није могла да набави храну за ученике. Организован је клуб „добростојећих” мајки. (Њих око двадесет.) Једанпут месечно једна од њих је била „домаћин” и куповала би све намирнице за тај дан. Сећам се да је на списку било неколико килограма меса и друге потребе. Обично би „домаћица” повела своју децу да помогну око служења. Ја сам долазио са Олгом.

Следећи извор прихода постале су моје инструкције, већином из математике. Мој први ђак био је Драгиша Чакаревић,

мој први комшија и пријатељ. Идеју да покушам да неком дајем часове „скувале” су моја мајка Олга и његова мајка Марина на једном од редовних састанака уз кафу. Већ на првом следећем писменом тесту Драгиша је добио 4+, али оцена је призната тек после теста на табли.

Од тада, од мојих тринаест година старости, инструкције из математике су биле моје основно средство материјалне помоћи породици. Давао сам часове гимназијалцима у Чачку и Београду, студентима технике и природњацима. Једна од ученица, којој сам давао часове, постала је моја супруга. Неколико њих су ми постали блиски пријатељи. Често је давање часова било занимљиво, посебно када је ученик већ имао лепог успеха на нематематичким предметима.

Једанпут сам давао часове близанцима, брату и сестри истовремено. Били су сиромашна породица, са деветоро деце. Мама ми је помагала око распореда. Они су долазили ујутру од 6 до 7.30. Мој доручак је била бела кафа и кифла, стојећи, затим у школу, 350 метара трчећи. Хонорар је плаћала њихова мајка тако што је помагала мојој мајци у кућним пословима.

Велика потражња за инструкцијама је у доброј мери било искуство из Велике кризе. Најмање су трпели државни службеници са факултетским образовањем, лекари, инжењери, професори, официри, геометри... Стални државни посао је био идеал.

Родитељи су за своју децу, то јест ђаке, давали последњи динар – да би помогли детету да се ишколује.

Миодраг В. Михаиловић

ИЗ РАЗГОВОРА ГОРАНА МИЛОРАДОВИЋА СА МЛАДОМИРОМ – ПУРИШОМ ЂОРЂЕВИЋЕМ

(Годишњак за друштвену историју 1/2013)

Јесће ли имали брајћа или сестру?

Имао сам сестру. Односи у малом граду: имао сам петнаест година, знам (из књига) да постоји љубав, и ја имам другарице, али да неко од нас тој девојци каже неку реч... Са петнаест година не постоји ниједан пар – можда је било кибицовање, да се погледају, насмеше се... Али да се они нађу у некој ситуацији усамљени!? Или, ко оде на неки бедем за шетање, то је, као, било сумњиво... Тај однос наш са другарицама био је и-де-а-лан! Узмите мене: чиновничко дете, релативно добро живи (није то уопште богат живот, знате), али – имам панталоне, ћале ми купи сличуге, ја сам се већ бавио спортом, играо сам у Борцу, у подмлатку. /.../

Биле су и игранке, а од игара био је танго, свинг, фокстрот, била је нека игра које се нико не сећа: палеглајт. Па онда смо видели (много су филмови утицали) игру која се звала ламбетвок. Ми смо запамтили: „Играте ли ламбетвок / оригинал или јок? / Окрени се куражно, јер је то врло важно!” Ја знам и дан данас то да играм, јер сам имао осећај за музику. Научио сам одмах усну хармонику, тражио сам гитару, али она је била скупа. И бицикл је био скуп. Имати бицикл – то је био сан. Сад причам односе ћака и девојака. Биле су игранке у соколском дому, где свира цигански оркестар Зарије Бузуровића, од кога сам много научио. Игра се танго, фокстрот, итд... Али – нема додиривања телима. А ја, као ученик IV разреда гимназије, идем са сестром која је у VIII разреду да видим с ким она игра. А кад оркестар објави: „Танго! Даме бирају!” – нико не бира... Сестра мене изабере, јер је то пристojно [смеје се]. Ето, такви су били односи. Наравно, сваки је град и роман. Кад се одједанпут чуло да је ученица IV разреда, нека Јела, побацила (и то се сазнало!), она више никад није смела да изађе из свог

дворишта! Међу нама је филм имао велику улогу. Био је биоскоп Крен, ја га гледам већ са десет година, значи 1934–1941. године. Да ли Ви верујете, један европски филм, који би играо прво у Паризу, он би дошао после месец дана код нас! Зато што је власник биоскопа имао рачуна! Гледао сам, рецимо, Волта Дизнија, запамтио сам Чаплина одлично, после тога једну плејаду француских аутора, од Реноара надаље, па америчких. Ту је био и тај филм Кинг Конг, где смо се запрепашћивали, итд... И, то намерно говорим, мађарски филм је имао великог успеха, они су имали те мелодраме... Били смо луди за филмом. А школа је била толико сурова да је било забрањено гледање филмова и играње фудбала. Ја сам играо у подмлатку Борца, а један професор је био у управном одбору. Следећи пут кад је дошао у разред, а био је емигрант, Рус, Ђорђе Ковбаско, виче: „Младомир!” и запише ме! А био је члан управе Борца! Латински нам је предавао. Како уђе у учионицу, виче: „Ђорђевић Младомир, једињица!” Обали ме преко лета! Знате шта је значило учити преко лета, кад постоје река, пливање и све то... Међутим, захваљујући том латинском, касније, кад сам први пут ишао у Италију, ја сам почео да говорим италијански – сместа! Видиш, тај Ђорђе Ковбаско! То је једна фрапантна историја. Ми ђаци смо смишљали шта да радимо: „/.../ му мајку, убићемо га!” И он добије премештај у Крагујевац 1941. године, Немци воде ђаке на стрељање, а он као емигрант може да се извади... Не, он оде са ђацима и буде стрељан. Тај професор кога смо ми мрзели! Фантастична историја! Од тога сам сто пута хтео да направим филм и никад нисам могао. Кажу: „Не може. Емигрант!”

Имали смо ту литерарну дружину и одједанпут се приметило да постоје две струје: једни који, као, навијају за Русе, и други који су били љотићевци. И то је била подједнака снага. Мене нису хтели да приме у СКОЈ уочи рата. Кажу: „Пуриша? Пустите га, он игра фудбал, он је неозбиљан.” Ја сам већ тада био духовит, клизам се, свирам усну хармонику, радим све ствари које скојевци не раде. Тако да ја нисам био уопште члан СКОЈ-а, али сам навијао за њих. Међутим, између такозваних левичара, који су били врло образовани, и љотићеваца, који су такође били врло образовани, биле су дискусије жестоке.

Ја имам документе из архиве тог нашег литерарног удружења, где су употребљавали адуте ове, па оне... Један је био чувени Бата Јанковић, рођени брат Милке Минић, који је био суров као и Милка, и који се тако и понашао...

Скојевац?

Аха, баш онако... И то зато што су они покупили оне приче, али од оног најгорег Горког, *Майи*, итд., а не од Горког драме и приче. Горки је велики писац, а *Нагну* нико није читао. Замислите, ја сам читао неког писца којег су ми они дали, Ернст Толер, о фашизму; онда чувено *На зајагу нишиа ново*, пошто је то био шлагер; и онда сам запамтио оног што је под лажним именом из Мексика писао – Б. Травен! Ја сам имао ту литературу, али не од њих, него је то мој ћале набављао. Међу љотићевцима била су мало богатија деца, али међу њима је био један, сељачко дете, Павле Никитовић, јако мршав, миран, који је умео да дискутује, он је био две-три године старији од мене. Ја сам томе присуствовао, али никада нисам дискутовао. И сви ти левичари, који су отишли у рат и који су се вратили као победници, они су према нама, који нисмо успели да преживимо тегобе с њима заједно, него смо заробљени (што је моја прича), били врло сумњичави. Ја, пошто сам био у логору у Смедеревској Паланци, морао сам да пишем шта сам радио, а нити сам био скојевац, нити сам био члан Комунистичке партије! Ја сам њима рекао: „Ја нисам члан Партије! За шта бих ја морао вама да одговарам?” Али тако је то било. Ја морам да напишем о том Павлу Никитовићу – он је нама у том такозваном омладинском логору у Смедеревској Паланци био васпитач. Он је знао мене и ове Чачане. Никада нам се није ружно обратио. Увек је остао миран, тих, онако – монашки један тип. Замислите да је била друга ситуација, да су били ови, такозвани комунисти: /.../ би ми мајку! И он је отишао после у Америку. Кад сам касније био са филмовима у Америци, ја сам се толико распитивао да га некако нађем и да му кажем: „Били сте фер и галантни према мени...”

УСПОМЕНЕ РАДОША ТОДОРОВИЋА

Радош Тодоровић Рођа, дипломирани инжењер архитектуру, бивши ученик Државне мушке реалне гимназије у Чачку, генерација мајмураната школске 1943/44. године, објавио је аутобиографску књију „Са Каблара и Овчара” у којој, између остало, пише и о свом школовању у Гимназији у Чачку. Овде доносимо одломке из књије.

Пријемни испит за гимназију био је врло значајан, нарочито за децу са села. Ја сам га доживео као најтежи у својој каријери. Мала и велика матура, испити на факултету, дипломски испит и државни испит обична су шала за овај пријемни испит који сам полагао за упис у гимназију. Колико се сећам, полагало се из свих предмета, чак и из певања, ваљда да би се добила свеобухватна слика о сваком ученику.

Чачак, велики град, огромна зграда Гимназије, дугачки, широки ходници, велике учионице, професори свечано обучени, некако крути, страни, ни налик на нашег учитеља; срце ми је сишло у пете. Деца из града чине нам се као да су њихови стари познаници, синови и кћери њихових комшија и пријатеља. Наравно, то је била само наша уобразиља.

Једном приликом, при евоцирању успомена из тих дана, испричао сам анегдоту с полагања испита из певања код професора Холочека. Тада је мој рођак Драган Сандић отпевао песму „Црвен фесић, нано”, а ја „Покрај пута чађава механа”. Наши пријатељи којима сам ово причао пуцали су од смеха, заједно са мном.

Наравно, положио сам пријемни испит и уписао се у гимназију. То ће бити осам година напорног школовања.

Највећи проблем била је удаљеност куће од школе и немогућност плаћања евентуалног становања у Чачку. Од куће до Гимназије било је више од дванаест километара, које је требало препешачити два пута дневно.

Друга неугодност била је што се тада у школу ишло двократно, пре и после подне, па смо се кући враћали увече, углавном по мраку, нарочито за време кратких зимских дана. Једно време у оквиру цркве у Чачку била је организована ђачка кухиња, где смо у подне могли да ручамо и проведемо време између наставе.

Размишљајући са ове дистанце, схватио сам да сам ја кроз гимназију прошао посећујући је као неку врсту семинара, једноставно, ја сам гимназију одслушао.

Да, ја сам гимназију заиста једноставно одслушао. Међутим, то је била права школа: најважније што сам научио, најсвеобухватније, фундаментално, универзално, опште, битно, суштинско, не могу да нађем још израза, понео сам из гимназије. У то сам без дилеме сигуран, то највише ценим, то ми је највише кроз живот користило, на то сам најпоноснији.

На то се доцније све тако лако и без великих напора поставило: техника, језици, културна надградња, шире образовање, спорт, једноставно, правом животном богатству корени су постављени у гимназији. То је била моја најтежа школа која је оставила најдубље корене. Живећи ван земље, често сам је упоређивао с њиховим школама истога ранга, констатујући њену несумњиву супериорност и свеобухватност. Пријатељи Французи нису могли ни да претпоставе да смо ми, дечаци, у тамо некој Србији, још тада знали за њихове револуције, Дантоне, Робеспјере, Филипе, Лујеве, Хенрије, Наполеоне, Жозефине, Јованке Орлеанке, стогодишње ратове са Енглезима, битке на Марни, Вердену, Ватерлоу, да смо знали за Версаје, Бастиље, замкове на Лоари, Балзак, Иго, Золе, Диме, Ларошфукое, док они нису били сигурни да ли се Букурешт налази у Југославији или је Праг престоница Бугарске.

Мислећи, ваљда, да је њима, народима великих нација, довољно да знају све о себи, што они заиста и знају, нама, малим нацијама, остављају предност да се широко образујемо.

Поносан сам што сам био ђак Државне мушке реалне гимназије у Чачку, што су ми директори били Драги Марковић и Цврле Митровић, професори Риста Ристовић, Ковбаско, Маргита Радовић, Сица Арсенијевић, Живан Вулић, Рудици-на, Балковој и сви остали који су нас задужили, а ми смо их волели и уважавали. ХВАЛА ИМ.

УСПОМЕНЕ МИОДРАГА ЈАЋИМОВИЋА

Миодраг Јаћимовић, њокојни професор јуџословенске књижевности и српској језика у Техничкој школи у Чачку, њлодан њисац, члан Удружења књижевника Србије, у књизи „Школовање у доба нацизма и комунизма 1941–1953” (Чачак, 2007) дао је крајња мишљења о мнојим од наших професора, који су били професори и њејовој гимназијској генерацији (1953). Лејо је и њо прочијтајти.

Проф. Даница Балковој, рођена Чачанка, предавала је геологију и географију. Била је мајка за ђаке. Сви су је ђаци поштовали и никад се није десио неки инцидент. Лепо је испитивала, без муке оцењивала.

Проф. Балковој предавао је математику. Био је одличан професор и није било код њега неких незгода. Објективан. Дobar човек.

Проф. Даница Гавриловић Вукмановић. а после друге удаје Докмановић, предавала је биологију. Дobar предавач и лепо поступала са ђацима, а они је поштовали. Чачанка. Била је ћерка легендарног мајора Драгутина Гавриловића.

Проф. Радивој Докмановић дошао је 1946. године из Земуна у Чачак и држао биологију. Одличан предавач и до краја савестан. Други муж Данице Гавриловић.

Проф. Вучић Рабреновић предавао је у седмом и осмом разреду математику. Добро је предавао, али је имао и чарке са ђацима. Био је духовит, али и оригиналан у поступцима. Дошао из Техничке школе у Гимназију. После наше матуре некуд је отишао. Наглашавао је да је Црногорац.

Наставник Владимир Кнежевић предавао је хемију. Лепо се слагао са ђацима. Био је добар човек. Никад није говорио да је Црногорац, иако је из Црне Горе. За време окупације

побегао је из Пећи. Имао је троје деце, а две ћерке училе су са овом генерацијом.

Наставница Радмила Кнежевић, Чачанка. Предавала је географију. Била је добра жена. Величала је све руско.

Професор Милева Мила Миленковић, рођена Дамјановић из Г. Милановца. Одличан професор, веома строг, некад и превише. Објективна. Умрла је у Чачку после пензије.

Професор Ристо Ристовић предавао је историју. Деловао је уплашено. Био је добар човек и добар предавач. Његов син Александар прво је био професор књижевности, па одличан песник. Ристо је умро у Чачку и ту сахрањен.

Професор Миодраг Мико Јованчевић, Чачанин по рођењу. Предавао је књижевност. Био је духовит и добар човек. Волео је шалу. Умро је у Чачку и ту сахрањен.

Професор Злата Павловић, Чачанка. Предавала је биологију. Касно се удала и дуго живела, најдуже од наших професора. Добра жена, толерантна. Није била строга на оцењивању. Умрла је у Чачку, где је и сахрањена.

Професор Милица Мица Јањић, рођена Благојевић, Чачанка по рођењу. Предавала је физику и ђаци је нису волели. Била је незгодна у оцењивању, па су се ње ђаци плашили.

Професор Милица Брадић предавала је немачки језик. Није била згодна за сарадњу. Дошла је са сином Душаном из Шапца као удова. Душан је био добар момак и добар ђак.

Професор Чедо Вукићевић, пореклом из Призрена, а побегао 1941. из Приштине. Предавао је француски језик. Одлично је то радио и доста тражио од ђака. Писао је и уџбенике за школе. Поживео је у Чачку добре године и био цењен суграђанин.

Професор Лука Војводић предавао је историју. Био је одличан професор са великим ауторитетом. Био је директор Гимназије. Побегао је из Тетова 1941. И жена Дара је професор француског језика. Умро је у Београду у 103. години и једна улица носи његово име. Пореклом је из Црне Горе. Учествовао је у Мојковачкој бици 1915. године.

Професор Бора Јовановић предавао је фискултуру. Радио је добро и савесно и био строг према ђацима. Био је некуд из источне Србије, бар по акценту се могло наслутити.

Наставник Благоје Радивојевић из Ивањице. Предавао је фискултуру и према ђацима се односио другарски. Био је раније неки спортиста.

Професор Миљко Миленковић предавао је логику, а у осмом разреду нисмо имали чисту философију јер је професор Миљко избачен из школе пошто је јавно славио крсно име и отеран да ради као учитељ у Слатину.

Професор Мирјана Милин Клара предавала је латински језик. Била је добар човек и професор. Волели су је ђаци. И муж је био професор. Умро раније.

Резервни поручник Бошко Васојевић из Чачка предавао је предвојничку обуку. Није се добро сналазио јер је био необразован, без школе, али је био добар човек.

Резервни поручник Душан Благојевић из Прањана предавао је такође предвојничку обуку успешно. Имао је лепе манире. После Гимназије радио је у банци. Умро је давно. Био је лаф.

Професор Љубица Надворник дошла је са стране и предавала немачки језик и имала мање сукобе са ђацима. Имала је девојчицу, а муж јој је можда био умро, или је била разведена. Удавала се за професора Чеду Вукићевића.

Професор српског језика Миленко Стевовић био је професор кога су ђаци волели, али је мало „закачио” ову генерацију. Отишао је у Београд.

Професор Драгољуб Живановић предавао је мало математику овој генерацији, али је убрзо умро. Био је болешљив и чудан. Ђаци су га се плашили и био је незгодан на оцењивању. Жена му је била агроном.

Драгиша Петровић, Драгачевац из Зеока, дошао је за директора Мушке гимназије из Шапца. Био је наставник, али је по партијској линији заменио професора Луку Војводића. Био је незгоднији од Луке Војводића који је имао ауторитет у сваком погледу. Добро је водио школу. Супруга Нада била је професор биологије, негде из Босне, попова кћер, а оштар комуниста. Имају порода. Драгиша је пре рата предавао у грађанској школи у Чачку историју и географију. У тој згради данас је Галерија „Надежда Петровић”.

Оскар Марчић из Сплита. Био је добар Југословен. Предавао је математику и физику и за време немачке окупације. Био је добар човек и шалио се са ђацима. Касно се оженио неком учитељицом из околине Чачка.

Михаил Боровски предавао је руски језик, иако је завршио теологију. 1941. године побегао из Приштине у Чачак. У Приштини предавао веронауку. Михаил је био добар човек, заплашен. Био је емигрант из Русије. Дошао је као дете. Имао је супругу Русињу, али не и деце. Сахрањен је на Чачанском гробљу.

Милорад Најдановић од Крагујевца. Предавао је српски језик веома стручно. Био је одличан професор. Кратко се задржао у Чачку. Иначе, био је веома крупан, са наочарима. После Чачка отишао је на вишу педагошку школу у Крагујевац. Умро је. Писао је студије из књижевности.

Успомене Ранка Симовића

БЕСЕДА У ИМЕ 175 ГЕНЕРАЦИЈА ГИМНАЗИЈЕ У ЧАЧКУ

Поштована господо и пријатељи, целе ове године – а данас је централна свечаност – обележава се високи јубилеј 175 година од оснивања Гимназије у Чачку.

Кад сам замољен да данас станем пред вас и да овим поводом изговорим једну скромну беседу у име досадашњих 175 генерација ученица и ученика Гимназије, одмах сам се, уплашен деликатношћу и тежином задатка, присетио ко је све у тим ранијим генерацијама био у сваком погледу далеко бољи од мене (а нажалост, најбољих више и нема у животу), па сам то најискреније и рекао директору, а при том имао у виду и Светог Саву, који у својој скромности каже да га је умирући отац, потом свети Симеон, позвао, и додаје „мене недостојнога и у сваком погледу умањенога”.

У осећању да ме је затекла велика, па и незаслужена почаст, тражио сам ослонац у нечему у чему сам бар равноправан и са онима који су бољи и достојнији од мене, и нашао да су то моје успомене из Гимназије, моје поштовање према тој школи, моје усхићење и поштовање према многим њеним професорима (а с више њих сам касније постао и пријатељ), моја везаност за Гимназију, поред које, кад год сам пролазио с неким, макар и стоти пут, нисам одолео да гласно не кажем: „Ово је моја школа”, или „Ово је моја Гимназија”.

Основне школе завршавали смо у разним местима, сеоским и по варошицама, али нас је многе с тих и других простора окупила чачанска Гимназија, објединила и продубила наше васпитање, удахнула знање и вредносни систем, дала основу за даљи живот, за човекољубље, за пријатељство и студије, за љубав и узлет у небо највиших емоција, за највише људске и радне вредности.

Кад сам недавно поздравио своју генерацију Мушке и Женске гимназије у Чачку, приликом обележавања 60. годишњице од наше велике матуре 1952, рекао сам да сам, кад год сам било где срео некога ко је похађао чачанску Гимназију, било у којој генерацији, осећао да смо сви ми, припадници те школе, некако браћа – не по роду, матери, вери или коме другом својству – већ браћа по школи, и сви су ми, иако их никада пре нисам видео нити за њих чуо, одмах били братски и пријатељски блиски. То је тај флуид, та емоција и та енергија која данас повезује већ свих 175 генерација наше Гимназије, све живе међусобно, а и са онима којих више нема.

У данашњем програму подсетиће нас на имена бар неких истакнутијих некадашњих професора наше школе који су у темељима српске историје, науке и културе и који се не смеју сметнути с ума, јер су управо они трајна вредност и по њима Гимназија има блиставих 175 година изузетно успешног васпитног и културног рада.

Међу њима се нашло и научника и филозофа, и професора универзитета и дипломата, и академика и државника... Професор Аца Станојевић написао је: „Тадашњи наставници били су пионири једне више културе, и то оне која је негдашњу Србију препородила и спремила за још више успоне који ће изнедрити плејаду врхунских научника.”

Они су следили и креативно у пракси проводили циљ гимназијалних училишта утврђен још 1844. године Устројенијем јавног училишног наставленија „да младеж науком к човечности узводи и да продубљује и крепи чувство и мисли за све што је добро и лепо”.

Такви су професори и могли, а било их је у нашој Гимназији све до данашњег дана (неколико успешних и из моје генерације), да образују будуће врхунске уметнике, сликаре, оперске певаче и глумце, лекаре, пуковнике и генерале, политичаре, спортисте и шахисте, индустријалце, новинаре, свештенике, владике па и патријарха, професоре универзитета и истраживаче, културне раднике, дипломате и многе друге, веома успешне у својим професијама.

Ова велика историја Гимназије у Чачку, видљива нам и знана, састављена је од безброј посебних, личних животних

историја и њених професора и њених ђака, које су заборављене или многе заувек изгубљене, па су нам сада и непознате.

Постоји неколико монографски исписаних историја наше школе, ствараних поводом ранијих јубилеја; неке су изванредне, неке веома обимне, с много података, али, нажалост, генерацијских споменица је премало. Једну (непотпуну) урадио је марљиви Живко Јањић за своју генерацију која је матурирала по завршетку рата, а другу сам ја приредио за своју генерацију која је матурирала 1952. године. Штета што их је тако мало, јер би оне, да их је више, садржале биографије и директора и професора који су предавали појединим генерацијама и, наравно, свих ученика тих генерација. Можда би и накнадно био вредан пажње покушај да се сачине биографије свих професора и директора Гимназије, тим пре што она данас има сјајне наставнике и младе истраживаче – ученике, што се може приметити и по њиховој сарадњи у часопису *Гимназион*.

Не могу да завршим ову беседу а да вам не кажем неколико цртица из мојих доживљаја, али не о себи и због себе, него о неким храбрим и хуманим професорима.

Током Другог светског рата, кад је такав став био изузетно опасан и по живот рискантан, неки професори, посебно имам у виду Миленка Стевовића и Наду Арсенијевић, на седницама наставничког већа били су против тога да се, и кад је то било наређење ратног комесаријата просвете, прокомунистички оријентисани ученици искључују из школе. Рекли су да неће да носе грех на души да ту децу избаце из школе која их штити и да их предају у руке Гестапоа и полицији и изложе их логорима, а можда и смрти.

Али, била су таква и послератна времена да је један број ученика моје и око моје генерације био, како се тада говорило, напредан (то значи истакнути омладинци, скојевци, па и чланови Комунистичке партије Југославије) и њихово мотрење на остале, васпитно-идеолошки и репресивни притисак осећао се у школи, у секцијама, литерарном кружоку и другим активностима.

Било је и оних ученика који новим поретком, из разних разлога, нису били одушевљени, па су понекад и у понечему давали одушка своме другачијем мишљењу, и често су их због

тога стизале разне последице: избацивали су их из чланства Народне омладине, саслушавали у комитетима и Удби, избацивани су из школе, а неки су бивали и у затвору.

Наши професори, који су у то време пратили све наше, па и ваннаставне активности, настојали су неприметно, разборитим саветима да смање тај раскол (који је попримао и политичке димензије) и да помогну онима који су, због другачијег мишљења, били угрожени. Тада је (око 1950. године) у Гимназији, међу професорима, било само четири члана КПЈ, а међу старијим ученицима било их је знатно више.

Професорка Дана Балковој, на пример, мајчински нежна и брижна, приђе ми у ходнику и каже: „Знам да имаш проблема са овима и да немаш концентрацију на учење. Обнови мало градиво, идуће недеље питаћу те да закључимо оцену.”

Професор Миленко Стевовић, после писменог задатка у коме сам ја поновио реченицу већ изречену на састанку литерарног кружока („да програм КПЈ не може бити и програм књижевности”) па истеран из чланства Народне омладине, није донео мој задатак у одељење, него ме је после часова повео до своје куће, где ми је предао задатак на који је ставио оцену пет минус и при том ми рекао: „Убележио сам да си на часу писменог био одсутан, те га за школу ниси ни радио, а теби га ево, поцепај или чувај, и немој више да правиш овакве провокације. Данас се за ово иде у затвор, а ти си већ нагорео.”

Тим, и не само тим професорима остао сам захвалан целог живота.

На факултету сам се, потом, срео с професорима, бившим ученицима чачанске Гимназије, др Драгомиром Стојчевићем (римско право) и великим професором, интелектуалцем и господином Михаилом Константиновићем (облигационо право) од кога бољег говорника, стилисту и научника нисам никада срео.

У издавачкој кући за уџбенике, код Дојчила Митровића, такође бившег ученика Гимназије, често сам се сусретао с професорима и научницима, бившим чачанским ђацима – Татомиром Анђелићем, Миленком Ђелапом, Станимиром Арсенијевићем, Андријом Б. К. Стојковићем и другима.

Сви су они доприносили моме самопоуздању и осећању да сам у Гимназији у Чачку завршио најважнију школу свога живота.

Јубилеји, ма како да су радосни, имају и своје сетно наличје – буде сећања на минуле дане младости, на путеве којима смо већ прошли. Сета је лична и пролазна, али радост због оваквих високих јубилеја, какве, на срећу, и код нас доживљавају ретке институције – а таква је и Гимназија у Чачку – та радост је општа и трајна.

На крају желим да кажем, надам се и у име свих вас, поштована господо и пријатељи: честитамо нашој Гимназији, њеним професорима и сарадницима, њеним ученицима, 175. годишњицу од оснивања, уверени да је то веома важан датум и града Чачка и његове околине, државе Србије и укупног образовања и културе.

Срећно!

Чачак, 12. октобар 2012. године

ПОСЛЕ ШЕЗДЕСЕТ ГОДИНА – СПОМЕНИЦА ЈЕДНЕ ГЕНЕРАЦИЈЕ

(*Споменица* генерације матураната чачанске Гимназије
1952. године)

Генерација матураната чачанске Гимназије 1952. године бројала је укупно 136 ученика, и у Женској и у Мушкој гимназији, тада још подељеним школама.

Њих 96 завршило је факултет, 14 вишу школу, четворо високе војне академије (са достизањем чина пуковника), а било је и деветоро доктора наука, три магистра, четири професора универзитета и четири члана Удружења књижевника Србије.

Овако висок ниво стручних остварења показује да су се матуранти ове генерације ослањали, у првом реду, на свој рад. Та генерација дошла је после оних који су у знатној мери могли да користе своје ратне, идеолошке и породичне заслуге за нови, послератни поредак, па и неке, бар мале, бенефиције због тога (стипендије, лакши избор и упис на факултете које желе, бонови, тачкице и сл.).

Нови нараштаји, који су дошли после нас, нису носили ратне ожиљке нити имали било какве изваншколске отежавајуће или олакшавајуће околности.

Генерација матураната 1952. године тако се наша некако између, у послератном међупростору великих промена и лично скучених могућности. Морала је да се доказује радом, дајући знатан допринос и у друштвеном ангажовању. На њој су се изоштровали послератни образовни критеријуми, али, срећом, наши професори већ су нас, још у гимназији, изванредно припремили за преузимање животних обавеза и улога, за радну и патриотску оданост земљи.

Ученици ове генерације заузели су часна, стручна, специјализована радна места професора, инжењера, лекара, правника, наставника, високих официра, научника, организатора процеса рада, понеко и директора... Дакле, тај кадар између, то је био средишњи кадар земље и њен ослонац дуже време.

Ова генерација успевала је, без обзира на идеолошке, политичке и друге разлике и повремене драмске напетости, да све то превазилази, с најмање штетних последица, да очува генерацијску кохезију, другарство и дружење, да се састаје разним поводима, а одавно и сваке године и у нашој Гимназији, раније и заједно с нашим професорима, с којима смо, уз све поштовање, били и добри пријатељи.

Гимназија у Чачку радо је овој генерацији отварала своја врата и пружала гостопримство, а неки истакнутији чланови генерације (у науци, књижевности и др.) понекад су и гостовали у својој школи и у своме граду.

Није мали позитиван утицај који су на ову генерацију (као и на друге) оставили велика традиција и огромни образовни и васпитни резултати које је постизала наша Гимназија, чиме је увек подизала и нашу самосвест и осећање да ничим не смемо окрњити њену славу и достигнућа.

Отуда можда и није изненађујуће што је та генерација Женске и Мушке гимназије у Чачку за 50. годишњицу од велике матуре, 2002. године, припремила свој Споменар, а за 60. годишњицу, ове, 2012. године, и потпуну и обимну Споменицу „После шездесет година”, којој је суиздавач и Гимназија. Колико знамо, у дугој историји наше школе (која ове године слави 175 година постојања) ово је друга генерацијска споменица и добар је прилог, у ширем смислу, и историји Гимназије, а и културни допринос Чачку и српском образовању.

Др Ранко Симовић,
бивши ученик VIII² разреда Мушке гимназије,
генерација 1951/1952. године

Успомене Предрага О. Ђурчића

Ја сѝранице лисѝам. Свеѝли вечно ѝроживљено

Булаѝ Окуцава

Годинама сам водио летопис Гимназије и у њега уносио најважније податке из живота и рада школе. Летопис захтева да све буде хронолошки записано и не би требало да било шта буде изостављено. Он је историја школе, с мање поетичности и лирског обликовања. Међутим, мислим да је богатство летописа једне школе скривено и у сећањима свих њених генерација. Разговарајте с било којим учеником и видећете да сваки од њих носи део историје наше лепе школе.

Моје сећање, а сигуран сам да не могу да се ослободим улепшавања, чине само емотивни и нехронолошки исечци мога 48-годишњег боравка у Гимназији. Сећања навиру од школских дана па до оних када сам био професор.

Када се после толико година прегледају старе белешке, тешко је бити објективан. Да ли то могу да будем? Покушаћу.

Моја генерација последња је која је своје гимназијско школовање започела за време немачке окупације. Лето, 1944. година. У згради Гимназије су Немци. За време бомбардовања биле су порушене данашње учионице 37 и 38, па је настава извођена по приватним кућама.

За упис је било потребно положити пријемни испит. Ми, свршени основци четвртог разреда, полагаали смо га у тадашњој Грађанској школи (данашња Галерија „Надежда Петровић”). По доласку на испит били смо престрашени. Слушали смо да су ту врло строги професори и да је испит тешко положити. Он се састојао од два дела: најпре је обављен општи разговор са испитивачима (сећам се да смо дрхтали, скоро нисмо умели да говоримо), а потом су следили испити из српског језика и рачуна. На испиту из српског језика било је обавезно да се рецитује нека патриотска песма, следило је читање и испитивање о основним појмовима поуке о језику. Испит из

рачуна био је збуњујући, отприлике „колико су две бабе и три жабе”. Ипак, сви смо положили и стекли право да се упишемо у гимназију.

Многи важнији догађаји из живота се заборављају, али овај остаје незабораван. Уосталом, о томе сведочи и песма „Пријемни испит” нашег великог песника Александра Ристовића, бившег ученика, а касније и професора наше школе, настала педесет година после тог догађаја. С посебним пијететом према великом пријатељу и школском другу, нажалост преминулом, овде је наводим.

ПРИЈЕМНИ ИСПИТ

Када сам полагао пријемни испит за гимназију,
председник комисије ми је био
очев пријатељ, професор Милош Петровић,
српски ме је испитивала
професорка Радмила Живковић,
а рачун: професор Тодоровић.
Најпре сам рецитовао песму „Отац”,
коју сам био сâм одабрао
и која почиње овако:
„Подиге се дивља хајка против јадног српског рода...”
Све сам знао што су ме питали,
само сам био из рачуна запео,
али кад ми је пришла једна професорка из комисије,
па почела да ми шапуће и показује прстом
шта да напишем,
и најтежи задатак сам врло брзо решио.

Александар Ристовић
(Песма је објављена у збирци „Лак као перо”,
Нолит, Београд, 1988. године)

Полазак у школу праћен је великим стресовима, јер су даноноћно одјекивали звуци сирена најављујући ваздушну опасност од „савезничких авиона” који су не тако ретко, у повратку са бомбардовања Немачке, испуштали над нашом земљом „неутрошени смртоносни товар”. Настава је због тога била прекинута, а почела је тек после ослобођења Чачка, али не одмах, већ на пролеће 1945. године. Зграда Гимназије била је руинирана, школски намештај скоро уништен, па је настава, када је било лепо време, извођена под орахом у мушком дворишту (данашње велико). Било је обавезно донети столицу или шамлицу од куће. Уџбеника није било, а и свеске су биле реткост. Колико се сећам, у моме одељењу од око 42 ученика нико није имао наливперо, а и мастило се правило од мастиљаве оловке. Зато је жива реч професора била светиња.

Када је настава почела да се одвија по оспособљеним учионицама, у школу се улазило по строго утврђеном реду: први разред, други... осми. Дечаци су улазили из мушког дворишта, а девојчице на главни улаз. (Напомена: Тадашње гимназијско школовање трајало је осам година. После четвртог разреда полагала се мала матура, а после осмог велика.) Међу млађим ученицима владала је нека врста страхопоштовања према старијима, на пример, у ходнику су се склањали уза зид кад наилазе матуранти и сл. С нестрпљењем се чекало да прође мала матура, па да се постане важан као старији ђак. Можда данас изгледа смешно, али тада је то било некако важно да се решавају задаци из алгебре а не аритметике – алгебра је деловала много званичније.

Ученици нижих разреда били су организовани у пионирске организације, а свако одељење имало је свог пионирског старешину, ученика старијих разреда.

Прве године по ослобођењу први час почињао је молитвом Оченаш, а касније само часови хришћанске науке. Убрзо је овај предмет укинут.

Занимљиво је рећи како је морао да изгледа тадашњи ученик. У нижим разредима, ученици првог и другог разреда морали су бити сасвим ошишани или врло високо подшишани. О нешто дужој коси није могло бити ни речи. Дечаци су имали обавезан ђачки качкет, исти за све ученике (професор

Слободан Стефановић поклонио је свој качкет Гимназији и он је изложен у спомен-соби, учионица бр. 19). На њему је такорећи била адреса: ознака разреда римским бројевима, а одељења арапским, као и ознака гимназије – Прва, Друга. Ученици Прве мушке гимназије имали су по један ширит беле боје испред и иза ознаке разреда и одељења, а Друге – два ширита жуте боје.

Ученице Женске гимназије носиле су црне кецеље (испод колена), прописаног кроја, са избаченом белом крагном, и беретке са ознакама разреда и одељења.

Професоре смо обавезно на улици поздрављали скидањем качкета (ученице са „добар дан”), а на часовима смо такође обавезно морали да их ословљавамо са другарице/друже, без обзира на њихове године, али смо старије ипак ословљавали са госпођо/господине. Неки професори чак су захтевали да час почне са „Смрт фашизму”, на шта је бурно одјекивало: „Слобода народу”.

Владала је строга подвојеност између ученика Мушке и Женске гимназије. Сећам се добро, чак и кад смо били матуранти, за време одмора ученици су ишли у мушко (велико) двориште, а ученице у женско (мало).

Кретање ученика било је строго ограничено. Током школске године нису се смели виђати на улици после осам сати увече, а за време распуста после девет. Уколико би били виђени после тог времена, осим у изузетним случајевима, следиле су високе казне.

Приступ јавним местима био је такође забрањен. У биоскоп и позориште (у време мог гимназијског школовања Чачак је имао сјајно позориште!) ишло се само у организацији школе, а играчке су биле дозвољене недељом од три до шест сати после подне, углавном у свечаној сали Гимназије. Тада су (што је ретак случај) ученици Мушке и Женске гимназије могли да буду заједно. Филмови су били у духу времена, искључиво совјетски, као нпр. *Она брани оџаџбину*, *Зоја Комскодемјанскаја*, *Ми из Кронштајта*, а од предратних чувени Ајзенштајнов филм *Оклопњача Пољемкин*, затим *Пасџир Косија*, *Воља*, *Воља*. У позоришту су приказивани Глишићева *Погвала*, Гољев *Ревизор*, *Хасанаиница*.

С обзиром на веома ограничене могућности ђачког живота ван школе, била су нам доступна само окупљања по кућама. И сада, када размишљам о својим школским друговима, позаним нераскидивим пријатељствима, са сигурношћу тврдим да су се она рађала и учвршћивала баш на тим кућним скуповима, и није чудо што је већ тада створен интелектуални дух наше генерације. У моме одељењу било је касније 13 кумстава, а било их је доста и у другим одељењима.

Ретко је ко од нас имао радио, па смо се најчешће окупљали код другова који су га имали. Слушала се, углавном, предивна музика Радио Луксембурга, а неки шлагери из тог времена и данас радо одзвањају у ушима (певали су их Кони Френсис, Пеги Ли, Нет Кинг Кол, Лучано Тајоли).

Важно је било ићи на матине. Није било важно играње, грешило се у корацима – било је битно слушање музике и као случајно окретале су се главе кад „другарице бирају”. Матинеа су била и места будућих сентименталних веза и места за песничке инспирације сањара.

Догађаји који су се очекивали с посебним нестрпљењем били су заједнички састанци ученика Женске и Мушке гимназије на литерарним вечерима. Одржавани су у учионици у којој се данас налази кабинет за хемију. Ова учионица постала је прави књижевни клуб у коме су се развијали песнички таленти, а већ афирмисани потврђивали су своје вредности. Севале су полемичке варнице, опредељивало се за естетске критеријуме у новим књижевним путевима. О том времену пише у својој књизи *Оно време кружока* наш школски друг др Ранко Симовић, један од најактивнијих учесника тих литерарних сусрета.

Дебатни клубови, такође организовани у оквиру ваннаставне делатности, имали су више политички карактер. На њима су разматрани како актуелни, углавном политички догађаји, тако и теоријска питања из области филозофије и других друштвених наука.

Без обзира на то о каквим се сусретима радило, посебно истичем да се на њима развијао нови авангардизам, клесали се погледи на књижевност и уметност уопште, али природно је да је то време неминовно захтевало и одређено идеолошко

укалупљивање. Наставни програми, посебно из области књижевности и друштвених наука, имали су јасно идеолошко обељежје. Као професор често сам се питао шта моји ученици мисле када им кажем да се у време мога школовања није смело ни помислити на поезију Дучића, Ракића и Диса. О Јесењину је мало нас знало. Али оно што је неуништива традиција ове школе, то је дух њених професора. Иако спутани програмом, надокнађивали су нам његове недостатке смелим упутствима и препорукама за упознавање оних цивилизацијских вредности о којима нисмо ни чули. Имали смо срећу, дакле, да су нам професори својом културом били изнад садржаја програма и упућивали нас да тражимо нове лепоте и вредности у уметности и животу. Садашње генерације, то знам из свог искуства, сигурно имају неупоредиво више могућности за сазнање него моја генерација, али тврдим да смо ми можда више били упућивани (никако оспособљени) за самостално стваралачко трагање, били смо можда више упућивани на снове.

Прегледајући старе школске летописе био сам помало тужан што више пажње није посвећено екскурзијама. Оне су биле празници за ученике. У нижим разредима ишли смо до Атеничког врела или Карауле, а у вишим чак на море.

Никада нећу заборавити полазак моје генерације на море. Нека то остане само у нашим сећањима, али верујем да је тај први сусрет с морским плаветнилом оставио више трага него многи каснији и богатији сусрети с њим. Ми смо тек као ученици петог разреда Мушке гимназије први пут видели море. Полазак је био свечан, исто као и када смо полазили у седмом и осмом разреду. Цело наставничко веће било је на железничкој станици да нам пожели срећан пут.

Мала матура била је велика прекретница за даље животно опредељење. Где даље: што пре доћи до посла или наставити дуготрајно школовање? Свако од нас имао је своје идеале.

Већина нас наставила је гимназијско школовање. Виши разреди потпуно су изменили природу ученика. Осетила се нека озбиљност, почињу да се носе дугачке панталоне, нема говора о шишању до главе, нема склањања по ходницима кад наиђу матуранти. И професори у вишим разредима изгледали су нам некако другачије.

Ниво наставе био је изузетан. Није било праштања ни за најмање прекршаје, а оцена је морала бити искључиво резултат изузетног залагања ученика. Она је била неприкосновено право професора. Скоро да је била тајна за ученика. Ни на памет нам није падало да сумњамо у објективност оцењивања.

За нечим смо, ипак, жалили. У школи није било услова ни за какве спортске активности. Фискултурна сала ни изблиза није могла да пружи све оно што је програм захтевао. Када је било лепо време, на импровизованој шљунчаној стази трчало се на 60 метара, а између два штапа разапет је канап на висини од 1,20 метара за скок увис. Ипак, у мојој генерацији било је врхунских спортиста. Неколико њих били су омладински прваци Србије (неки касније и сениорски) у разним атлетским дисциплинама. Многи су били активни фудбалери и кошаркаши у клубовима „Борац” и „Железничар”, а неколико њих понело је и титуле шаховских мајстора.

Редовно пратим изузетне успехе ученика новијих генерација у свим спортским дисциплинама, што још више подиже углед школе, али остаје жаљење што је спортска дворана остала слична, уз неке измене, као у времену мога школовања. За две године школа ће прославити велики јубилеј, 175 година од свог настанка, па мислим да мора бити „награђена” спортском двораном какву заслужује, а свечаној сали (која је сада претворена у спортску) да се врати некадашњи сјај, уз један концертни клавир. Надајмо се!

По завршетку гимназијског школовања полагала се велика матура или виши течајни испит, значи, признаје се зрелост. У животу је било много испита – на студијама, државни испит, многи су похађали и магистарске и докторске студије, али слободно могу да тврдим да је ово био најозбиљнији и најтежи испит за сваког ученика гимназије.

Полагала су се најпре три писмена испита: из српског језика, страног језика (по избору) и математике. Испит је обављан у свечаној и фискултурној сали. Целокупно наставничко веће, на челу са директором и обавезним републичким инспектором, присуствује читању тема.

Ученици који су завршили осми разред са одличним успехом могли су бити ослобођени полагања усменог дела испита

ако су из два писмена задатка добили одличне оцене, а једну врло добру, или, наравно, све одличне. На усмени део упућивани су кандидати који су из сва три предмета на писменом делу добили позитивне оцене; са једном слабом оценом на писменом испиту упућивало се на поправни испит, а са две слабе оцене кандидат се одбијао на годину дана. Усмени део испита обухватао је шест предмета: српски језик, страни језик, историју, математику, физику и хемију.

И на крају, ступа се у нови живот. Полази свако у своје сневе, али дани проведени у гимназији су незаборав. Свако наше ново виђење, улазак у гимназијске учионице и после 58 година од матуре, представља ново узбуђење, нову свечаност.

Као професор, говорио сам својим ученицима: „Каква сте ви то генерација ако не сматрате да сте најбољи?” Моја генерација је најбоља. И свака гимназијска генерација је најбоља, а то је онај њен најлепши део летописа који је чини величанственом свих ових година.

ДОДАТАК

Генерација матураната Женске и Мушке гимназије из школске 1951/52. године бројила је 125 ученика. Од њих је 96 завршило факултет, 14 вишу школу, а један високу војну академију. Због разних разлога двадесет четворо није наставило или је прекинуло даље школовање. Углавном су се запослили. По завршетку студија седморо је докторирало, а четворо су били професори универзитета.

Поводом јубиларне прославе 50 година од матуре објављен је споменар генерације, јединствена књига у богатој ризници Гимназије. Он садржи имена свих матураната, професора, избор литерарних и стручних радова бивших ученика. Посебну драж чине анегдоте из ђачког живота као и „бисери из магареће клупе”.

Уместо предговора, објављена је песма др Ранка Симовића која изражава дух генерације којој припадамо, због чега је овде наводим.

Верујем да ће и у будућим бројевима „Гимназиона” бити објављивани прилози бивших ученика, што ће само богатити лепоту традиције наше школе.

ИСКОРАЦИ

*(Ода мојој генерацији матураната чачанске Гимназије
1952. године)*

Педесет лета већ је од матуре
и, ево, ту смо, кол'ко нас претече.
Пребродили смо олује и буре
да уживамо животну предвече.

Сад су нам дани дивне авантуре
које од мутне прошлости нас лече
у теснацима раскошне клисуре
где су нам слутње од излаза прече.

Сваки дан сад треба уживати споро.
Нико нас не жури, ништа нам не бране.
Сва је будућност већ у речи: скоро.
Трошићемо је шкрто, натенане.

Склоните са стаза горко и опоро
да вам више лепог на путеве стане!
Славите свитања! Добро дошла, зоро!
Осветли нам снове, помало стишане.

Ми смо од два века убирали наде,
од два миленија захватили воде.
Од принуде свак је морао да краде
горду мисао и прамен слободе.

Тако, до ове свечане параде,
из те прошлости што ни у шта оде,

сећање као драгуљ нам остаде
да нас од сваке чува непогоде.

Није било залуд, осташе плодови.
Још путеве неке чистимо од мрака.
Ми смо дарова препуни бродови
који посећују луке потомака.

На нашем стаблу виде се години
које краси бршљан од сунчевих зрака.
То су драгоцене животни кодови
и неми трагови наших искорака.

Ранко Симовић
март 2002, Амстердам

ТРЧАО ЈЕ ПОД ДРВЕЋЕМ ЛАК КАО ПЕРО

– Александар Ристовић –
(*испиринуио из сећања*)

„Опет пада снег
опет ми душа оде међ’ књиге
и анђеле.
Господе, ево поклањам ти оно
што си умислио да је твоје.”

„... Ставили сте руку на срце, време је да умрете са свим што вам припада: сенкама, петровцем, раширеним прстима; најзад са неким девичанством које и јесте да га волите, да се изгубите у плаветнилу са ког сам сишао као песник.”

Већ је прошло девет година од када је моја генерација вратила још једног свог школског друга тамо где је потребно сањати.

Александар Ристовић: за њега треба тражити реч изван речи, јер реч песника није прејака да исказе сву лепоту његове људске душе која живи својим песмама, мисли својим песмама. Његову поезију није потребно тумачити. Био би то грех. Украли бисмо јој лепоту. Њено једино тумачење је само у томе што је треба волети, јер она је и створена да се воли, и постоји да би говорила уместо њега.

„Ти поезијо говориш уместо мене”, каже песник.

Ја сам од првих написаних слова у нашем школовању живео са рађањем те поезије. Време најранијег детињства наслутило је песника:

„Имам 36 књига
имам 29 кила
и ускршње јаје да би се
у њему створио ћилибар.”

Тај свет из кога је кренуо у неиспитане путеве тајанства поезије била је једна, за мене и дан-данас, надстварна соба у

стану породице Ристовић. (Господин Ристо Ристовић, угледни професор Гимназије у Чачку, био је један од оних ретких људи наше паланке – када је у њој владао Бог Роштиљ – који је читао Дисову поезију). Та соба препуна књига изгледала ми је величанственије од сваке библиотеке. Ето једног од разлога, ето једног места да се стварају сањалице. Ту ће бити започето писање песама-романа детињства.

Сада, када по ко зна који пут преживљавам поезију свога пријатеља, другачије видим заливање цвећа, ослушкујем звук звона, чујем шум воде из ујаковог бунара; тражим кућног духа на чијим танким прстима светле јаркоцрвени нокти.

Знам – Александар је већ био песник и више од песника: био је сањалица. Просто је невероватно колико је умео да најобичнији тренутак сачува у сећању на тај начин што га је претворио у лепоту већу и од саме поезије. Умео је да величанствено сачува своје успомене:

„Ветар који је откинуо лишће
лепи га уз прозор
враћа нашим успоменама.”

За Александра је то највеће богатство које мора вечно да траје, и то лепотом коју може да створи, нека ми буде опроштено да будем личан, само песник таквог сензибилитета какав је он био. Присутности у поезији нисам био свестан док нисам прочитао песме „Вешала”, „Пријемни испит”, „Отац мог друга”. Те песме су чувари нашег детињства; оне су нас у том зачараном свету чиниле сањалицама, и не знам да ли треба да му опростим, ја то смело говорим у своје име, у име наше генерације, што је снажно утицао да нас као сањалице гони да „трчећи под дрвећем”, „лаки као перо”, увек тражимо „сунце једне сезоне”.

То је било време рађања Александрове поезије, а писање је почело у вишим разредима гимназије, у времену када смо обукли дугачке панталоне. На састанку литерарне секције „објавио” се први пут читајући приповетку „Дечаци”. Да ли је већ тада постојала визија каснијих збирки „Трчећи под дрвећем” и „Писма сањалици”? Знали смо да је та приповетка песма. Дакле, у гимназији је почело стваралаштво Александра Ристовића.

Незаборавни остају разговори о поезији, уметности, у соби с књигама породице Ристовић. За школске другове то је био прави књижевни клуб где при расправама Александар до изгарања уноси такав дух да се губило осећање стварности. Тај период није био ништа друго до зрење његове поезије. Касније сам у свакој његовој песми препознавао искрице тих младалачких сновиђења прераслих у зрелост песничких доживљаја који су тако трансформисани постали вечно трајање.

Ослобођен је полагања вишег течајног испита (популарно названог велика матура) и кренуо на студије у Београд. Наравно, на студије књижевности. Тада ће себе и званично прогласити песником, а ми смо га грдили што је на поштанском сандучету у Добрачиној улици где је становао, реч песник написао великим словом.

У Београду је тада, педесетих година, било много песника. Много знаних, више незнаних. У том свету, чинило ми се да је Аца збуњен. Ћутао је. Себе сматра песником, а не пише. Преварио сам се. Он је, заправо, ћутањем био сав предан поезији. Био је само њен. Ипак је једном у чувеној „четрдесетпетици“, слушаоници Катедре за књижевност, која је, по нашем мишљењу, у то време одређивала право на ореол песника, решио да чита своје песме. Били су те вечери, добро се сећам, присутни песници Стеван Раичковић, Васко Попа, Бранко Миљковић. Александрова поезија била је право открочење. Да ли је осим песама оставио записе о том времену – не знам. Да јесте, не претерујем ако кажем, то би била есејистика каква је ретка у нашој књижевности.

Мислим да је 15 књига његове поезије (за живота објављених) недовољно да изрази тако богату, несвакидашњу песничку душу. Песник никада не може до краја да напише своју поезију. „Ах та поезија! Само патња.“

По завршетку студија, много школских другова враћа се у свој град. Аца ради као професор књижевности у Гимназији, али, боље рећи, он на часовима не предаје књижевност – он је на њима ствара. Када је чачанска Гимназија прослављала 150 година свога постојања, симбол те прославе био је стих Александра Ристовића: „Видим врата једне школе са утиснутим пољупцима.“

Једнога дана (1970) био је уплашен. Истински уплашен. Рекао ми је да је добио позив из Београда, од издавачке куће „Нолит“, да дође и у њој ради, јер ће то бити од огромног значаја за његово даље стваралаштво, за његову афирмацију. Зову песника, а он се плаши, размишља да ли да иде! Разумео сам га, јер сам знао где су извори за његову поезију, за његово песничко надахнуће. Ипак је отишао. Био сам тужан због растанка. Знао сам да је то завршетак једног богатог заједничког живљења. Више нисам могао да послушкујем његова песничка ћутања, али сам био сигуран да је само тај урбани живот Београда могао да из њега истера сва писма сањалице, „време споменка, мајчине душице, ивањданских цветова сваке врсте, време читанчице“; да у том велеградском кошмару само светлом своје поезије може бити „лак као перо“; тај свет који, ипак, није био његов, могао је да га наљути да над његовом хипокризијом испоји сву раскош свог песничког талента.

„Не пожурј ме с песмама.“
„Писање песама и није некакав посао
Време је да се оканемо поезије.“

Али се није окануо. У том свету ће се ипак огледати неуништива дечачка нежност – чезња за својим успоменама.

„Како су смешне слике из детињства
Само један дан испуњен вама,
пријатељи мога детињства, пријатељи сањарења.“

Београд га је приморао да му се сновима супротставља.

Александар је успео, чини ми се, да у својој поезији споји два најнеспојивија елемента: чари детињства, невиност душе, унео је у свет најкомпликованијих и најинтелектуалнијих снова, да би, ипак, остао у поезији само оно што је увек био – сањар који никада неће одсањати свој сан.

„Свршено је са јахањем
Где гробар један дувајући у лампу
Долази брежуљком и ја га сачекујем.

Лаку ноћ – истина уступа место привиду
а душа се препушта старим жалостима...
Сањам Лава Толстоја
који изусте:
Александре: Ви сте.”

У поезији сваког песника постоји једна песма. За мене је то
„Одсјај”.

ОДСЈАЈ

На теби је да завршиш
оно што си започео у мађији године,
ти читаоче.

Служећи се речима свакако
и domeћући им смисао од којег су узмицале
све тежећи једном значењу.

Јер једног нема без другог,
садржај и значење садржаја
тек су предмет и његова једва уочљива сенка.

Јер оно што је било иза тебе
сад је пред тобом и оно чему си ишао у сусрет
већ поодавно ти је за леђима.

„За песника, као и за Бога, реч постаје свет.”

Као читач Александрове песме тражим смисао мађије не-
где у речи скривене. Слутићу је тамо где престаје читање, где се
песма и стварност поистовећују у једном човеку, налазим је у
силној усамљености пријатеља. Схватам њен одсјај у бићу које
је носило поезију пре говора, јер ју је морало носити у дубини
душе своје „као нераздвојни део себе, свога постојања, своје
радости, свога проклетства”.

Мађија „Одсјаја” Александровог – то је мишљење песме. (У
спомен школском другу и великом пријатељу).

МИХАИЛ СТЈЕПАНОВИЧ БОРОВСКИ

Колектив Гимназије је 1972. године организовао екскурзију у тадашњи Совјетски Савез. Предвиђено је да се посете Москва, Лењинград (данашњи Санкт Петербург), Кијев и Одеса. Скорашњим путем посебно је био одушевљен Михаил Стјепанович Боровски, професор руског језика, уверен да ће му бити остварен сан да поново буде у својој домовини, из које је, скоро као дечак, емигрирао после Октобарске револуције.

Међутим, на опште изненађење, из Совјетске амбасаде стигло је обавештење (без икаквог образложења) да се њему и његовој супрузи Марији, Мусји, не дозвољава боравак у Совјетском Савезу. И док он с нестрпљењем очекује полазак, нико од чланова колектива не усуђује се да му саопшти ту непријатну вест.

Ипак, захваљујући господину Милошу Милосављевићу, бившем ученику професора Боровског, а који је био високи функционер у Савезном извршном већу, професору Боровском и његовој супрузи био је дозвољен боравак у Совјетском Савезу.

Посебан тренутак који нас је узбудио био је када смо у Кијеву изашли из авиона. Професор Боровски је ничице легао на земљу и почео да је љуби. Разумели смо његове емоције у тим тренуцима.

Чланови колектива били су смештени у једном хотелу, пре би се могло рећи великој вили, окруженој зеленилом и удаљеној од града. Хотел није радио. У том тренутку ни ресторан није био отворен. Скоро да није било ни особља, изузев службених лица на рецепцији која су нас сместила по собама и, по програму, одмах смо изашли да сачекамо аутобус који ће нас одвести у град.

Док смо уживали у дивном парку чекајући аутобус, приметили смо да нема Боровског. Како се време поласка приближавало, забринутост је била све већа, нарочито код супруге Мусје. Нисмо знали коме да се обратимо.

Такорећи пред сам полазак, на стази парка појавио се професор Боровски, озареног лица. Уместо љутње, пребацивања, завладало је ћутање, а он се као у трансу обраћао и нама и ко зна коме речима: „А ја сам доживео оно за чим сам деценијама чезнуо.” Шта је то могао да доживи, ту где ништа није радило и није било особља? А он је само наставио: „Попио сам руски чај без шећера!” Запрепашћење и тајац. Оставили смо га у његовом испуњеном сну.

Приликом сахране професора Боровског, у ковчег је стављен грумен земље који је понео с пута својих снова.

„ОНО ВРЕМЕ КРУЖОКА“ – ПРИКАЗ КЊИГЕ У ШКОЛСКОМ ЛИСТУ „ГИМНАЗИОН“

Оно време кружока није само носталгија њихових савременика; књига дневника Ранка Симовића је сјајан, лирски надахнут документ о једном раздобљу из богате ризнице свеукупног живота чачанске Гимназије, посебно њеног литерарног стваралаштва.

Не треба посебно наглашавати да је наш град – град писаца, посебно песника, али у времену о коме говоримо, виђени чачански писци су ван свог града: Бранко В. Радичевић, Драгослав Грбић, Лека Обућина и др.

Верно записивано, *Оно време кружока* припада добу када је непосредно после Другог светског рата у српској књижевности преовладавао догматизам (с мањим изузецима), нарочито у лирској поезији: „певало“ се без правог песничког надахнућа (о хидроцентралама, радним акцијама и сл.), што је, уосталом, одговарало духу тога времена.

„Е пута
Сигма пута
Корен Бе пута
Цела шпанска географија је пред нама
А свеска је тако мала, тако скромна, жута
И у њој безброј алфа, бета, гама.“

Ко ће у овим стиховима препознати једног од наших данас виђених уметника, преводиоца светског гласа – Ивана Ивањија, који је, тада као техничар, написао ову песму под називом *Теорија бејтона*?

Да ли је „оно време кружока“ било лишено сличних песничких мотива? Није – верно записује Симовић: јављају се нови песнички кораци, на кружоцима се чита поезија новог ритма,

новог, смелог литерарног садржаја. Било је то време нових форми и песничког изражаја и време уласка једне младе авангарде у књижевност, где ће своје песничке путеве почети да крче Никола Нико Стојић, Радомир Рубаковић Рубак, Александар Аца Ристовић, Ранко Симовић, Драган Шушић Шуле, Радојко Николић, Миодраг Јаћимовић, Томица Поповић (помињем само неке).

Учионица где су одржавани литерарни састанци (данас бр. 10) била је премала да прими све заинтересоване. Треба само да погледамо индекс имена Симовићеве књиге, па ћемо се уверити у то шта су ти састанци значили за богатство у литерарном животу ученика наше школе. Те вечери су биле, у неку руку, промоција будућих писаца, што је убрзо нашло потврду у *Новом средњошколици* (штета што такав лист данас не постоји). Ранко Симовић је итекако имао слуха за све то, мада су, нажалост, многи песнички кораци из тог времена заустављени.

Књига *Оно време кружока* на изузетан начин бележи атмосферу на тим вечерима. Дискусија се често претварала у буру различитих мишљења. Пламтеле су искре нових идеја, осуђивано је оно што није сматрано вредним. Тон тим састанцима давали су својом бриљантном говорном културом Срећко Станић Питагора, Јован Јово Шекељић, Јелена Јаковљева, Владан Василијевић, Александар Лале Јовановић.

Међутим, те вечери, како је с много тоpline бележио Ранко Симовић, имале су и још један леп, емотиван доживљај осим, наравно, бурног литерарног. Ти скупови били су ретка могућност да на њима заједно буду ученици Женске и Мушке гимназије (како то анахроно звучи данашњим генерацијама ученика).

Био би грех не поменути с каквим пијететом Ранко Симовић бележи утиске о професорима који су помагали и улепшавали рад литерарних кружока. То се пре свега односи на Наду Арсенијевић, Миодрага Мика Јованчевића и Милорада Најдановића Најдана.

Савременик сам свих ових збивања па сам се помало плашио да их дух времена (што је, донекле, и природно) није мало улепшао, али тврдим да је у овој књизи истина о људима и

догађајима потпуно сачувана. Ништа није пропуштено да се забележи, све је дивно у њој записано.

Читавој књизи тон дају уводне белешке, нарочито онај део у коме Симовић каже да није намера „да се оживе ондашњи или изазову садашњи антагонизми”. Права вредност записа је у томе што у њима нема ни трунке горчине према онима који су могли да изазову ауторову љутњу, па чак и увреду.

Књига задржава патину не само тиме што је у њој оживљено дивно време наших младалачких заноса, већ и што је објављена ондашњим језиком и правописом, без икакве лектуре и коректуре нашег савременог књижевног језика. Мислим да у тој архаичности још више оживљава њена лепота.

Ову књигу, иако она то у суштини јесте, не би требало третирати само као хронолошко бележење догађаја и утисака, већ и као вредно уметничко дело књижевно-епистоларног карактера које попуњава празнину у Летопису чачанске Гимназије.

Предраг О. Ђурчић, професор,
бивши ученик VIIIз разреда Мушке гимназије,
генерација 1951/1952. године

Успомене разних генерација

Седамдесетогодишњи Василије Пантовић који је чачанску Гимназију завршио 1959. године, показује ми своју књигу из латинског језика, коју још увек чува из школских дана, и уз шале али и по коју озбиљну похвалу препричава део живота који је у овој школи проводио. Прича нам о занимљивим догађајима којих је успео да се сети, као и неким главним карактеристикама „младог доба” ове школе.

„Постојао је посебан мушки и женски део школе. Један део зграде био је за девојке и потпуно изолован од другог, у ком су били само дечаџи. Самим тим, гимназијалцима и гимназијалкама није било дозвољено да се мешају једни са другима, што је данас незамисливо и неизводљиво.” Сви ми момци смо имали качкете, присећа се Васо, „на којима је био амблем школе и великим цифрама исписано одељење. Били смо обавезни да их носимо у свако доба, а не само за време наставе.” Уз смех додаје и то да су служили и као обележје које је помагало у хватању починитеља неког несташлука. „Али... били смо сви дисциплиновани. Узорни и вредни ђаци. Морало се. И професори су били строги и захтевни. А оне мало слободније хулигане лечили су батинама. Сада правимо доста шала на рачун тога.” – Ма шала је сада, тада беше најважније на свету!, додала сам на његову изјаву, а он је уз осмех прихватио.

Од њега сазнајем и да су се учионице грејале свака посебно, на пећи које су професори често ложили у току часа, увек негодојући због тога што то није њихов посао. Ђаци су се родитељима и друговима могли јавити само преко писама, а овај начин био је једини могућ и за изјављивање љубави. Прилично авантуристички начин живота за неког данашњег тинејџера.

Године су пролазиле, кроз чачанску Гимназију продефиловале су многе генерације. И сама школа се мењала: професори,

директори, школска имовина, па тако и читав режим рада. О правилима којима су морали да подлежу ученици који су се у овој школи школовали 70-их година, причаће нам још једна бивша гимназијалка, Милица Трифуновић. Она из ђачког периода носи најлепше успомене. „Униформа су и тада биле обавезне. За девојке сукње до колена, дискретне, неупадљиве, за момке испеглане блузе са амблемом школе”. То је била прва ствар које се сетила, а тада се знало за строге критеријуме у понашању. Наравно, на шминку, дуге и упадљиво лакиране нокте тадашње ученице нису смеле ни да помишљају. „Било је проверавања” каже Милица, „директорка, тада веома строга, имала је обичај да стане на главна улазна врата и проверава ученике. Свако ко би у било каквом смислу кршио правила понашања, био је одстрањен и као ‚надокнаду‘ добијао неоправдане изостанке. Проверавана је униформа, нокти, књиге, изостанци, понашање и томе сличне ствари”.

Глобализација је узимала све више маха, а савремено доба под њеним утицајем доносило нове културе. Хиљаду деветсто деведесет трећа је година. Гимназија већ може да се похвали са 156 година старости. Ученици већ тада похађају школу у опуштенијој атмосфери, али и та ‚опуштеност‘ је била у границама нормале. Гимназијалцима је дозвољено да се облаче по својој жељи, уколико са листе за облачење за време наставе избаце провокативну одећу упадљивих боја и кројева, што је и нормално. Више о гимназији 90-тих, која тада доста личи на нашу данашњу, причала нам је Ана Ђерић, сада већ пословна и образована жена. Када је она била првак, почело је са штрајковима, који су и обележили те године. Ана ми прича: „Часови на пола сата. Тако читаве године”, а при том не крије да то ђацима никако није сметало. Наиме, ово је било нешто што се њима јако свиђало: „За нас, било супер. Време наставе уместо шест, само четири сата. Имали смо времена за све, и да искрено кажем, то је идеално време трајања једног часа.” Наравно, смех је био неизбежан, а на рачун тога било је и доста шала. Када сам је питала како су она и њени вршњаци проводили дане ван (скраћене) наставе, свидео ми се њен одговор. „Имали смо честе игранке у Гимназији, сваког петка. Ту нам је било лепо јер нисмо били потпуно ограничени као у ранијим

годинама, већ смо могли добро да се проведемо и прекршимо по које правило.”

Ова иста школа и данас постоји. И данас подучава многе јаке и добре ђаке, који одавде оду, заврше факултете и започну свој живот у свету одраслих. Многи оду и даље, у Европу, у свет, јер им се расплет не чека овде, у овој земљи која све мање брине о очувању квалитетног школства и правих вредности уопште. Велики и познати доктори, професори и многи други који се баве свим занимањима ове немирне и свим и свачим пребукиране данашњице, поносно могу да кажу да су стицање образовања започели у клупама чачанске Гимназије. Много је таквих, а сви радимо на томе да нас буде још више. Пуно је фактора у игри да помогнемо својој држави и покажемо јој колико добрим школством располаже, али ни наша воља није спорна.

Када погледамо колико се време променило и подлегло утицајима савремене технологије, нама, генерацијама Google-а, тешко је разумети да људима некада на располагању нису биле све ове технолошке справе, а да су они, ипак, завршавали високе школе, носећи са се строгом дисциплином и правилима понашања. На био који начин да приступимо овој ситуацији, закључак је лако извести. Како свет напредује, време доноси нове законе, напретке, нови живот и нове људе, свет у коме живимо се мења, и увек ће се мањати. Али чињеница је да ће оних који теже остварењу својих циљева и неговању правих вредности увек бити!

Наталија Гавриловић

Из романа Душка Јевтовића „Унутрашњи видици“

Када је у гимназији једна Видакова другарица говорила о футуризму, професор ју је упитао како се звао оснивач тог књижевног правца?

„Марионети“ несигурно је одговорила ученица.

„Погрешно, мада приближно“ коментарисао је професор. „Звао се Маринети, али незнатном променом имена, додавањем у средину једног „о“ ти си горопадног Маринетија, који је грмео на трибинама и књижевним вечерима, претворила у марионету, лутку без сопствене воље, снаге и покрета, којој глас и покрете позајмљује неко други.“

Заиста, животни пут многих људи креће се од Маринетија ка Марионетију. Али, ако схвате да то није пут него ћорсокак, Бог ће им помоћи да промене правац и крену к Њему.

*

Професор књижевности у чачанској гимназији, Валовић, умео је да им пренесе одушевљење за књижевност. Пун заноса говорио им је о некој теми, рецитовао је стихове као најбољи глумац, али није глумио већ је искрено веровао у оно што им је предавао покушавајући да их уздигне до лепоте и смисла живота. Тако је лепота књижевности почела да осваја Видака, улазећи у њега као гутљаји воде у жедно грло.

*

Под утицајем професора Валовића који је одржао надахнуто предавање о Бодлеру, Видак је почео да чита његове песме. Али заволео га је тек кад га је препознао у себи, кад је осетио да Бодлерови стихови изражавају његова, Видакова, осећања.

Равнодушно је прелиставао књигу Бодлерових изабраних песама док није прочитао стихове (у преводу Бранимира Живоновића):

„Реци ми, да л ти срце одлети кад, Агато,
из црног океана прљавог овог града
ка другом океану што блиста као злато
и где прозрачност чиста ко девичанство влада?
Реци ми, да л ти срце одлети кад, Агато?”

Одједном се све у њему усправило, једро душе се напело као под налетом ветра и пренело га у свет поезије, који од тада неће напуштати.

Осетио је да песник њега, Видака, пита „да ли му срце одлети кад из црног океана прљавог овог града”? О, да, лети, лети му срце из ропства, из тела, из црног океана на чијем дну тавори „ка другом океану што блиста као злато”, том океану могуће љубави „где све што заволимо и вреди да се воли”, како се даље у истој песми каже. А срж је да не заволимо лажне идоле, да се не заљубимо у златно теле, јер тада расипамо наше снаге узалуд, у погрешном правцу, на путу за пакао на коме се наше снаге распадају остављајући нас беспомоћне. Промашени живот је – служење златном телету, и душе створене за велика дела, којима би се обогатиле вратиле својој Творцу, леже као увело лишће отпало од дрвета живота.

Песма „Наличја” (“Reversibilite”), у преводу Николе Бертолина, почиње стихом: „Анђеле радости да ли знаш за тугу?”

Заиста, може ли постојати радост која не зна за своју супротност, за тугу која је њено тамно подземље, њен темељ? Без свести о постојању туге, радост је окрњена и себична, налик садизму.

„Анђеле пун доброте, знаш ли за мржњу жарку,
за песнице стиснуте у мраку, сузе жучи,
за освету која нас пакленом знању учи
док је све наше биће не призна за владарку?
Анђеле пун доброте, знаш ли за мржњу жарку?”

Доброта мора познавати осећања гнева и мржње, тескобу у којој душа пати као у кавезу; она не може бити доброта без сажаљења и милосрђа, доброта је празна ако не опрашта и не помаже, а она то не може ако не зна за патњу мржње у тамници зла из кога не види излаза, јер излаз и излечење нуде управо врата која отвара доброта. Доброта без тих знања је у ствари прерушена злоба, равнодушност која се маскира исплатама новчане помоћи и „добротворним прилозима”.

*

Разредни старешина Валовић је покушавао да ученике научи да мисле „својом главом” и изграде став према појавама у друштву. Зато је предложио да се на часовима разредног старешине, који су се одржавали једном недељно, разговара о темама које занимају ученике, тако што би један од ученика, који би се сам пријавио, одржао предавање о нечему по сопственом избору, о чему би се претходно припремио, а остали ученици би се затим укључили у расправу постављајући питања и изражавајући своје мишљење.

Прва тема коју су „обрадили” била је о рок групи Криденс клирвотер ривајвал (Creedence Clearwater Revival), са чијим су се опусом упознали. Жаре, који је популарне Криденсе сматрао најбољом групом, одржао је незаборавно предавање о настанку групе, првим плочама, посебно се задржавајући на најважнијем члану Џону Фогертију, гитаристи и певачу, који је написао текст и музику за скоро све њихове песме. На грамофону су саслушали неколико песама, као примере музике Криденса: „Поносна Мери”, „Излазак крњег месеца”, „Да ли сте икад видели кишу”, „Доле на углу”, „Путујући оркестар”, „Сузи Кју”... Али, наравно, никакве дискусије није било јер су ђаци поскакивали у клупама слушајући песме, а разредни старешина је стрпљиво седео за катедром пратећи предавање загонетно се осмехујући.

Следеће недеље су се упознали са остварењима групе Дип парпл (Deep Purple), затим са Ролингстонсима и таман кад је Видак хтео да се пријави да говори о групи Ти рекс, наставник Валовић се успротивио: „Па имате ли ви нека друга

интересовања осим за популарну музику!?! Нема сврхе да и даље одржавамо овакве часове!” И тако се слушање музике на часовима разредног старешине завршило.

*

Уочивши чим је ушао да Снежана Перовић није уплела косу у реп, строго је погледавши, наставник Валовић јој се обратио:

„Снежана, видим расплела си косе! Хајде, реци нам шта знаш о античким мотивима у поезији Војислава Илића?”

И пошто је она одговарала туц, муц, дао јој је јединицу, а она је од тада увек уредно везивала косу.

*

Да хрче док спава Видак је сазнао у Дубровнику, за време ђачке екскурзије. У почетку није веровао, сматрао је да су се другови договорили да га убеде у нешто што не постоји, да га, једноставно, зафркавају. Али кад је то потврдио и професор Валовић, скоро да је поверовао и уплашио се. „Ко зна шта још о себи не знам!?” помислио је.

Имао је 17 година и никад му нико није скренуо пажњу да хрче. Мислио је да је то „привилегија” старијих, људи средњих година и сматрао је да он, Видак, спава нечујно. У кући у Чачку је спавао сам у соби на спрату, одвојен ходником од других соба, па нико није ни могао да га чује да хрче, ако то чини. А на екскурзији, у Дубровнику, спавали су њих седморо дечака и разредни старешина, осми, у истој соби, на четири кревета на спрат, и ујутру су другови почели да га оптужују да од његовог хркања нису могли да спавају.

„Хрчеш и то веома гласно” убеђивао га је наставник. „Мора да ти нешто смета да нормално дишеш!”

„Због девијације у носу, једна ноздрва ми је запушена” признао је Видак.

„То све објашњава” сад су се већ шалили и другови.

Као и увек кад више особа спава у једној соби, у Видаковом детињству на душецима на поду а сада на уздигнутим лежајима „небу под облаке”, разговара се до добуко у ноћ. И они су током претходне ноћи разговарали о свему и свачему. У мраку

би сваки час букнуо смех озаривши их као светлост, реметећи сан. Видак је упадицама и примедбама доприносио општем расположењу.

„Ти си као „Онај иза каце” у причама о Симеуну Ђаку Петра Кочића” казао је разредни старешина Видаку. „Таман кад разговор замре и почнемо да дремамо, гукнеш нешто и тргнеш нас из дремежа.” Видак је ипак заспао међу првима, а затим је својим хркањем сметао онима који нису били те среће да утону у сан пре њега.

Током шетње по Дубровнику Видака су копкале речи „Онај иза каце” којима га је окарактерисао разредни старешина. У причама о Симеуну Ђаку једна личност, из мрака, повремено изражава неверицу у оно што Симеун Ђак прича људима окупљеним око казана с ракијом, опомињући га да се држи истине, не дозвољавајући му да се разбукти у лажи. Тај иза каце је нека врста савести, копча која Симеуна Ђака повезује са стварношћу, од које узалуд покушава да побегне. Заиста, Видак је морао да призна да „Онај иза каце” много подсећа на њега. Није био разметљив и није волео да буде истурен. Повеученост га је држала у сенци а стварност га је пратила на свим путовањима у свет маште и сна, опомињући га да се не разбукти и не изгори. У животној игри више је био посматрач него учесник, стајао је са стране не препуштајући јој се. То га је чувало да се не опрља али га је спречавало да се оствари. На забави у школи, када су се скоро сви ђаци ухватили за руке и заиграли коло, наставник математике је шаљиво саветовао Видака који се предомишљао да ли да заигра или не: „Ухвати се у коло, јер ако сада то пропустиш, касније ћеш све теже моћи да уђеш!”

За време ђачке екскурзије у Дубровнику Видак се први пут напио. Шетајући са разредним старешином, увече, Видак и свих шест другова из одељења сели су у ресторан под ведрим небом, у главној дубровачкој улици. Спојили су два стола и наручили по чашу црног вина. Причали су и пијуцкали посматрајући пролазнице.

„Момци, хоћемо ли још по једну чашу?” предложио је разредни старешина када су сви попили своје вино.

Сложили су се.

Пијући другу чашу вина Видак је почео да осећа вртоглавицу. Нагло је постао уморан и поспан а било је десет сати и тек су намеравали да лутају по граду, када се отарасе разредног старешине.

„Е, момци, ја ћу сада да идем да спавам, а ви како хоћете!” предложио је разредни старешина када су попили и другу чашу вина. Сви дечаци, очигледно поспани као и Видак, ћутке су пошли за разредним старешином назад у конак и већ у пола једанаест сви су блажено спавали.

У зрелим годинама Видак је схватио мудрост поступка разредног старешине. Дечаци жељни доказивања мирно су спавали већ у првим вечерњим сатима да би јутро почели одморни и отворени за нове утиске и сазнања.

*

Видак је прочитавши „Процес” живео прожет јасноћом поруке овог Кафкиног дела. Јозеф К је крив, као што смо криви сви ми, пали, грешни људи. Суд у „Процесу”, смештен у скупчену поткровљу (као судови удруженог рада) или на степеништу, али увек на месту на коме је Јозеф К, јесте људска савест. Од тог суда не можемо побећи, ни од осећања кривице, чак и онда кад по закону нисмо криви. Јозефу К је до ослобађајуће пресуде недостајао један корак, покајање. Али он му се приближио тек на крају, кад је било касно. Могућност покајања наговештена је у завршним речима: „чинило му се да ће га стид надживети”.

Стид је почетак кајања.

Разредни старешина Валовић, знао је да каже ученику после неког погрешног одговора или обесног несташлука:

„Можеш ли бар да поцрвениш!”

И ученици су разумели да црвенети због лошег поступка значи да још имамо невиности која се руменилом испољава, да у нама има снаге која нас може препородити.

Сећања на професора Милована – Мињу Урошевића

Професор Миња Урошевић био је диван човек, пун љубави према својим ђацима. Траг те љубави остао је и у његовим песмама посвећеним одељењима којима је предавао. Позната је Мињина „Балада о мињонима“:

О, нека ђаво носи четврто девет
и директора,
који ми црн комад стави у торбу,
кад ми ово одељење додели,
да водим са њим
неравноправну борбу.

Ја, ђачким бургијама слабо вичан,
плаћам доброты високу цену:
личим на Сизифа, којег су
богови проклели,
да ваља уз брдо тешку стену.

Када Морган не уме да нађе одељење
десет дана,
а ствар представи као да сам
ја за то кривац,
осетим лепо, како ми заигра
тридесет година миран живац.

Па када Пика заподене са Дикићем
разговоре дуже од хиљаду и једне ноћи,
запита се: „Да ли ће сунце синнути?
Да ли ће крај бескрајног часа доћи?“

Онда штафетну палицу преузимају
Боба и Миленце,
па наставе приче лаке и свађе тешке,
а мени дође да одем у Недођију,
у Тунгузију земљу пешке.

И газе, газе срце моје,
у сто дана направе изостанака двеста,
лекари због њих прековремено раде,
а у фудбалу освајају прва места.

Тешим се да смо и ми несташни били
и у школу уместо домаћег доносили
свраку птицу,
али је тешко, тешко обликовати масу
која не зна ни латиницу, ни ћирилицу.

Али не могу, ипак, да сакријем,
да волим ову дерлад као децу своју,
волим их као шах и као књигу,
као колега Ђуре „Звезду” своју.
А никако ми није јасно,
како постадоше директорови љубимци,
моји се мангупи котирају код Вапе,
као „Борчеви” првотимци.

Много ће воде Моравом протећи,
док се не појаве нове Мирјана и Љиљана,
два блистава ђака;
њихова се мудрост може мерити једино
са фанатичним другарством дечака.

Жељно очекујући да се ослободите гимназије,
са својим заблудама и истинама,
ви носите у свет део нас, професора,
а остављате део себе у нама.

Збогом, четврто девет.
Нека у вама за гимназију и разредног
макар мало љубави тиња,
срешћемо се на улици, у животу,
надам се да за мнош
нећете викати: „Миња!”

О, четврто девет,
задајем вам животни задатак,
протумачите ми мисао Достојевског:
„Ја сам добар и то је мој највећи недостатак”.

Када сузе почну да вас киње,
живот више неће бити цвеће,
ви ћете се пожелети Миње,
али Миње нигде бити неће.

Драги професор Миња је написао и песму „Како гледам на IV1”:

Једва чекам да година прође,
да доживим и ја нешто ново,
да мирније одељење дође
него што је неозбиљно ово.

Девојчице, 26 их има,
огледалца, стотина на броју,
а чешљева – по свим угловима,
турпијице за нокте по кроју.

Да не беше Весне и Верице,
били би ми трновити путе,
једна од њих духовито прича,
друга врло духовито ћути.

Ценим много и Ану и Наду
што се игра игре с крпицама,

тајанствену и уредну Наду,
матуранта с белим машиницама.

А дечаци, то је друштво фино,
седморица, не знаш ко је бољи,
више воле од учења вино,
професори нису им по вољи.

Ја какви су Грбо и Микица,
не очекуј од њих вредна дела,
код прозивке да им видиш лица,
знају српски колко Маријела.

Учио сам, али никог нисам
ко Љубишу, моју горку срећу,
с књигом никад није био присан,
има косу и од Весне већу.

Учио сам, ал учио нисам,
као дику Миленковић Мику,
који јунак милост не имаде,
боље лармат и од Дуле знаде.

Има код њих и великих дела,
та дружина једном је извела
подвиг какав нико изво није:
сви побегли с часа историје.

Беху једном овакве прилике:
на писменом из математике,
цедуљице лете тамо – амо,
а професор, сви га добро знамо,
он не хаје низашта на свету,
већ цедуље лови још у лету.
Кад прочита на једној поруку,
он пожелe утећи из школе:
„1:0 за мене – Ваш Ноле”.

А и профа шеретлуке знаде,
и он коња за трку имаде,
зграби дневник, мало се намрачи,
па на 1:1 изједначи.

А сад збогом, четврти једини,
уживали у дану ведроме,
памтимо се само по доброме,
збогом цвете седамдесет пете!

*Забележила Иванка Танкосић, бивша ученица и садашња
професорка чачанске Гимназије.*

ШАЉИВА ИСТОРИЈА ШКОЛЕ

Михаило Симић: Из књиге „Чачак и Чачани некад“

КО ЈЕ ОВДЕ ВО?

Следећи догађај који се збио у кући у Синђелићевој улици препричавао ми је ко зна колико пута Чачанин Милош Раденковић звани Ђилаш, дугогодишњи железнички чиновник у Драгобраћи и Книћу.

Отац Милоша Ђилаша, како су га сви звали, био је сиромашан чачански баштован који је носио надимак Ђилаш по називу коњчета које је окретало долап. Тај надимак је Милош наследио од оца. Милош је био бистро дете и лош ђак. Ипак, некако је котрљао. Тако се докотрљао до петог разреда гимназије. И све би било, можда, добро да није себи увртео у главу како му је просто мука кад види Латинца, старог професора латинског језика, који је имао такав надимак. Због тога је Ђилаш стално бежао са часова латинског. И кад би професор питао који ђак не присуствује часу да би то уписао у дневник, увек је ту било Милошево име. Више га нису помињали именом и презименом већ само надимком – Ђилаш. (Ђилаш је успевао да оправда изостанке.) Међутим, једног дана дође Ђилаш са одлуком да одседи претпоследњи час, а да са последњег који је био латински, побегне. Али на претпоследњи час дође – Латинац! Шта је било? Наставника предмета за претпоследњи час није било, био се изненада разболео, па је Латинац дошао на овај час као замена, а доћи ће и на следећи како је предвиђено. И како је ушао приметио је ново лице у разреду (он Ђилаша дотле није ни видео), па проуњка својим карактеристичним гласом: „Ти си сигурно, Ђилаш... Деде, деде изађи!“ Ђилаш поче лењо да се извлачи из клупе и само што је коракнуо, а професор ће „Књигу, књигу понеси!“ Наравно, Ђилаш није имао књигу, зграби ону испред ученика поред кога се нашао и крете ка табли као да иде на губилиште.

– Деде, читај! – шкрипао је професор кад се Ћилаш нађе пред њим, па му рече коју страну да отвори.

Ћилаш мирно отвори књигу, пронађе страницу и гледао је у њу без речи.

– Читај, читај - већ је сипљиво сиктао професор.

Тишина.

– Знаш ли речи? (Без одговора.) Превод? (Ћилаш се не оглашава.) Знаш ли конјугације? (Ни речи.) Деклинације? (Ни гласа.)

Професора као да спаде бела пена:

– И во кад прође поред вола каже „Му!” – гушио се професор.

– Муу! – рикну Ћилаш колико га је грло носило и разред пуче од смеха.

Стари професор је дрхтао као прут.

– Марш, стоко, напоље!... Није ми то што си ти испао во, него...

Наравно, догађај је зачас пројурио Чачком. Стигао је и до мог оца. И сви су се грохотом смејали.

А онда је мој отац нашао пута и начина да му доведу Ћилаша у канцеларију. (Он је увек имао поред себе једног-два сиромашна ђака – добрих ученика које је на овај или онај начин помагао). И пошто је поразговарао са Ћилашом и утврдио да је бистар дечко, па од њега извукао обећање да ће учити, ступио је у контакт са професорима. Било је ту и потезања још и других веза. Свега је било и све се завршило јединицом из владања. Ћилаш је сад својски учио, мој отац је платио једном студенту да му помогне да обради раније пређено градиво и све се окончало како треба. За све то време Ћилаш је имао само једну обавезу: после часова морао је да дође код мог оца у канцеларију и да му каже шта је било у школи, а онда да оде нашој кући да руча и да затим иде својој и да учи.

ЗАБОРАВНОСТ

Тихомир Недељковић Чађо био је 1930. године ученик шестог разреда чачанске гимназије. Једног дана је са још три друга, идући од бедема, ушао у Пашићеву улицу. Та тројица су пушила. Чађо је био непушач. Одједном – Цврле! Драгослав Митровић, професор и познат по строгости. И како спазише професора она три пушача збрисаше као вихор. Чађо није покушао да бежи. Зашто би кад не пуши? Цврле му приђе:

– Како се зову они – пита професор и показа главом у правцу којим су пушачи нестали.

Чађо збуњено гледа и муцаво одговара:

– Не знам.

– Како не знаш кад сте били заједно?!

– Верујте – објашњава Чађо – толико сам се уплашио да сам заборавио. Гледа Чађо у професора најнаивнијим погледом, а лаже.

– Како заборавио?! – љутито пита професор.

– Тако – цеди Чађо кроз зубе – уплашио сам се.

– Видећеш ти већ – закључује разговор професор. – Ово ћу пријавити и господину директору.

Чађо беспомоћно слеже раменима.

Шта је професор Митровић сутра изјутра рекао директору Чађо није знао, али му је у гимназијском ходнику Фердо Секованић, који је предавао гимнастику, рекао у пролазу: – Ништа не признај!

Брат Фердо, како су га сви звали, јер је водио врло успешно чачанску соколану, помагао је у свему ученику, одличном вежбачу и спортисти уопште.

Чађо је већ био одлучио да се држи оног „Заборавио сам!”, па шта буде.

Убрзо је био пред директором. И разговарао као са професором Митровићем. Само, сад је још опасније. Директор му не верује да је заборавио. Ако остане при томе, Чађо ће бити искључен из гимназије. То му је и речено. А онда су се, свакако, умешали и остали професори и посебно професор певања Холочек који је био диригент и ђачком хору и ђачком оркестру. Он је био јасан.

– Ако Недељковић буде искључен, ја распуштам оркестар. Он ми свира прву виолину. Без њега не могу!

И све се завршило тако што је наставнички савет стао на становиште да је Чађо од страха заборавио имена пушача.

ИЗ БЕЛЕЖНИЦЕ МИОДРАГА ЈАЋИМОВИЋА

Пред долазак наставника на час историје, у одељењу су приређиване бурне овације са скандирањем и избацивањем револуционарних парола. Тамбурица је чинила своје. Ђаци су играли и веселили се. Играно је и партизанско коло. А професор Ристо Ристовић, улазећи у одељење, нашао је ђаке у весељу. Одмах се јавио ученик Владан Бошковић, који жели да поправи двојку:

– Господине, молим да одговарам.

Професор Р. Ристовић: Чекај ме бре, дијете, да се освестим.

*

А Владан Бошковић одговара историју: Јаничари су отишли код Азамана Огулина и у Београдском пашалуку су извршене форме. Власт су узеле четири кабадахије, и то Кадија, Алија и Кучук Аганлија.

*

Новица Јаковљевић: Ако пиле не може само да прокљуви јајце, онда оно мора да липше.

*

Крста Поповић: Вашингтон се налази, бре људи, у Њујорку. Зар то не знате?

*

Јовић Милорадовић: Цесарец је био под утицајем великог књижевника Бетовена. Алекса Шантић је познати словеначки писац, не него хрватски, односно босански, тј. српски, наиме херцеговачки. Рођен је у Марибору, описао је живот

хрватског народа јер је живео у Мостару и у Загребу, а умро у Београду.

*

М. Јаћимовић: Река Черна носи велику количину воденог талога и тако је постало језеро Адакале.

*

Вел. Николић: Елегантна жена је као лепа ружа која свакој муштерији да по један листић, а своме мужу шипак.

*

Р. Стефановић: Ове динарске планине су се у старо време побиле и тако Проклетије одступају од динарских планина.

*

Проф. Вл. Кнежевић: Јесте ли имали физику у петак?

К. Поповић: Нисмо, јер смо ишли на демонстрације поводом Петог конгреса омладине.

*

Проф. В. Кнежевић: Овај Јаков Петровић ме често изненадио са писменим из хемије. Богами, вреди ово четири.

Ј. Петровић: Него шта, шта си мислио, немој да устежеш, рољни четворку.

*

Наст. Д. Благојевић: Ко поставља стрељачко одељење?

Вел. Николић, јавља се: Услед развитка производних снага и продукционих односа, још при крају првобитне заједнице дошло је међу народом до трвења. Са материјалистичке тачке гледишта, рат је међу капиталистима неизбежан и зато они постављају стрељачко одељење у одбрани да би једни одржали своје позиције и упућују извиђаче.

*

Проф. П. Васић: Ко представља код нас националне мањине?

Цв. Јовановић: Националне мањине су усташе, Шиптари и други.

*

Љ. Јовановић: Госпођо, пшенице је у предратној Југославији било само за панаије и погаче.

*

Цв. Јовановић: Велики наш научник Карл Енгелс.

*

Др. Симовић: Ако данас погледамо нашу технику, механику, видећемо да сви то телевизија, радар, атомска енергија, све је то било везано са тешкоћама, успело да реши као велики научници, књижевници. Сада у нашој држави, наш народ је имао велике потешкоће, да ли ћемо успети. Ми у нашој историји имамо масу примера људи који су се борили за своје начело, тј. Шантић, Цанкар, Абрашевић, Туцовић. (Одломак из писменог рада).

*

Цв. Јовановић: Горан описује како су усташе мучени и како су усташе извадили очи једном слијепцу. Усташе су нарочито мучили усташе.

*

Дир. Д. Петровић: Добри сте ви, видим ја само како је у учионици намештај упропашћен.

Н. Јаковљевић: Вала, господине, ја кад би положио матуру, купио бих сву спрему за учионицу.

*

Наст. Д. Благојевић: Како гласи знак за наилазак непријатеља?

Р. Николић: Подићи капу увис.

*

Проф. Р. Ристовић позвао је једног ђака и пошто је ђак одговарао, хоће да прозове другог.

Љ. Јовановић: Не вреди Вам, господине, ништа, хоће да звони.

Проф. Р. Ристовић: Колико још?

Љ. Јовановић: Још десет минута.

*

Вл. Бошковић: Наша храбра Комунистичка партија објавила је рат и мобилисала све људе у борбу против Немаца. Шестог априла Југославију су прегазили, али нису њене народе. Народ се дигло и истерао Немце са Комунистичком партијом.

*

К. Поповић: Ђурађ Бранковић је водио храт (казао за 4,5 минута 55 пута *овај*).

*

Т. Поповић: У овај део Билеће пренета је тешка индустрија. Тузлански басен угља... овај област је... тј. тај област.

*

В. Милекић: Устанак је избио у Словенији у околини Вардара.

*

М. Тодоровић: Ламарк је важан зато што је он све биљке поделио на кичмењаке и бескичмењаке.

*

Н. Јаковљевић: За време Првог светског рата у Шумадији су посекали шуму. Сву су шуму секли Турци за изградњу железнице.

*

Бр. Обрадовић: Бора Станковић описује пећ, тепсије, чанкове итд. Главни делови „Коштане” су оно у авлији и оно у соби на кревету.

*

Проф. М. Јованчевић: Шта је са овим Љубодрагом Јаћимовићем?

Љ. Јаћимовић: Развио му се пупак.

*

Проф. В. Рабреновић: Опште, чим чујем твој глас, одмах ме заболи глава (Новици Јаковљевићу).

*

М. Илић: Знате, госпођо, оваква је моја ствар.

Проф. Љ. Надворник: Ух, нећу да видим ту твоју ствар.

*

Проф. В. Кнежевић: Што ти, Миленковићу, ниси био на првом часу?

Ж. Миленковић: Господине, ја закључавам врата и стављам кључ на сто, па мачка намирисала кључ и пошто се с њим играла, затурила га. Док сам га ја нашао, већ је било доцкан да стигнем, а имам и шипове на прозорима па нисам могао да се провучем.

*

Проф. В. Рабреновић: Опште, дефакто, ови Бошковић Радован зна математику, али не зна, опште, писат. Ти треба да идеш у инвалиде јер не знаш писат.

*

Пр. Маслаћевић: Ја кад хоћу да добијем ватру, само поједем жив компир и да видиш...

Проф. М. Јањић: Прави си ти компир.

*

М. Нешовић: 7. јула пукнуо је народни устанак у Белој Цркви и ту видимо прву пушку.

*

Проф. В. Кнежевић: Што си ти, Јакове, донео свиралу у школу? Она се не носи у школу.

Ј. Петровић: Ма знаш, господине, овај, данас имамо физику, па, овај, знаш, господине, ми учимо свирале, па да практично то покажем и зато сам донео једнорупу свиралу.

*

Проф. В. Кнежевић: У суботу да дођете на преглед у амбуланту у пола осам.

Ж. Миленковић: Шта ће, господине, онај ко буде тај дан болестан?

Проф. В. Кнежевић: Магарчино једна, па ваљда који је болестан пре ће доћи у амбуланту. Знам ја тебе кад си још причао о масном кључу и немирној мачки.

*

М. Ниџовић: Хидростатичке теразије се састоје из ногара и два таста.

*

Бр. Грујанац: Прежихов Воранц је свако јутро ишао на пашу.

Драгош Симовић: Одломак из његове песме: „Моја душо чврста, чврста као гранитна стијена, аој, лоло, ко те не би воло, тај би се разболело”.

*

Проф. В. Рабреновић говори Ж. Лазаревићу: „Опште, на часну ријеч, опште, дефакт је неписмено, ја ћу те, нема значаја, пропитати све градиво па да иш како ћу ја тебе задати бургије, опште, па да видимо како ћеш. Дед сад, то је, нема значаја, на-карадно. Знам ја где ти пуцаш, опште на политику да добијеш тројку, али видићемо ми, ја знам да су твоји били четници,

па дед сад, дед ако можеш. Ми се Црногорци не плашимо ни артиљерије, ни бомби. Знај, опште.

*

Проф. В. Кнежевић: Како се, друже Миленковићу, добија целулоза?

Ж. Миленковић: Овај целулоза се добија у моме селу у Дичини на следећи начин; конопље се закисели у реку и стави се озго камење да вода не би однела конопље. Тако се оне закиселе и после на трлицу се истрле па се после испреда и добијају се кучине, повесме и тако се добија целулоза за пртне кошуље.

Проф. В. Кнежевић: Добро, друже, тако је то у Дичини, а како уопште?

Ж. Миленковић ћути.

*

Проф. Власта Николић: Радоване, где си Радоване? (Радован се сакрио испод клупе).

Р. Бошковић: Па фактички сам на часу.

Проф. Власта Николић: Па ја те не видим.

Р. Бошковић: Па ево ме, видиш ли ме?

*

Проф. В. Кнежевић: Шта ти је, Милетићу, газдарица по занимању?

Милетић: Моја газдарица је млада удовица по занимању.

*

Проф. М. Јованчевић: Чуо сам, Пртењак, да имаш лепу собу где станујеш?

Р. Пртењак: Јој ћути, господине, каки лепа, неки буџак мали и седморо ћеце у њему.

*

Драг. Вујовић: Осећаји чула слуха су уши.

*

Пртењак нешто ћућори са Чофом. Проф. Дана Балковој:
Шта то радиш тамо?

Пртењак: Ништа, госпођо, хвала Богу добро сам.

*

Пртењак одговара о живи: Жива је метал, жива је бела. Жива мрзне на -39°C и жива тада прелази у чврсто стање. Жива је жива. Жива служи као лек. Жива служи за вашке. Жива је корисна. Жива је скупа. Жива је тешка.

*

М. Јаћимовић: Госпођо, то је руски минут. Јесте, госпођо, али ја сам чуо да у Русији стружу јагоде тестером и то кладаром колико су велике. Је л' тачно?

Проф. Р. Кнежевић: Тачно је.

*

Ово је мање од десетог дела написаних згода и незгода са часова у шестом, седмом и осмом разреду гимназије у Чачку. То се звало изваљивање глупости. Из овога се види шта се покаткад дешавало на часовима. Било је „крупних” изјава које су засмејавале не само ћаке него и професоре. Многи од нас се сећају ових „глупости”. То су били ћачки бисери. И зато је у трећој књижици, коју сам сачувао, као и у претходне две, стајало иза корица: „Одобрено одлуком Савета Министарства просвете и културе Србије за лупања на свим часовима под, бр. 43/53. Београд. Сва права задржава аутор. М. Јаћимовић, уч. VIII₂ и жели да у наредно време дође до новог издања”.

ГЛУПОСТИ ИЛИТИ „БИСЕРИ ИЗ МАГАРЕЋЕ КЛУПЕ“

(које су ученице „просипале“ од петог до осмог разреда и упркос њима бриљантно матурирале 1952. године)

Оно што сад зову „бисери из магареће клупе“ ми смо звали „глупости“ и редовно их бележили. Многе ствари и више нису смешне, али нама је онда све било смешно и вредно записивања – били смо ведра деца.

- Наша најмања птица је пингвин.
- Од инсеката који живе у земљи познате су свилене бубе, кртице итд.
- Ја ћу да нацртам костур амебе.
- Испаравање водене паре код листова зове се негација.
- Кисеоник се употребљава за људе који се пењу на велике висине, као што су гњурци или они у рудницима.
- Ловачка авијација служи за извиђање, а извиђачка за рушење мостова и ближе бомбардовање.
- Поред злата, од рудног блага има и памука.
- После Првог светског рата долази Други крсташки.
- Цариград је добио име Јерусалим.
- Хамурабије је учврстио капиталистички систем.
- Марко Краљевић је убио цара Мурата.
- Вођа Друге интернационале био је Гете.
- Струја иде право, али може и мало вако, онако, тамо, вамо.
- Анализа је разлагање простих тела на сложене елементе.
- До Ниша има 36 тунела, све на смену: тунел – Ниш, тунел – Ниш итд.

Приредила мр Ранка Војводић,
бивша ученица осмог разреда Женске
гимназије, генерација 1951/1952. године

АНЕГДОТЕ И ЗАПИСИ ИЗ БАЧКЕ КЛУПЕ

А сада препричај!

Професор Сергије Весковић нам је предавао лекцију из историје „Југославија од 1918. до 1941. године“. Како је у то време ово била шкакљива тема, он је ову лекцију диктирао из својих забележака. Предавање је трајало цео час.

Хватао сам белешке у свесци. На следећем часу, професор Сергије је прозвао Илију Ђинића и рекао му: „Ајде, Илија, испричај нам лекцију коју сам предавао прошлог часа.“

Илија је седео у клупи иза мене и тражио је: „Дај свеску, дај свеску“. Дао сам му је и он ју је ставио на моја леђа и почео да чита. Сергије је повремено погледао преко наочара и није га прекидао. Када је Илија завршио са читањем читаве лекције, застао је. Професор му се тек тада обрати: „Е сад, Илија, затвори ту свеску, па нам сада препричај то што си прочитао.“ Настао је смех коме се и професор Сергије придружио.

Кавкамазон

На часу географије, професорка Даница Балковој прозива Бату Грујанца и каже му: „Хајде ти, Бато, реци нам које су неиспитане области у свету?“

Бато, који је седео са мном у клупи, говори: „Шапћите ми“. Ја му говорим: „Области око Амазона“, а Владан Василијевић, који седи испред, шапће му: „Око Кавказа“. Бато се, вероватно не чувши добро, осмели и рече: „Неиспитане области су око Кавкамазона.“ Настао смех коме се придружи и професорка Балковој.

Прибележио Бошко Луковић

Тарапана

На часу историје, професорка госпођа Опријан прича са жаром каква је била сеоба Срба под Арсенијем Чарнојевићем, па каже: „Много народа, око 37.000 породица са децом, женама, кравама, воловима. Мајке кукају, вуку децу. Цимају кравице за поводнике. Деца, слинава, плачу. Овце блеје, понека кокошка закокодаче или псето залаје.”

У свој тој тишини Шапец као за себе каже: „Ала је то била тарапана!” Општи смех, а професорка озбиљно: „Јесте, децо, то је била тарапана.”

Прибележио Петар Јовановић Шапец

Закључивање оцена из немачког

Нас укупно ТРИНАЕСТОРИЦА из VIII^п смо, поред руског, учили и немачки језик код професорке Милице Брадић, а остали из разреда су учили француски језик код професора Чедице. Некима од нас тај предмет није баш „полазио за руком” па смо почесто имали потешкоћа са оценама, осим три четири одлична ђака које је предводио са свим петицама Боћа Луковић.

До краја школске године беше остало само још неколико дана у којима се углавном грозничаво закључују коначне оцене. Траје узбудљиво такмичење за што боље рангирање, али је најузбудљивије код оних који се боре и очекују да им се закључи прелазна оцена.

Наша професорка Милица Брадић беше заказала писмени задатак из немачког језика чији ће резултати бити одлучујући за закључење оцена. У том страху како завршити разред без слабих оцена и поправног испита – што у исто време значи изаћи на полагање велике матуре, тј. испита зрелости који смо полагали по успешно завршеном осмом разреду – нас неколико замолимо нашег другара из седмог разреда, Душка Брадића, сина професорке Брадић, да некако прокљиви шта ће бити на писменом и да нам помогне да се припремимо. И тако,

тек на дан заказан за писмени задатак, Дуле нам, на одмору један школски час пре немачког, донесе цедуљу са лекцијом која ће, можда, бити дата за превођење на писменом.

Тек тада настадоше наше муке: имамо текст, још један час из неког предмета нас дели од часа за писмени из немачког, али ми немамо превод. У тој нашој паници поче и следећи час уобичајеним током, а ми не знамо шта да радимо. Тако на том часу дотуримо текст Боћи Луковићу (који је имао све петице, па и из немачког језика), и само му рекосмо: преводи и ништа не питај. Боћа то нама заврши и ми сада припремљени са олакшањем чекамо тај час за писмени, у нади да ће баш тај текст бити дат за превођење, а у осталом делу задатка, који се односи на граматику, неке промене и још понешто, некако ћемо се снаћи. Најтежи је превод.

Тако се и догоди, добисмо тај текст за превод. Боћа нам само припрети прстом, јер тек тада сазнаде шта је преводио, и без концепта који ми имамо поче поново да преводи тај текст за себе.

Десет-петнаест година после овог догађаја Дуле и ја смо се сретали неколико лета узастопно у Игалу где смо лечили оболеле кичме и често причали о свему и свачему, па и о овом случају. Мада му мајка то никада није изричито рекла, он је, по неким њеним реакцијама, закључио да је она уочила његову нервозу и интересовање за наш писмени задатак, и да му је омогућила да дође до сазнања шта ће нам дати за писмени и да нам тако помогне.

А епилог писменог задатка је био да смо из немачког језика сви добили прелазне оцене и закључак наше професорке, госпође Брадић, да смо изненађујуће добро урадили тај писмени задатак. Наравно, ми знамо: уз помоћ нашег другара, покојног Душана Брадића, и друга из одељења Боће Луковића.

Комнен Капларевић

Реплика Бошка Луковића на сећање Комнена Капларевића о писменом задатку из немачког језика

Задатак – превод непознатог текста са немачког језика на српски, добио сам од Комнена на часу латинског језика.

Час је почео, а ја сам, кријући се, почео да преводим дати материјал. У једном моменту, професорка Клара Милин приђе клупи у којој сам седео и упита ме: „Бошко, шта то радиш?” Затечен и ухваћен на делу, одговорих: „Преводим текст са немачког”. Она ми рече: „Па зар на мом часу?” Одговорих да су ме замолили другови. Она се благо насмеја и рече: „Хајде, заврши тај превод”, и настави даљи рад на часу, као да се ништа није догодило. Помислих, каква ширина душе и каква доброта професорке Кларе, која је то заиста и била и као таква остала нам је у најпријатнијим успоменама.

Како смо писмени задатак из немачког језика сви урадили добро, професорка Милица Брадић је била задовољна, како рече: „Дечки, ви сте ме пријатно изненадили”, а ми смо у хору одговорили да ми добро знамо немачки.

Дошао је последњи час немачког језика, где је требало да се закључе оцене. За њега смо се посебно припремили. Из башти, богатих цвећем, припремили смо огроман букет цвећа да га уручимо професорки Брадић. Договор је био да га ја уручим пошто сам имао највећу оцену из њеног предмета. Међутим, по уласку професорке Брадић у учионицу, Комнен је узео букет да јој га уручи. Ми смо занемели, знајући да њих двоје нису били у пријатељским односима. Сматрали смо да ћемо „упрскати ствари” овим Капларовим гестом. Међутим, Комнен је, као добар говорник, почео: „У име нас тринаесторице, у знак особито поштовања, уважавања и пажње, поклањамо вам овај букет цвећа...” Владала је мукла тишина, а затим је професорка Брадић почела да плаче. Комнен је завршио говор, а она је и даље плакала. Када је дошла себи од изненађења и када се примирила, само је проговорила: „Дечки, ви сте ме посебно пријатно изненадили. Хајте да видимо шта ће ко од вас да студира?” Свако је причао шта му је прво пало на памет и тако смо дошли до пред крај часа.

Професорка се сетила да треба да заведе и закључне оцене. Почела је да прозива редом и први пут нас је питала шта ми мислимо какву је ко оцену заслужио. Ми смо у хору одговорали 3, 4, 5, уз понеко њено противљење, али је у добром делу прихватила наше сугестије. Само се није сложила да се Пају Дамљановићу да прелазна оцена. Уз мало сналажљивости, солидарности и лукавства срећно смо окончали проблем са немачким језиком, пред испит зрелости у јуну 1952. године.

Бошко – Боћа Луковић

АНЕГДОТЕ ИЗ НАСТАВНИЧКЕ КАНЦЕЛАРИЈЕ

„То је немогуће”

Професор историје Сергије Весковић уписивао је ученику слабу оцену на крају године изузетно ретко и само ако је тај већ имао две или три слабе оцене код других професора. Онда, у августу, кад други професори раде на поправним испитима, Сергије сврати са плаже у школу па каже: „Радите ли? Баш добро! Неко мора.”

Колеге је то нервирало, па му једном, код неког слабог ученика, упишу две слабе оцене, те онда и он упише слабу оцену из историје, као трећу, а они своје пре Већа избришу, па тај ученик падне само из историје.

„То је немогуће” – бунио се Сергије. „То је велика грешка!” Али, није се имало куд. Морао је и он тада, кажу једини пут, да прави питања и „ради” у августу на поправном.

Молерска одбрана од реакције

За време Другог светског рата Сергије напусти службу и оде код брата у Славковицу са породицом. То су му комунисти рачунали у патриотски чин, па га поставе после рата за директора Гимназије у Горњем Милановцу. Међутим, сваког јутра школа је била ишарана паролама са знаком краља Петра II. ОЗНА је беснела, претила и мувала се по школи. Када је стање постало неиздрживо, Сергије нареди фамулусу Милисаву да купи и погаси 30 килограма креча. „Онда ја” – прича Сергије – „одем око пет сати код Милисава, па он са кантом креча и четком прекрива пароле, а ја му помажем. Кад почне настава, дође полиција, види: нема непријатељских парола, па ме похвали како чувам школу од реакционара, а ја неиспаван дремам на настави до подне.”

Суплентска плата и теле

Уочи рата” – прича Сергије – „оженим се, дете на путу, а у Милановцу млека нема ни за лек. Одем на пијац, купим стону краву, од шупе направим шталу, брат ми дотера сено из Славковице, па је млека било и за нас и за теле. На лето продам краву са телетом за 1.000 динара. Чисте зараде имао сам 400 динара. Можеш ли ти, Јовановићу, за твоју суплентску плату да купиш теле?”

Нова историја с брда и ћувика

Професор историје Ристо Ристовић жалио се да му је најтеже било да држи наставу после рата.

„Дошао сам из заробљеништва и затекао нове програме, а без уџбеника и пратеће литературе. Било шта да питам, ученици ми причају о борбама за и око Чачка. Испада да је на сваком околном брду вођена Церска или Колубарска битка. Ја бленем, а они мангупи, само климају главом. Жалим се колегама, а они ми кажу да ми деца подваљују, да су све измислили. Али како да их демантујем, па да ми кажу да сам реакција и да игноришем НОБ?”

Угњавиће нас, али је најбољи

Михаил Стјепанович Боровски прижељкивао је, као врхунац своје професорске каријере, звање разредног старешине, али се Наставничко веће нећкало да му то повери, јер је био благ, неауторитиван и неотпоран према ђацима. Професор Иван Балковој пресеца ту дилему:

„Ама људи, дајте му то старешинство! Јесте да ће угњавити и ђаке и родитеље и нас у Већу, али он ће ту дужност најбоље да обавља.”

Тако је заиста и било, а не могу се ни описати срећа и задовољство Боровског.

Шта му смета

Прича Балковој: „Онај наш колега отерао жену чим се вратио из заробљеништва. Штета, а тако лепа и паметна жена! Кажу да се мувала са Немцима. Па шта! Немци су културан народ. Кад је њима ваљала, што не ваља њему?”

То професор каже врло озбиљан и не примећује смех свих слушалаца.

Ипак више знаш

Прича Балковој: „После рата су многи на брзину и неспремни полагали два, три разреда у истом дану, као ратом ометени. Дође партизан, чешће партизанка, па прво на клупу стави бомбу, револвер или машингевер, па тек онда полаже. Само фали митраљез и наређење: „Дај тројку!””

Касније када би Балковој поклањао оцене, а ретко је и оба-рао ђака, обично би говорио: „Добро, ипак више знаш него они са бомбама!”

Хемичари

После рата био је мањак професора, па су неке враћали из пензије да би заступили наставу. Тако дође Драги Марковић да држи први час из хемије и каже: „Е, децо, данас ћемо учити о стаклу. Пре сто година није било стакла. Ви то не знате, али ја се добро сећам.”

Замене овог професора. Долази Владимир Кнежевић, Мали Кнез, који је волео да драматизује наставу и да се нашали са ученицима.

Пита: „Како се разблажује сумпорна киселина?”

Ученик: „Сипа се вода.”

Кнез излети из учионице у ходник, па кроз одшкринута врата пита: „Је ли пукло?”

Божо Небески

За време одмора, због промаје, пукне позор у парампарчад и то се чуло кроз ходник. Дотрчи дежурни професор Радивој Докмановић и пита: „Ко је разбио прозор?”

Чује се глас: „Божо!”

Докмановић каже: „Хајде ти, брајковићу, Божо Урошевићу, са мном код директора.”

„Није он” – каже прикривен онај исти глас од мало пре – „него Божо Небески.”

То је наљутило озбиљног и религиозног професора Докмановића, али аутора досетке Небојшу Стојковића, Нела Чварка, нисмо одали.

Безопасна змија

Када нам је Дана Вукмановић предавала биологију, нисмо ни знали да је она кћи легендарног Драгутина Гавриловића, команданта одбране Београда у Првом светском рату. Она фина, млада, витка, лепа. Никола Ружичић ухвати змију белоушку, стави је у теглу и по договору пусти на часу биологије. Ми заверенички скочимо на клупе, уз вриску, а Дана побегне на врата у ходник. Отуда вири и каже:

„Децо, немојте да се плашите. Змија је безопасна.”

После смо се тога стидели и ми и она.

Како је Бадољо добио име?

Тако што су сви Урошевићи становали у истој соби у улици Књаза Милоша. Како су се коцкали, кажу: „Божо, немој да зучнеш у Трепчи да играмо карте.” „Ма издаће нас он као Бадољо Мусолинија” – каже Миња (јесен 1943. године). Пошто се Божо жестоко противио овом сумњичењу – остао му је надимак!

Како је Пане добио улар?

Па тако што је Реља Шутић купио у петак улар, па ради штоса заулари Пана. На врисак из учионице дотрчи дежурни наставник и поведе их у канцеларију. Пане сведочи да су сви наставници попадали са столица.

Прибележио
Александар – Лале Јовановић,
професор филозофије

ГЛУПОСТИ 21. ВЕКА

Са часова и одмора

Професорка историје: Американци су данас највећа империјалистичка сила, а они кажу да нису! Не, него су милосрдни анђели!

*

Ученик: Хришћанска раја је живела у брвнарама од блата и сламе.

Професорка историје: Јесте, дуне ветар и оно оде... Ко кућица три прасета.

*

Професор географије: Је л' учиш, Марија?

Ученица: Кад почне сезона!

*

Професор географије: Шта се налази источно од Пека?

Ученик: Велика Морава.

Професор: Хвала, немој да ме питаш како сам.

*

Професор географије: Прва клупа, устани!

Ученица: Не зовем се прва клупа него Душица!

*

Професор географије: Шта знаш?

Ученица: Становништво.

Професор: Причај!

Ученица: Нисам научила да причам!

*

Професорка енглеског: Проверу ћете имати почетком фебруара, значи за месец дана.

Ученица: Па, сада је почетак фебруара.

Професорка: Ко је рекао почетак фебруара?

*

Професор хемије: Децо, ако се ја истопим ви запишите час!

*

Професор информатике: Увек радите да оно што радите разумете да радите!

*

Ученица 1: Неће ваљда питати Турке.

Ученица 2: Неће Турке, питаће нас.

*

Ученица: Гаји се свињогојство.

*

Професор гоеографије: Причај планинску област.

Ученица: Јој, то је оно са планинама...

*

Професор географије: Децо, јел' вас код куће држе у самицама?

Ученица: Ми ни немамо куће!

*

Ученик: Датира из одавно!

*

Професор музичког: „Чаробна фрула” и „Чаробни стрелац” припадају ком типу опере?

Ученица: Чаробном!

*

Професорка српског: Где он стане ту трава не риче.

*

Професорка биологије: Да ли ви знате шта треба да урадите
када се удавите?

*

Професорка информатике: Николићу, јеси ли ти Вуксановић?

*

Професорка музичког: Поред вас би и Бетовен оглувео!

*

Професорка информатике: Гледај у мене, у мене, у мене, у мене,
у мене гледај!

*

Професорка историје: Ја сам своју професију изабрала и
њом ћу да се бавим до краја живота...овај...до пензије!

*

Ученица: Ученици Ћирила и Методија су били Сава и
Агамемнон.

*

Ученик: Ћирилица је настала у 22. веку.

*

Професор географије: Шта је цицвара?

Ученик: Острво у Индијском океану.

*

Професорка историје: Ђокићу, иди у парк.

Ученик: Што, професорка?

Професорка: Па тамо пипкај ту твоју другарицу!

*

Професор географије: Где има локвања?

Ученик: У Гватемали.

*

Професорка историје: Зашто ти у наслову пише ИСТО-РИЈОГРАФИЈА?

Ученик: Па, прескаче ми штампач!

*

Професорка српског: Саша, је л' ти то мобилни телефон?

Ученик: Не, професорка, то ми је пендрек.

*

Професорка хемије: Знам нову реч – СИБИЛИЗАЦИЈА!

Ученик: Мислите сибиларизација?

Професорка: Да, па то сам и рекла.

*

Професорка физике: Изађите ви.

Ученик: Ја?

Професорка: Не ви, него ви иза вас.

*

Професорка математике: Ђуровићка, ово ти је кредит оцена.

Редар: Професорка, она није на часу.

Професорка математике: Добро, Ђуровићка, ал' ипак си ми дужна.

*

Професор веронауке: Кад ми оде мисао, то највише волим.

*

Професорка: Па, човече, јеси ли ти нормалан?

Ученик: Како да не!

*

Професорка хемије: У каквом је агрегатном стању азот?

Ученици: Течном.

Професорка хемије: Ај' мало пливајте по ваздуху.

*

Професорка историје: Шта је Перикле градио у Атини?

Ученик: Јавне куће.

Професорка: 'нате, не бисмо то баш тако формулисали.

*

Професорка физике: Не знам да ли сам рекла, али сигурно сам рекла да то прорадите.

*

Ученик (осталима): Људи, погледајте, профа чита без очију (наочара).

*

Професорка енглеског: I am going to school, што је и нормално...

*

Ученик (по стоти пут): Извините што касним, закаснио ми аутобус.

Професор: Ти би, вала, закаснио и ракету да си јахао!

*

Професорка ликовног: Ко је извајао Бацача диска?

Ученик: Морон! (Мирон)

*

Ученица (чита реферат): Човек и земља су повезани.

Професорка биологије: Како да не, човек када умре одмах лети у сандук, па у земљу. Чисто да се повежу!!!

*

Професорка музичког: Како ти замишљаш харфу?

Ученик: Као го клавир.

*

Професор: Где је сунђер и ко је редар?

Редар: Ја сам сунђер, а редар је на табли.

*

Ученик: Човечанство се дели на два пола – северни и јужни.

*

Ученик: Викенд миграције су када ми одемо на викенд.

*

Разредна: Ове недеље редари су браћа Радоњићке.

*

Професорка: Девојчице не смеју да долазе голог стомака у школу.

Ученица: А дечаци?

*

Ученик: Линије могу бити дуже и уже и дебље и тање.

*

Професорка музичког: Чини ми се да ми се није учинило.

*

Професорка српског: Народе, где вам је култура?

Ученик: У Пријевору.

*

Разредна: Оправдавам само први дан славе, слава траје један дан.

Ученик: А Ивкова слава?

*

Професор историје: Лопта је тврда јер у њој постоје мали
ђаволчићи који притискају сваки део унутрашњег зида.

*

Професорка српског: Шта ћеш, Дејане?

Ученик: Да питам питање.

*

Ученик: Па то су моје унутрашње мисли.

*

Ученик: Када дође вече, у ствари тада почиње дан. (Напи-
сано као закључак у писменом задатку).

*

Професор физике: Ова ваша табла се лиња као мачка.

Редар: Па, професоре, мења длаку за зиму.

*

Професор физике: А сада да вам видим ваша лепа леђа.
(Идите кући)

*

Професор физике: Сада ћеш ти да видиш, пиле пилцато.

*

Професор физике: Ко растеже фудбалску лопту да буде
тврда?

Ученик: Фудбалер!

*

Ученик: Лудвиг ван Бетовен је имао запаљење увета. (Он
је био глув)

*

Ученик: Постоје лимени и дувени дувачи.

*

Професор биологије: Кокосово млеко се нашло у ситуацији...

*

Професор биологије: Хајде да сместимо дрво испод хлада.

*

Ученик: Врло ми је занимљива фабула радње.

*

Професор српског: Врло добро, одлично, али не довољно добро.

*

Ученик: Светозар Марковић је владао...

*

Професор српског: Нема род, значи ванземаљац.

*

Професор српског: Је л' вам ради овај сунђер?

*

Разредни: Сабери ми 4 пута 2772.

*

Професор немачког: Неколико пута сам те сачекивала.

*

Професор психологије: Само да вас се ратосиљам, па да прогледам на очи.

*

Ученик: Осећај је прост чулни орган.

*

Професор хемије: Шта ти је, дете, што плачеш?

Ученик: Упао ми је прст у око.

*

Ученик: Пасив је пасивно стање које нема активно стање.

*

Професор српског: Због чега смо ми учили стилске фигуре?

Ученик: Да бисмо пренели знање на своју децу.

*

Професор географије: У књизи нешто има, нешто нема, нешто има.

*

Професор математике: У сред пола ноћи треба то да знаш.

*

Професор српског: У пола осам нула-нула будите тамо.

*

Професор биологије: Само сте на бич научили.

*

Професор биологије: Деконцентришете и њих и мене, а самим тим и њих.

*

Професор српског: Ако ти је досадно иди на трамболину, а мене остави на миру.

*

Професор српског: Ивана, цео час обрађујеш са Даницом ко зна шта.

*

Професор српског: Лупате као шишарке у лонцу.

*

Ученик: Моја мама није домаћица, али понекад чисти.

*

Професор биологије: То би требало сви да знају, да не кажем сви.

*

Професор музичког: Шта настаје из трагедије?
Ученик: Љубав.

*

Професор логике: Минимална грешка је да ћете погрешити.

*

Ученик: Пада ли киша напољу?
Други ученик: Кишуцка.

*

Професор српског: Ово Фочо није Фабрика опруга Чачак, него историјска личност.

*

Професор историје: Све се то одиграло у једном тренуцу.

*

Професор српског: Свињар Еумеј је био вешт, јер да није, звао би се Неумеј.

*

Професор српског: И тако се Одисеј науживао у новом ЦД-у групе Сирене.

*

Професор математике: Сада направите фолдер са називом НЕЦЕ ВИСЕ БЕЗАТИ СА ЦАСОВА.

*

Професор математике: Када су два троугла подударна?
Ученик: Када су му све четири странице једнаке.

*

Професор хемије: Јој, што је врућина у учионици, не мош се спава.

*

Професор физике: Дете, брате, човече!

*

Професор српског: Имаш ципеле као стонога!

*

Професор историје: Па колико то траје нова ера?
Андрија: Па... од пре настанка света!

*

Дуле: Па он је првобитно био рођен у Требињу...

*

Професорка српског: Да ли је његова жена остала присебна?
Даница: Ма нисам, нисам...

Професорка српског: Па реци нам онда.

Даница: Можете ли да поновите питање?

*

Професорка историје: А знаш ли ти које животиње данас праве чопоре?

Јелена: Знам! Овце!

*

Ања (црта на ликовном): Ма не ометај ме, ја сам Ди Каприо!

*

Лука: Кад се ради Ана Карењина?

Професорка српског: У другој години.

Јелена: Ја сам је прочитала три пута...до пете стране.

*

Лука: Ја се јављам, али само да вас упозорим, не знам године... Знамо само када сам рођен.

*

Професор географије: Зашто нема воде у Каменици?

*

Професорка српског: Дајем оцену мање за правописне грешке.

Бане: Ууу... онда сам ја у минусу.

*

Јелена: Градитељи виолина су били Страдивари, Амати и Форнети.

*

Професорка веронауке: Шта је она по националности?

Бане: Хришћанка.

*

Професор географије: Како настају сталактити?

Лука: Капље река...

*

Професорка српског: Нема мртвих, али има мртвих сахрањених...

*

Професорка француског: Кажу да човек за 21 дан заборави 70% онога што је знао тако да сте ви у минусу.

*

Професор географије: Колико има звезда на Земљи?

*

Професорка веронауке: Бог је дошао да спаси и Шиптаре, Хрвате, Словенце... Кога још не волите?

*

Професорка хемије: Како да видим кад сви галамите?

*

Петко: Оперу „Дафне” је написао... чек', да се сетим...

Професорка музичког: Јакопо... Знаш оно ја-коп'о, ти-коп'о...

*

Лука: Да окачим карту?

Професор географије: Да, окачи се.

*

Професорка музичког: Како ћу да делим јединице, биће овде Лига шампиона!

*

Теодора: Професоре, мене нисте прозвали.

Професор веронауке: Како се презиваш?

Теодора: Боровић.

Професор: Добро, Боровић, јеси ли ту?

*

Професор географије: Где има највише мермера?

Пеђа: На гробљу.

*

Професорка енглеског: Ви сте толико необразовани да не знате да је Џонатан Свифт написао Робинсона Крусое!

Марко: Али, зар то није написао Данијел Дефо?

Професорка: Јој, да, помешала сам.

*

Милан: Да нису саградили Гимназију, ми бисмо данас учили на киши.

*

Професорка: Нисам могла да држим час колико сте викали.

Милан: Можда су ови из Техничке.

*

Слоба: Немате много изостанака, али имате највише од свих.

*

Милијана: Малу децу ништа не интересује, али им је све занимљиво.

*

Погађање градова на Т

Зоф: Тац Махал.

Бол: Мене си нашао да фарбаш, то је она планина.

*

Мина: Они су учили 12 година заједно, 8 година у основној и 2 године сада.

*

Милијана: Продаће вас у црно робље.

*

Бели: Живео је кратко и дуго у Бечу.

*

Професорка физике: На батерији пише неки хемијски елемент.

Мина: Дурасел.

*

Професорка психологије: Шта фали некој особи кад има органску потребу?

Пејо: Неки орган.

*

Професорка психологије: Има ли неко да му је потаман? Да је уморан, наспаван?

*

Професорка енглеског: Кожа му је била црна изгледом, али бела... по саставу.

*

Пејо: Знаш колико су спори, иду минут на сат.

*

Професор српског: Који песник је први употребио хекса-метар?

Невена: Је л' то оно за мерење ветра?

Ђоле: Није, то је термометар!

*

Професорка латинског: „Колико је звезда, не можемо их пребројати”, који је то тип реченице?

Вучко: Бројна.

*

Пејо: Да те ошишамо без главе.

*

Невена: Зажмури очи.

*

Пејо: Кад јој је рођендан?

Обрад: У децембру, 4. јануара.

*

Мирко: Имаш рефлексе као мртав коњ.

Теодора: Откуд мртав коњ има рефлексе?

*

Професорка енглеског: Треба да се дерем наглас.

*

Милан: Понашао се као дете, пошто је такав био од малих ногу.

*

Професор биологије: Шта ће бити ако имам 5.000 једних и 5.000 других неурона?

Пејо: Нерешено.

ИЗ РИЗНИЦЕ ПРОФЕСОРА ДЕЈАНА КРУНИЋА

Некада наши ученици, иначе вредна и паметна деца, кажу на часовима нешто што нас све изненади и запрепасти. То су тренуци њиховог неразмишљања или блокада размишања изазвани обиљем информација којима их засипамо. Издвојио сам неке, по мом мишљењу духовите, одговоре.

- „Еп о Гилгамешу” најважнији је део Библије.
- Алексије божији човек, у оквиру своје аскезе, направио је колибицу у ходнику куће свога оца. Није то био неки луксузан смештај, али важно је да не кисне.
- „Живот господина Симеона” у саставу је „Студентског типика”.
- Станац је био најпознатији фармер у залеђу Дубровника.
- На почетку „Новеле од Станца” Михо, Влахо и Џиво препознали су се у мрачној улици, а онда су се побили.
- Тројица најпознатнијих ликова у шаљивим народним причама су три прасета.
- У песми „Српска девојка” Милица је имала толико дуге трепавице да је само у небо могла да гледа.
- Радан Радановић је радио на пијаци, па је често возио од села до града.
- Радану Радановићу се на прелазу преко реке заглавио трактор зато што га је заскочило црно дете.
- Мерсо је убио Арапина јер је био некако туњав.
- Фјодор Карамазов је имао минималан однос према женама.
- „Дервиш и спорт”
- Књига која је на мене оставила најјачи утисак и коју ће целог живота памтити је „Географски положај и становиштво Бреснице”.

На расџанку са чииаоцем

Приликом стогодишњице Гимназије у Чачку, владика жички Николај Велимировић је, између осталог, бедеседећи у цркви Светог Вазнесења, рекао: „Данас чачанска гимназија прославља стогодишњицу од њеног оснивања и ја нећу да се дотакнем судбоносних збивања у земљи због навале црне интернационале на светосавску православну цркву, зато вас позивам да се уједините, заборавите своје туге и болове и будете радосни ових дана славља велике просветне установе у Чачку, чија се дивна зграда налази преко пута овог храма и улива у срца присутних поштовање, понос и победу српског народа. Преводећи реч „гимназија” да значи „вежбаоница”, повукао је паралелу између гимназије и вежбаонице храма, која је вежбаоница мисли, срца и воље. „Без хармоније тих чињеница не може се замислити ни прави човек, ни добар хришћанин. Просвета као продукт мисли у садашње време без контакта са срцем ствара огроман развитак науке и технике, али та наука иде на штету људског рода што се и види из грозоте садашњих ратова. Воља без сарадње ових двају чиниоца – мисли и срца, ствара грубо насиље, што се такође види у садашњости а сусреће се свуда наоколо”.

Настојећи да услади рад мозга са радом срца, наша школа постоји већ осамнаест деценија.

За време свог постојања, ова школа је образовала преко 32.000 ученика и дала многа значајна имена у области науке, уметности и спорта. Гимназију је у школској 2016/17. години похађало 1094 ученика распоређених у 38 одељења (17 природно-математичког, 19 друштвено-језичког смера и по једно одељење седмог и осмог разреда основног образовања и васпитања ученика обдарених за математику). Наставу изводе 80 наставника, за рад са децом је задужен један школски психолог

и један школски педагог, о пословима школе брину три административна радника, у библиотеци раде два библиотекара, а послове одржавања хигијенско-техничке заштите обавља тринаест радника. Гимназија има двадесет и једну учионицу, девет кабинета, лабораторију, четири специјализоване учионице, салу за физичко васпитање, велику и малу свечану салу, радионицу, библиотеку, две амбуланте, наставничку зборницу и четири просторије за припрему рада. Некадашња учионица број 19 преуређена је у гимназијску свечану Спомен-собу у којој се налази стална поставка предмета и докумената у вези са историјом школе, као и кратко изложена историја града Чачка. У Спомен-соби се одржавају бројна предавања, филмске пројекције, научне презентације, наменски часови, састанци...

Али, наравно, то је само спољашња форма. А садржај је оно о чему је писао професор Ђаловић, обраћајући се, после три и по деценије, својој генерацији матураната која је, по њему, кренула из Гимназије у свет да нађе себе: „И што смо даље одмицали од ње, све смо јој бивали ближи. А можда смо баш овде, у срцу нашег малог града, и били најближи себи.

Она нам, као у античкој причи о Антеју, даје снагу када онемоћамо, обнавља младост кад јесен закорачи у нас, замењује сањани свет који нисмо открили. Она је, све више, наше окретање извору кад нас опколи пустиња.

Време нам је, признали то или не, изменило оптику, уклеало на лицу азбуку бора, оштетило стас, оплевило косу... Зато је она наш мали отпор времену и злу под разним облицима. Као и онда, ми смо опет млади, витки, бујнокоси...

Ко од нас не носи „далеко у себи” онај заједнички школски живот који нас обасјава, а који нико не може и не сме да заборави.

Ко може да заборави оно време када смо гладовали и имали више неко икада; када смо корачали знаним улицама а живели у свим незнаним градовима света; када смо прескакали невидљиви а озваничени зид између мушке и женске гимназије, нашу Линију Мажино, коју касније нисмо могли прескочити; кад смо страховали и били храбрији него икада после, јер смо ћутали и кад је требало да говоримо...

Ко може да заборави професоре које смо волели а од којих смо бежали у споредне улице у забрањено време; који су знали за наше мале замке (формуле на ознојеним длановима, отворене књиге иза увек уских леђа, говеђи кашаљ, пантомиму, немушти говор и остале враголије из наше мале збирке обмана), а глумили као да све то не виде, не чују, не знају, и то ОНИ за које нам се чинило да знају све одговоре на све загонетке живота.

Још се чују гласови Дрррагише и Маррргите, још ходницима стражари Докманово свевидеће око, још нам (бар ја их чујем) одјекују у граји наших гласова и гласова наших професора. Још сањамо (бар ја још сањам) часове на којима се обраћамо Мољу или неком другом елитном ученику да нам шапне, али никако да то чујемо или изговоримо, никако да решимо нерешиви задатак на табли. А, ето, ја ни сада не знам да ли смо нашли одговоре и решили задатке...

Било нас је мало, а тако много. Биле су нас пуне учионице, ходници, оба дворишта, све улице, оба биоскопа, све игранке, сва игралишта, сви вирови на Морави, све приче нашег града... И данас, иако смо проређени, има нас више него што нас има. Као некада. Овде, бар, увек смо сви на броју. Овде нас је више и од тог броја. Овде смо живи и кад умремо. Одавде ипак нема одласка, овде се сви враћамо.

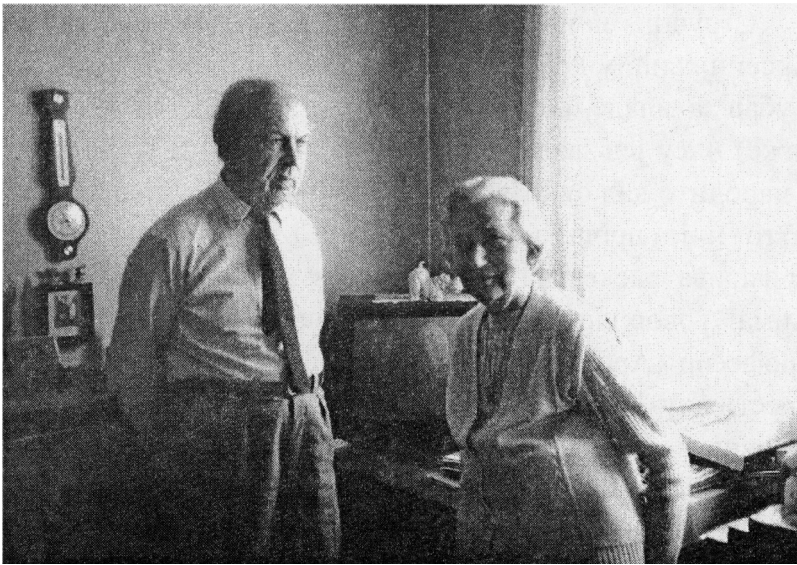
Зато нам се и може учинити, кад се овако окупимо, као да нигде нисмо ни ишли. Овде смо обједињени сродничким везама, свежим као у данима наше младости. А ти дани су већ израсли у наше заједничке празнике.

И на крају да поновим раније изречену своју и вашу мисао, да они који нису овде, а отишли су да се више не врате, ипак живе и даље у нама као да никад нису ни отишли, чујемо их и видимо и не могу изаћи из наше животне приче све док ми не изађемо из ње."

Песник Александар Ристовић, један из плејаде гимназијских песника (међу којима су и Дис, Момчило Настасијевић, Брана Петровић) написао је стих: „Видим врата једне школе са утиснутим пољупцима”. Та врата воде у ову и овакву Гимназију, па вас позивамо да нам будете гости.

Професор Нада Арсенијевић

Професори Стјанимир и Нада Арсенијевић

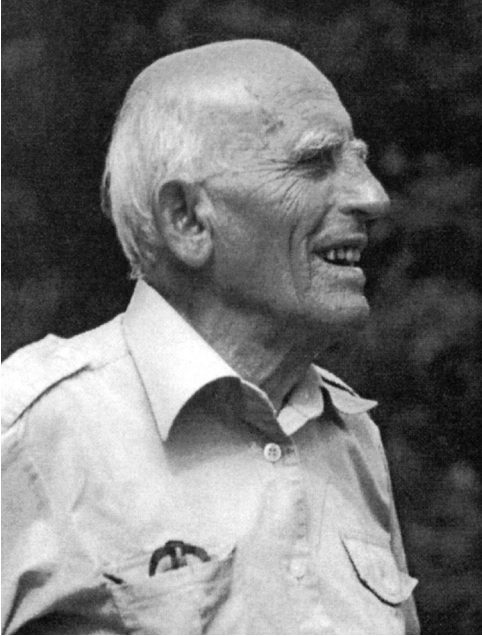
Професор Михаило Стейанович Боровски

Проф. Михаило Стейанович Боровски с колејама из Гимназије на екскурзији у Русији

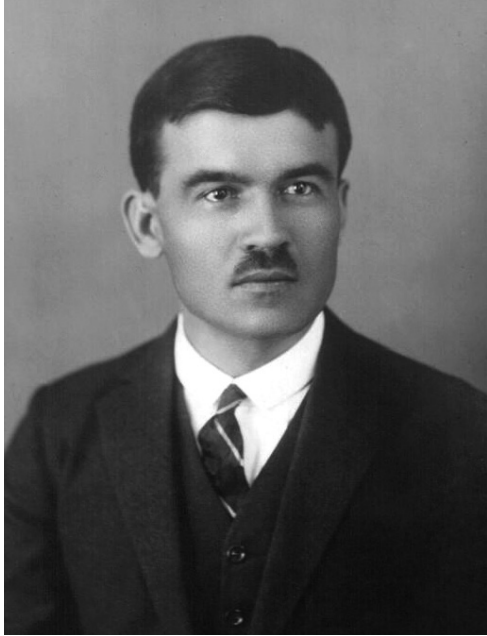

Професор Лука Војводић

Ученици V разреда Гимназије са професором Ђорђеом Ковбаском

Професор Иван Балоковој

Иван и Даница као пензионери, Пејроварадинска тврђава, Нови Сад

КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. После шездесет година / Споменица генерације матураната и матуранткиња Чачанске гимназије 1951/1952, приредио Ранко Симовић, Одбор за обележавање 60 година од велике матуре 1952. године, Гимназија у Чачку 2011.
2. Миодраг В. Михаиловић, Аутобиографија једног матуранта 1941, Међуопштински историјски архив, Чачак 2012.
3. Лука Војводић, Сећања, Издање: Ранка Миланковић, Душица Нешић, Београд, 2007.
4. Арсен Секулић, Једна генерација и њено доба, Монографија матураната Чачанске гимназије 1952/1953, Чачак 2016.
5. Михаило Симић, Чачак и Чачани некад, 2002.
6. Љубомир Радивојевић Шаја, Гарсон је имао душу, Издање аутора, Чачак, 2012.
7. Љубомир Радивојевић Шаја, Омаж Русима професорима Чачанске гимназије, Издање аутора, Чачак, 2016.
8. Професорски и ђачки лапсуси преузети су из разних бројева школског часописа „Гимназион”

Садржај

Владимир Димитријевић: На вратима ове књиге.....	5
ИСТОРИЈА ГИМНАЗИЈЕ У ЧАЧКУ.....	11
Слободан Николић: Међаши нашег трајања.....	13
УСПОМЕНЕ БИВШИХ ПРОФЕСОРА.....	27
УСПОМЕНЕ НАДЕ АРСЕНИЈЕВИЋ.....	29
Нада С. Арсенијевић: Сећања на живот и рад у лепом граду Чачку и његовој Гимназији.....	29
Мишљење професорке Наде С. Арсенијевић о неким својим колегама у чачанској Гимназији.....	38
СЕЋАЊА ЛУКЕ ВОЈВОДИЋА.....	44
Ранка Војводић: Лука П. Војводић.....	44
Сећања Луке П. Војводића на неке професоре Чачанске гимназије.....	48
СА ШАЈОМ ИЗ ДАНА У ДАН.....	55
Александра Мишић: У посети Љубомиру Радивојевићу Шаји, професору математике у пензији.....	55
Љубомир Радивојевић Шаја: Наше трагичне поделе – последице Другог светског рата.....	58
Шајин разговор са Ранком Симовићем поводом његове књиге „Нада Арсенијевић – живот и рад”.....	61
Љубомир Радивојевић Шаја: Омаж Русима професорима чачанске Гимназије.....	63
Перко Гузина: Бреза у кавани „Таково”.....	77
Перко Гузина: Уз песму „Бреза у кавани ’Таково’”.....	79
УСПОМЕНЕ СЛОБОДАНА СТЕФАНОВИЋА.....	80
Језичка лабораторија.....	80
Гитара на часовима енглеског језика.....	83

УСПОМЕНЕ БИВШИХ ЂАКА	85
Владимир Димитријевић: Момчило Настасијевић у Чачку	87
Миодраг В. Михаиловић: Ђак из 1941. године	93
Из разговора Горана Милорадовића са Младомиром – Пуришом Ђорђевићем	96
Успомене Радоша Тодоровића	99
Успомене Миодрага Јаћимовића	101
УСПОМЕНЕ РАНКА СИМОВИЋА.....	105
Ранко Симовић: Беседа у име 175 генерација Гимназије у Чачку.....	105
Ранко Симовић: После шездесет година – Споменица једне генерације.....	110
УСПОМЕНЕ ПРЕДРАГА О. ЂУРЧИЋА.....	112
Предраг О. Ђурчић: Ја странице листам. Светли вечно проживљено (Булат Окуцава)	112
Предраг О. Ђурчић: Трчао је под дрвећем лак као перо	122
Предраг О. Ђурчић: Михаил Стјепанович Боровски	127
Предраг О. Ђурчић: „Оно време кружока” – приказ књиге у школском листу „Гимназион”	129
Наталија Гавриловић: Успомене разних генерација.....	132
Из романа Душка Јевтовића „Унутрашњи видици”	135
Иванка Танкосић: Сећања на професора Мињу Урошевића	141
ШАЉИВА ИСТОРИЈА ШКОЛЕ	147
Михаило Симић: Из књиге „Чачак и Чачани некад”	149
Ко је овде во?	149
Заборавност	151
Из бележнице Миодрага Јаћимовића	153
Ранка Војводић: Бисери из магареће клупе	161
Анегдоте и записи из ђачке клупе	162
Александар Лале Јовановић: Анегдоте из професорске канцелерија	167
Глупости 21. века.....	172
Из ризнице професора Дејана Крунића.....	187
Владимир Димитријевић: На растанку са читаоцем	188

Издавач

Гимназија у Чачку

За издавача

Иван Ружичић, директор

Одговорни уредник

Владимир Димитријевић

Лектура

Владимир Димитријевић

Бојан Памучар

Графичка припрема

Архитектонски студио „Архизмо”

Технички уредник

Драгана Југовић Луковић

Корице

Мирослав Марић

Штампа

ЗнамГраф Чачак

Тираж

300

Захваљујемо се свима који су помогли издавање ове књиге:

Штампарија ЗнамГраф Чачак,
Архитектонски студио „Архизмо” Чачак
и Атеље Јуреш Чачак

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

373.54(497.11)"1837/2017"(093.3)

КУЋА наше младости : чачанска гимназија у сећањима својих професора и ђака / књигу приредио Владимир Димитријевић. - Чачак : Гимназија у Чачку, 2017 (Чачак : ЗнамГраф). - 189 стр. : илустр. ; 23 cm

"Књига коју читалац држи у рукама настала је поводом једног јубилеја: стоосамдесетогодишњице оснивања Гимназије у Чачку." --> стр. 5. - Тираж 300. - Стр. 5-10: На вратима ове књиге : о јубилеју и злату сећања / приређивач. - Стр. 11-25: Међаши нашег трајања / Слободан Николић. - Стр. 188-190: На расстанку са читаоцем / [Владимир Димитријевић]. - Библиографија: стр. 196.

ISBN 978-86-910343-3-7

1. Димитријевић, Владимир, 1969- [приређивач, сакупљач] [аутор додатног текста]
а) Гимназија (Чачак) - 1837-2017 - У успоменама

COBISS.SR-ID 243394572